ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ
ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਅਰਦਾਸ

ਗਿਆਨੀ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਖਾਲਸੇ ਦੀ
ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਅਰਦਾਸ

ਲੇਖਕ :

ਗਿਆਨੀ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ISBN : 81-7601-660-8

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ — ਅਕਤੂਬਰ 2004

ਭੇਟਾ : 100-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:-

ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। (ਇੰਡੀਆ)

ਫੋਨ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973

ਫੈਕਸ : 91-183-2547974

E.Mail : csjs@vsnl.com, csjsexports@vsnl.com

Website: www.csjs.com

Printed in India

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003, 5095774

ਦਾਸ ਵਲੋਂ

ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਜੀ ਨਿਵਾਜੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਜੂਨ 1974 ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ 1977 ਤਕ ਸੰਤ ਗਿ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ (ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਮੁਖੀ) ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ 16 ਅਗਸਤ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਸਾਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਉਹਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਚੌਦ੍ਹਵੇਂ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਗਿ: ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਪਾਸੋਂ 1983 ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ, 24 ਜੁਲਾਈ 1983 ਤੋਂ SGPC ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ, ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ 31 ਮਈ 1995 ਤਕ ਕਥਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਸੰਨ 2000 ਤੋਂ 2003 ਤੱਕ ਗੁ: ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਵਿਖੇ ਕਥਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਸੰਗਤਾਂ ਤਕ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ C.D. ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਥਾ ਦੇਸਾਂ ਵਿਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ "ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਅਰਦਾਸ" ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਫਰਮ ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸਟੀਕ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਦਾਸ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਦਾਸ ਕੋਈ ਲਿਖਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਲਾਸ ਹੈ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇ

ਤਾਂ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ। ਸਾਰੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸਿੰਘ ਔਗੁਣ ਨਾ ਚਿਤਾਰਨਾ ਛੋਟਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਸੀਸ ਦੇਣਾ ਕਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹੀਏ। ਭੁਲਾਂ ਚੁੱਕਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਜੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਝਾਓ ਦੇਣਾ ਜੀ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਨਿਮਾਣਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ
ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ

7/18, ਗਰੀਨ ਪਾਰਕ ਕਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਸਰਹਿੰਦ ਰੋਡ, ਸਾਹਮਣੇ ਅਮਰ ਪੈਲੇਸ
ਫੋਨ ਨੰ: 2355783
0175-3094079

ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ

ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ। ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਜਥਾ ਯੋਗ ਭੇਟਾ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਢਾਲ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲ ਪਕੜ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਅਤੇ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੜੀ ਅੱਛੀ ਹੈ ਬੜੀ ਅੱਛੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਉਸ ਪਾਸੇ ਪੈ ਗਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— ਇਹ ਤਾਂ ਆਮ ਜਿਹੀ ਢਾਲ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੰਗੀ ਢਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਲਗ ਕੇ ਫੋੜ ਕੇ ਮੋਰੀ ਕਰਕੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੋਲੀ ਲੱਗ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਫਿਰ ਬਹੁਤਾ ਕੀ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਇਸ ਢਾਲ ਨੂੰ, ਸੁਣ ਕੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਜਰ ਸਕਿਆ, ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਘੜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੇਰੀ ਢਾਲ ਦਾ ਚਮੜਾ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਹੈ ਗੋਲੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਭੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਜ ਕੇ ਗੋਲੀ ਪਿੱਛੇ ਛਿੱਗ ਪਵੇਗੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਖਰੀਦੀ ਹੈ। ਸੁਣ ਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, 'ਇਹ ਗੋਲੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਹੈ।' ਜਦੋਂ ਗੋਲੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪਰੇ ਹਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਸੋਈ ਥਾਂ ਪਾੜ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਲੱਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਟ ਸਕਦੀ। ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਿਝ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੱਠ ਰੱਖ ਕੇ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਬੰਦੂਕ ਮੰਗਾ ਕੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਭਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ ਮੇਰੀ ਢਾਲ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਵਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਲੱਗ ਕੇ ਛਿੱਗ ਪਵੇਗੀ ਮੋਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹੱਠ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦੀ ਪਕਿਆਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪਰਖਾਂਗੇ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਵਾਂਗੇ, ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਢਾਲ ਅੱਗੇ ਅੜਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਕੇ ਬੜਾ ਪਛਤਾਇਆ, ਇਹ ਮੈਂ ਕੀ ਮੂਰਖ ਪੁਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ

ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਗਿਆ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣਗੇ ਮੇਰੀ ਢਾਲ ਨੂੰ ਫੋੜ ਕੇ ਵਿੱਚ ਮੋਰੀ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਪੇ ਵਿਗਾੜ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰੱਖੇ। ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਆਈ ਕਿ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਵਾਂਗਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਪੱਤ ਰਹਿ ਆਵੇ, ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ, ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖੇ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਤ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਬੜੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ, ਸਿੱਖ ਢਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਮੰਗਾ ਲਈ ਢਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਵਾ ਲਈ, ਭਾਈ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਢਾਲ ਵੱਲ ਤੱਕ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਗਾਓ। ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਭਾਈ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ, ਗੋਲੀ ਢਾਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਗੀ। ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ। ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨੇੜੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਚ ਗਿਆ। ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਤੱਕ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਗਾਇਆ, ਪਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ, ਨਾ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਬੰਦੂਕ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਕੜ ਲਈ, ਪਰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਾ ਕੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸਰੂਪ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਾਹੀਉਂ ਤਾਂ ਗੋਲੀ ਢਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦੀ। ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਥੋਂ ਚੋਰੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗ ਲਈ ਹੈ। ਪਰ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਸੰਭਾਲ ਲਈ, ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੋਰ ਹਮਾਇਤ ਕਰਵਾ ਲੈ, ਪਰ ਦੇਖ ਤੇਰੀ ਢਾਲ ਇਥੇ ਹੀ ਫੋੜਾਂਗਾ। ਬੀਰ ਰਸ ਸਹਿਤ ਜਦੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਜਾਣੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਣ ਮਾਰ ਹੀ ਦੇਣਗੇ, ਗੋਲੀ ਪਾਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੌੜ ਕੇ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੱਠ ਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਢਾਲ ਵੀਚਾਰੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਠ ਤੇ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਬੜੇ ਗੁਰਮਤੇ ਕਰ ਲਏ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਬਹੁਤ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁੱਖ ਕੇ ਢਾਲ ਬਚਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਤਨਾ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਲਗਾ ਲੈ ਢਾਲ ਤੋੜ ਦਿਆਂਗਾ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗੀ ਕਦੇ, ਸੁਣ ਕੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ, ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਆਪ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸੀ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜੇ ਗੋਲੀ ਚੱਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਚੱਲ-ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਵੀ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਅੰਤ

ਨਾ ਲਵੇ ਮੇਰਾ, ਸੇਵਕ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣੀ ਹੀ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਜਾ ਆਪਣੀ ਢਾਲ ਚੁੱਕ ਲੈ, ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਏਨਾ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਸਤਰ ਅੱਛਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕੋਲ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਬਚੇ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇ। ਢਾਲ ਉਠਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਤਦੋਂ ਲਾਂਗਰੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਵਾਲਾ ਥਾਲ ਪਰੋਸਿਆ। ਉਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬਾਣੀਏ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਰ ਗੋਪਾਲ 'ਉਜੈਨੀ' ਵੀ ਪਾਸ ਖੜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਸੀ, ਲੰਗਰ ਵੱਲ ਤੱਕ ਕੇ ਮਨੋਰਥ ਕੀਤਾ, ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਮੈਨੂੰ ਭੋਜਨ ਨਾ ਦੇਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਵੈਸ਼ਨੋ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਨਿਸ਼ਰਧਕ ਪੁਣਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ 'ਇਸ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉ', ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਣੀਏ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਜਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ, ਦਿਨ ਬਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਤ ਆ ਗਈ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰਕਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਚੱਲ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜੀਵ ਘਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਰਾ ਵੀ ਦਇਆ ਆਦਿਕ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਸਾ, ਪਰ ਨਾਰੀ, ਨਸ਼ਾ ਅਤੇ ਜੂਏ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਇਹ ਹੀ ਧਰਮ ਬਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੀ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੁਣ ਮੈਂ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਵੇਂ ਅਰਪਨ ਕਰਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਨਿਰਦੈਤਾ ਹੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਇਥੋਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਵੈਸ਼ਨੋਆਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾਂਗਾ, ਜਿਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ, ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਈਆ ਇਹ ਮੈਥੋਂ ਲੈਂਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮੈਂ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਕੀ ਕਰਾਂ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਾਏ ਹੋਣ ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਨਾ ਲੱਭਾ, ਇਤਿਆਦਿਕ ਮਨ ਵਿਚ ਦੋ-ਚਿੱਤੀ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਗਿਆ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੁਖ ਵਿਚੋਂ ਬਚਨ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੁਣਾਇਆ, ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੁਣੋ ਭਾਈ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੁਆਦ ਹਨ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ। ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਚਨ

ਕੀਤਾ, ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਸੁਆਦ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਿਹਵਾ ਦੇ ਹਨ, ਜੀ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੁਆਦ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਜੀ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਹਨ, ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੁਭਾਵ ਕਰਕੇ ਸੁਆਦ ਹਨ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਹੀ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਸੁਾਦ ਲੈਣੇ। ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਦਕ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਜੋ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਹੈ ਸੁਣ ਭਾਈ ਸਿੱਖਾ! ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਬੜਾ ਸਿਦਕੀ ਹੈ ਤਿਸਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮਿਲੇਂਗਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੀਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵਾਕ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਜੋ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਤੂੰ ਏਹਦੀ ਆਸ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕੰਨ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਮਝਾ ਦਿਉ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਏ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੇ, ਸਾਡੀ ਸਿੱਖੀ ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਭਾਈ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਖੋਜ, ਉਸਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਜੋ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਆਪੇ ਸਮਝ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਬਾਣੀਆਂ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ਚਰਨਾਂ ਪਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ! ਰੱਖ ਲਵੋ, ਰੱਖ ਲਵੋ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਵੋ ਨਾ ਛੱਡੋ ਮੈਨੂੰ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ, ਪਿੱਠ ਤੇ ਥਾਪੜਾ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸਾਡੇ ਚਰਨ ਛੱਡ, ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਦਾ ਖੋਟ ਜਾਣ ਕੇ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਵੱਸਿਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਚੱਲਣ ਲੱਗਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਆਪ ਛਕੋ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤਾਉਣਾ। ਇਕ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦਾ ਕੜਾ ਜੋ ਚਾਰ ਤੋਲੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ— ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਕੜੇ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ੫੦੦ ਰੁਪਿਆ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਾਇਗੀ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ੬੦੦ ਰੁਪਿਆ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਬਦਲੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਤੁਛ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਬਚਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਨਗਰ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਾਜਰੀਆ ਜੋ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਿਲਿਆ, ਦੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ— ਹੇ ਸਿੱਖਾ ! ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਕਿਸ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ

ਭੋਜਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਛਕ ਲਵੋ, ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਜੀ ਕਰੇ ਜਾਣਾ, ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਜਾਣਾ। ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ। ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਜੈਨਪੁਰ ਨਗਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹਾਂ ਏਨੀ ਦੂਰ ਤੋਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਭੇਟਾ ਅਰਪੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਤਾਂ ਵੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।" ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ— ਭਾਈ ਦੱਸੋ ਖਾਂ ਕੀ ਬਚਨ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਵਸਤੂ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਸੋ ਦੱਸ। ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਇਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ— ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਆਇਆ ਸੀ ਸੋ ਰੁਪਈਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਏਨੀ ਦੂਰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ। ੬੦੦ ਰੁਪਏ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਿਆ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਦਾ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣੇਗਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣੇਗਾ, ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਮਿਲੇਗੀ ਇਉਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਵੀਚਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ— ਹੇ ਸਿੱਖਾ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈ ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਆਪਾਂ ਗੁਰ ਭਾਈ ਹਾਂ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ, ਘਰ ਚਲ ਕੇ ਭੋਜਨ ਛਕ ਲਓ ਮਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰੋ। ਇਉਂ ਕਹਿਕੇ ਬਾਣੀਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅੱਛੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਉਸ ਵਕਤ ਲੰਗਰ ਛਕਾਇਆ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾ ਲਿਆ। ਸੌਂ ਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਕੀਤੀ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਜੈਨ ਨਗਰ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਉਸ ਵਕਤ, ਸੁਣ ਸਿੱਖਾ ! ਭਾਈ ਜੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕੜਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਜਾ ੬੦੦ ਸੌ ਰੁਪਏ ਲੈ ਜਾ। ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ "ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਵਾਕ ਸੱਚ ਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਦਗਾ ਫਰੇਬ ਨਾ ਕਰੇ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਵੇ। ਜੇ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਵਾਕ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਕ ਘਰ ਲੈ ਜਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਜਾ। ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਧਨ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਂਵਦੇ, ਬਚਨ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲੈ ਲੈ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਹੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਸੁਣਕੇ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਲੈਣ ਲਈ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਬੱਚੀ ਦੇ ਗਹਿਣੇ

ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ੬੦੦ ਰੁਪਏ ਲੈ ਆਇਆ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਉਪਰ ਹੋਰ ਵੀ ਦਿੱਤੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ੬੦੦ ਦਾ ਵਿਆਜ ਵੀ ਲੈਣਾ ਕਰ।

ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਮੂਰਖ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਸਿਆਣਾ ਜਾਣਕੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੂਰਖ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਚਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਕੀ ਲੈ ਲਿਆ। ਘਰ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਚ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਧਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗਵਾਚ ਗਿਆ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਬਾਜੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਰਾਤ ਹੋਰ ਰਿਹਾ, ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਚਲ ਪਿਆ। ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਾਰਿਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਤਦੋਂ ਫਿਰ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲ ਪਿਆ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲਿਆ ਜੋ ਪੱਲੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੋ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਹੈ ਸੋ ਮਾਸ ਬਣ ਗਿਆ (ਇਹ ਉਸਦੀ ਦਿਲ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਜਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬੜੀ ਸ਼ਰਮ ਆਈ ਗੰਢ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਸਾ ਗੁਰੂ ਭਾਲਿਆ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੰਤ ਪੁਰਖ ਸੇਵਿਆ ਹੈ, ਮਾਸ ਖਾਧਿਆਂ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਧਰਮ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ ਆਇਆ ਵੱਡਾ। ਉਥੇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ ਪੰਨੇ ਦੇਖ ਕੇ ਵਾਪਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਖਰੀਦ ਕੇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਿਆ। ਅੱਗੇ ਚਲਦਿਆਂ ਇਕ 'ਪਾਲੀ' ਨਾਮੇ ਸ਼ਹਿਰ ਆਇਆ (ਪਾਲੀ ਇਕ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਜੋਧਪੁਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤੇ ਉਜੈਨ ਤੋਂ ਦੋ ਢਾਈ ਸੌ ਮੀਲ ਉਰੇ ਹੈ) ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਹ ਰਤਨ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ, ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਏ ਵਪਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਾਰਾ ਧਨ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ। ਮੈਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਲਾਭ ਖੱਟ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਪਿਤਾ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਤੀਆਵਾ ਲਿਆ, ਕਿਵੇਂ ਮੇਲ ਹੋਇਆ, ਕੀ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਪੱਲਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੱਥ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ

ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੇਖਣਾ ਕੀਤਾ, ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਨੇ ਛਕਿਆ ਤਾਂ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਬਖਸ਼ਿਆ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਖੋਹਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਾਸ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਾਜਰੀਏ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਦਾ ਬਚਨ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ੬੦੫ ਰੁਪਏ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਲੈ ਕੇ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਪੁਤਰ! ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਲਾਭ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੱਚ ਦਾ ਵਾਪਾਰ ਕਰ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਬੂਡਾ ਬੰਸੁ ਕਬੀਰ ਕਾ ਉਪਜਿਓ ਪੂਤੁ ਕਮਾਲੁ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿ ਕੈ ਘਰਿ ਲੇ ਆਯਾ ਮਾਲੁ॥੧੧੫॥

(ਅੰਗ ੧੩੭੦)

ਕਰਾਮਾਤ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਹਿਰਦਾ ਤੇਰਾ ਮਲੀਨ ਹੈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕੀ ਕਰਦੇ—

'ਕਬੀਰ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੂਕ॥
ਅੰਧੇ ਏਕ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਬਾਂਸੁ ਬਜਾਈਐ ਫੂਕ॥ ੧੫੮॥

(ਅੰਗ ੧੩੭੨)

ਇਹ ਖੋਟਾ ਕਰਮ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ। ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਤੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਕਿਉਂ ਬਣ ਗਿਆ। ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਇਆ। ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਪਰਖੇ ਹਨ। ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕਿ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਗੁਸੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :— ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਮੈਨੂੰ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਬਚਨ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ। ਤਾਂਹੀਓਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਪਾਸੋਂ ੬੦੦ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਵਪਾਰ ਕੀਤਾ ਰਤਨਾਂ ਦਾ, ਇਕ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਵੇਚ ਕੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਨਫੇ ਸਮੇਤ ਕਮਾਕੇ ਇਉਂ ਧਨ ਤੋਂ ਹੋਰ ਧਨ ਕਮਾ ਲਿਆ, ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਸਭ ਕਿਛ ਸਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਬਚਨ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੀ ਸਰੇਗਾ (ਜਿਵੇਂ ਅਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਰੋਟੀ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੰਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਮਿਹਰ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਤਾਂਹੀਓਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ) ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੋਵਰ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਛੀ ਖੰਭਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਸਮੇਤ ਬੰਦਾ ਬਿਸ਼ਨੂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਸੁਣ ਕੇ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਝੂਠਾ ਧਨ ਤਾਂ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ ਪੈਸੇ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਮਨ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਹਨ। ਤੈਂ ਖੋਟੀ ਆਸ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਤੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਤੇ ਚੰਚਲ ਹੈ, ਮਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰ, ਜੇ ਕਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲੇਂ ਸਿੱਧਾ ਸਾਦਾ ਮਨ ਕਰਕੇ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਡੋਲਦਾ ਮਨ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਜੱਗ ਵਿਚ ਤੇਰਾ। ਧਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਭੁਲਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੂਲ ਸਹਿਤ ਵਿਆਜ ਵੀ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਤਿਆਦਿਕ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਗੁਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਵਸਾਇਆ। ਪਿਤਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸਭ ਸਮਝ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਤੇ ਭਾਰੀ ਸੰਕਟ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ, ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਤਾਂ ਧਨ ਦਾ ਵਾਪਾਰ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਕੇ ਪੈਸਾ ਵਧਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਵਪਾਰ ਕਰਕੇ ੧੦,੦੦੦ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਲਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਸਹਿਤ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੂਰਖ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫੁਲ ਫੁਲ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਧਨ ਘਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਕੰਮ ਕਾਰ ਠੱਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਜਦੋਂ ਧਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲ ਪਿਆਰ ਬਣਨ ਲੱਗਾ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਜਾ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਰੱਖ ਲਓ, ਰੱਖ ਲਓ, ਚੱਲੋ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਚੱਲੀਏ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਿਆ, ਕਦਮ ਕਦਮ ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮਾਜਰੀਏ ਦੇ ਘਰ ਆਏ। ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਜਨ ਛਕਾ ਕੇ ਮੰਜੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ:— ਹੇ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਣੋ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗੁਰਭਾਈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਬਚਨ ਮੁਲ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਤੇ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰਸਿੱਖ! ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਣ ਉਹ ਉਪਾਓ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਬਣ

ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— "ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਚੱਲਾਂਗਾ।" ਇਉਂ ਕਹਿਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਂ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਿਥੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਜੇ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਢਹਿ ਪਿਆ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਵੋ ਜੀ, ਬਖਸ਼ ਲਓ ਜੀ। ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ, ਅਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਮਿਹਰਾਂ ਨਾਲ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਪੁਛਿਆ, ਕੋਲ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪੁਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ ਹਨ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਿਤਾ ਕਰਕੇ ਪੁੱਤਰ ਸਮੇਤ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਓ ਜੀ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਬੀਜ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਡਾਲੀ ਸਿੱਧੀ ਨਾ ਚੱਲੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਭਲੇ ਬੀਜ ਦੀ ਵਿੰਗੀ ਡਾਲ ਹੈ ਜੀ। ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਖੋਟੇ ਮਨ ਵਾਲੇ ਕਾਮੀਂ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਂ ਜੀ, ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਕੰਜੂਸ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਹਾਂ ਜੀ, ਨਾਮ ਤਾਂ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਪਰ ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋ ਜੀ। ਤੁਹਾਡਾ ਬਿਰਦ (ਧਰਮ) ਹੀ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਣਾ ਹੈ। ਸਾਰ ਸੁਖ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਪਤਿੱਤ ਪਾਵਨ ਹੈ ਜੀ, ਨੀਵਿਆਂ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਰਣ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਦਾ। ਆਪ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ। ਇਸ ਗਰੀਬ ਨਿਮਾਣੇ ਬ੍ਰਿਛ ਰੂਪ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪੀ ਵਿੰਗੀ ਟਾਹਣੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧਿ ਕਰ ਦਿਉ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਤੱਕੋ ਜੀ।

ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੁੱਖ ਕੰਵਲ ਤੋਂ ਮੁਸਕਰਾਏ, ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾਮਾ (ਦਾਦਾ) ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। 'ਨਾਨੂ' ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤੇ। ਜਦੋਂ ਚੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਕੁਝ ਸੰਸਾ ਪੁੱਛਿਆ। ਹੱਸਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰੇਂਗਾ ਦਸਵਾਂ ਜਾਮਾ ਹੋਵੇਗਾ ਸਾਡਾ, ਤਦੋਂ ਤੂੰ ਪੁੱਛੀਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਦੱਸਾਂਗੇ ਤੈਨੂੰ, ਸੋ ਤੂੰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਸਰੂਪ ਇਹੀ ਹੈ ਸਾਡਾ, ਉਦੋਂ ਦਾ ਬਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਧਨ ਅਮਾਨਤ ਧਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਪਿਆਰੇ ਪੁੱਛ ਲੈ ਸਮਝਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਤੂੰ ਨਾਨੂੰ ਹੈਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਗੁਰੂ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੋਸ਼ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਵਿਚ ਕੋਈ, ਸੁਣਕੇ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪਖੰਡ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਣਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੋਹਣੀ ਚੱਲ ਪਈ ਹੈ ਇਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੀ ਸੰਪਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਿਦਕ ਭਾਉ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਬਚਨ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਬਚਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਬਿਨਾਂ ਤੋਟੇ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਧਨ ਹੋਵੇਗਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਖਾਵੋ ਤੇ ਖਰਚੋ— ''*ਖਾਵਹਿ ਖਰਚਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਵਧਦੋ ਜਾਈ॥*'' (ਅੰਕ 186) ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ ਸਭ ਕੁਝ ਸਵਾਯਾ ਹੀ ਵਧੇਗਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਜਾਣ ਕਿ ਜਿਥੇ ਭਾਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਬੱਦਲ ਗਰਜ ਗਰਜ ਕੇ ਬਹੁਤਾ ਜਲ ਵਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜੈਸੀ ਤੇਰੇ ਵਿਚ, ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪੂਰਨ ਕਰਨਗੇ।'' ਇਉਂ ਕਹਿਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਅਰਾਮ ਕੀਤਾ।

ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਜੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਸਿੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਤਦੋਂ ਆ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੋਮਲ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਕਹੇ, ਦਸ ਭਾਈ ਸਿੱਖਾ ! ਮਨ ਅੰਦਰ ਕੀ ਇੱਛਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ। ਹੇ (ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ) ! ਭਾਈ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਭੰਵਰਾ ਹੈਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਡੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਸਿੱਖ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਤਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਨੇ ਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਰੀਬੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਜੀ। ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਭਾਰੀ ਦੌਲਤ ਕਰ ਦਿਓ ਜੀ, ਫਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਮਮਤਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਪੁੱਛਾਂਗਾ। ਸੁਣਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਮੁਸਕਰਾਏ, ਅੱਛਾ ਭਾਈ ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਦੌਲਤ ਆਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਘਰ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁੱਚੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਜੋੜਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਕਰੀਂ, ਉਪਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਚਾ ਸਾਫ ਬਸਤਰ ਦੇ ਕੇ ਢੱਕ ਦੇਵੀਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰੀ ਜਾਈਂ, ਭਾਵਨਾ ਰਖੀਂ ਕਿ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਦੇਗ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪੂਰਨ (੪੦ ਪਉੜੀਆਂ ਵਾਲਾ) ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹੀਂ, ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਛਾਂਦਾ ਕਢਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਾਉਣਾ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉਣੀ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਮਨ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉਣੀ। ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਪਿਛੇ ਕਹੀ ਹੈ) ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੰਤਰ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਮੰਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈਏ ਫਿਰ ਮੰਤਰ ਕਛ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ। ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ

ਅਰਦਾਸਾਂ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ (ਕਲਿਆਣ) ਦੇਣ ਯੋਗ ਹਨ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤਰੱਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਵਣਜ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਿਸਨੂੰ ਲਾਭ ਦੇਣਗੇ, (ਝੂਠ ਦਗੇ ਮਿਲਾਵਟਾਂ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਅਸਲ ਤਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੰਵਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰੀ ਝੂਠੇ ਧੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵੀ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਜਦੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਭੇਜੇ ਸਭ ਨੂੰ ਕੜਾਹ ਦਾ ਛਾਂਦਾ ਵਰਤਾਵੇ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬੋਲਿਆ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਮਿਲਣੀ ਬੜੀ ਕਠਿਨ ਹੈ ਜੀ। ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਦਸ ਦਿਓ ਜੀ, ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸੁਖ ਹੋਵੇ ਜੀ। ਸੁਣ ਭਾਈ ਸਿੱਖਾ ! ਜੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਨਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁੜ, ਦਾਣੇ, ਮਿਠਿਆਈ ਜਾਂ ਫਲ ਆਦਿ ਲਿਆਵੇ। ਸਿੱਖ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰਾਵੇ, ਸੁਚਮ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਫਲ ਆਦਿ ਛਕਾਵੇ, ਯਥਾ ਯੋਗ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੇ ਬਸਤਰ ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ ਨਾਲ। ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਸੁਣੋ, ਅਸੀਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲੀ ਅਰਦਾਸ

ਧਰਮ ਅਨੁਕੂਲ ਬੀਰਜ ਦਾਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਭਾਵ ਇਹ ਕੀ ਵਿਵਾਹਿਤਾ ਸੁਧੰਮੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੀ ਧਰਮ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਰੀ ਪਸ਼ੂ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾ ਵਰਤੇ, ਪਰ ਸ਼ੁਭ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਤਾਨ ਭਲੀ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਬੀਜ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ ਪਰ ਟਾਹਣੀ ਟੇਢੀ-ਵਿੰਗੀ ਚਲੀ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਦਾਸ ਉਲਾਦ ਚੰਗੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਨਮ ਲਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਅੱਛੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਹੇ ਭਗਵਾਨ ! ਮੇਰੇ ਘਰ ਤੁਸੀਂ ਜਨਮ ਲਓ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਮੁੰਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਲੜਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੁੰਡਾ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੰਡਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਹੀਓਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਆਏ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭੁਜੰਗੀ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਮੰਗਣ ਵੇਲੇ ਗਲਤ ਮੰਗਿਆ ।

"ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪੁਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ॥

(ਅੰਗ ੬੮੧)

ਦੇ ਮਹਾਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹੀ ਮੰਗੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਗੁਰਸਿਖ ਬੱਚਾ ਹੀ ਜਨਮ ਲਵੇ। ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਕਿ—

"ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ॥ ੩॥

ਜਿਵੇਂ ਮਨੀਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੇਰੀ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਲੜਕਾ ਦੇ ਦਿਓ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਔਢਾ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ੨੫-੨੫ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ੫ ਸਾਲ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰਨ ਜੇ ਐਵੇਂ ਲੜਕਾ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁੱਤਾ, ਬਿੱਲਾ, ਬਾਂਦਰ ਮਾਰ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਿਉਣਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁੰਡਾ ਹੀ ਦੇ ਦਿਓ।

ਦੂਜੀ ਅਰਦਾਸ

ਕਿ ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰ ਵਿਚ ਨਿਰਵਿਘਨ ਵਧਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ।

ਤੀਜੀ ਅਰਦਾਸ

ਪੂਰਨ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰੇ। ਕੀਤੇ ਪਾਠ ਦਾ ਲਾਭ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਔਢੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੈ ਦੀਆ ਭੇਜਿ॥ ਚਿਰੁ ਜੀਵਨੁ ਉਪਜਿਆ ਸੰਜੋਗਿ॥
ਉਦਰੈ ਮਾਹਿ ਆਇ ਕੀਆ ਨਿਵਾਸੁ॥ ਮਾਤਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਗਾਸੁ॥ ੧॥
ਜੰਮਿਆ ਪੂਤੁ ਭਗਤੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ॥
ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸਭ ਮਹਿ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰ ਕਾ॥ ਰਹਾਉ॥
ਦਸੀ ਮਾਸੀ ਹੁਕਮਿ ਬਾਲਕ ਜਨਮੁ ਲੀਆ॥ ਮਿਟਿਆ ਸੋਗੁ ਮਹਾ ਅਨੰਦੁ ਥੀਆ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਖੀ ਅਨੰਦੁ ਗਾਵੈ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ॥ ੨॥
ਵਧੀ ਵੇਲਿ ਬਹੁ ਪੀੜੀ ਚਾਲੀ॥ ਧਰਮ ਕਲਾ ਹਰਿ ਬੰਧਿ ਬਹਾਲੀ॥

ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਵਾਇਆ॥ ਭਏ ਅਚਿੰਤ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਇਆ॥ ੩॥
ਜਿਉ ਬਾਲਕੁ ਪਿਤਾ ਊਪਰਿ ਕਰੇ ਬਹੁ ਮਾਣੁ॥ ਬੁਲਾਇਆ ਬੋਲੈ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣਿ॥
ਗੁਝੀ ਛੰਨੀ ਨਾਹੀ ਬਾਤ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ॥ ੪॥ ੭॥ ੧੦੧॥

(ਅੰਗ ੩੯੬)

ਚੌਥੀ ਅਰਦਾਸ

ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਬਾਲਕ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਜਨਮ ਲਵੇ (ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ੀ ਪਾਸ ਬੰਦਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੇਗਮ ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਵਿਚ ਹੈ ਬਾਲਕ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਅਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਜਲ ਭੇਜਿਆ ਜਲ ਛਕ ਕੇ ਬੇਗਮ ਨੇ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਸਹਾਈ ਹੈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ।)

ਪੰਜਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਦੀਰਘ ਆਯੂ ਵਾਲਾ ਬੱਚਾ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਜੀਵਨ ਜੀਵੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਮਾਣੇ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ।

ਛੇਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਦੋਂ ਬਾਲਕ ਜਨਮ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਸੁਣਾਵੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ ਬਾਲਕ ਨਾਮ ਰਸੀਆ ਹੋਵੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ।

ਸੱਤਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਦੋਂ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਧ ਪਿਆਉਣਾ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਰਹੇ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਦੁੱਧ ਹਜ਼ਮ ਹੋਵੇ ਮਿਹਰ ਕਰੋ। ਇਹ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸੱਤ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਕੇ ਜਲ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੇਰ ਕੇ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰੇ।

ਅੱਠਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅੱਠਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਦੁੱਧ ਪੀਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤਕੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ—

"ਹਰਿ ਗੋਵਿਦੁ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ॥

(ਅੰਗ ੬੨੦)

9ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਰਤੇ ਸੁਖ ਆਸਣ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੁਮਾਲੇ ਜੋ ਵਾਧੂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਸਤਰ ਸਿਉਂ ਕੇ ਪਾਵੇ, ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਸੁਖ ਹੰਢਣਾ ਹੋਵੇ।

10ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅੰਨ ਖਲਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਇਹ ਦਸਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਦੁਧ ਛੁਡਾਉਣ ਅਤੇ ਅੰਨ ਮੂੰਹ ਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹੈ। *"ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ॥"*

(ਅੰਗ ੫੫੪)

11ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਿਜਾਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਵਾਧ ਘਾਟ ਦੇ ਸਹਾਈ ਹੋਵਣਾ ਬਾਲਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਵੇ।

12ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਬੱਚੇ ਦੇ ਬੈਠਣ, ਰੋਟੀ ਖਾਣ, ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਵੇਲੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮਿਲਕੇ ਖੇਡੇ ਅਤੇ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਕਿ ਬੱਚਾ ਸਦਾ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਅਰੋਗ ਰਹੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ—

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਅਪਣੇ ਬਾਲਕ ਆਪਿ ਰਖਿਅਨੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰਦੇਵ॥ (ਅੰਗ ੮੧੯)

13ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਦੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਗ ਕਰਵਾਕੇ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੋਵੇਂ ਸਫ਼ਲ ਹੋਣ—

"ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ॥ (ਅੰਗ ੩੫੬)

ਬਾਲਕ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਨਿਰਾ ਪੈਸੇ ਵੱਲ ਨਾ ਧਿਆਨ ਰਖੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਦੁਖੀਆਂ ਗਰੀਬਾਂ ਲਾਚਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇ ਦਾਨੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ :—

"ਸੁਣਿਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ॥ (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ)

ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣਿਆ ਰਹੇ।

14ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਪਾਹੁਲ ਮਿਲਣ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕਤਾ ਰਹੇ ਬੱਚਾ ਨਿਤਨੇਮੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣੇ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹੇ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ੋ, ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਬਖਸ਼ੋ, ਕੁਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖੋ ਔਛੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ੋ ਜੀ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕਰੇ। ਇਹ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸੁਖ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਹਨ।

15ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਨੇਜਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਡੋਲ ਹੋਕੇ ਡਟੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਭਾਵ ਨੇਜਾ ਬਾਜੀ ਆਰੰਭ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੇ (ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵੀਂ ਸਵਾਰੀ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੜਕ ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਵਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਖ ਕੇ ਸਵਾਰ ਹੋਵੇ)।

16ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹਿੰਸਕ ਜਾਨਵਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ—

ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ॥ (ਅਰਦਾਸ)

ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੇ—

''ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਆਰਾਧੀਐ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਮਿਤੁ ਸਹਾਈ॥ (ਅੰਗ ੭੩੩)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੋਵੋ ਜੀ।

17ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਹਿ ਮੁਖ ਮੈਂ ਪਾਵੈ॥

ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ—

ਸਲੋਕੁ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅਹੰਮੇਵ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਗੁਰਦੇਵ॥ ੧॥ (ਅੰਗ ੨੬੯)

ਆਦਿਕ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋਣ ਸੁਖ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ।

18ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਬੀਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜਾਣੇ ਕਿ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਰੋਗ ਮੇਰਾ ਮਿਟੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਰੋਆ ਹੋ ਕੇ ਵਾਧੇ ਪਵੇ।

''ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ॥ (ਅੰਗ ੮੧੯)

ਜਾਂ—

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ..... ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ)

ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ।

19ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਕਿਸੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਗੱਲ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਪੂਜਯ ਸਤਿਗੁਰੂ!

ਆਪ ਦਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਸਲਾਹ ਮੈਨੂੰ ਸਫੁਰਨ ਹੋਵੇ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪਵੇ।

"ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲੁ ਅਤਿ ਬਣੈ ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ॥
ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਦੁਸਮਨਾ ਸਾਕ ਭਿ ਭਜਿ ਖਲੇ॥
ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ ਚੁਕੈ ਸਭੁ ਅਸਰਾਉ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਲਗੀ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ॥ ੧॥
ਸਾਹਿਬੁ ਨਿਤਾਣਿਆ ਕਾ ਤਾਣੁ॥
ਆਇ ਨ ਜਾਈ ਥਿਰੁ ਸਦਾ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਚੁ ਜਾਣੁ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਜੇ ਕੋ ਹੋਵੈ ਦੁਬਲਾ ਨੰਗ ਭੁਖ ਕੀ ਪੀਰ॥
ਦਮੜਾ ਪਲੈ ਨਾ ਪਵੈ ਨਾ ਕੋ ਦੇਵੈ ਧੀਰ॥
ਸੁਆਰਥੁ ਸੁਆਉ ਨ ਕੋ ਕਰੇ ਨਾ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਕਾਜੁ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਵੈ ਰਾਜੁ॥ ੨॥
ਜਾ ਕਉ ਚਿੰਤਾ ਬਹੁਤੁ ਬਹੁਤੁ ਦੇਹੀ ਵਿਆਪੀ ਰੋਗੁ॥
ਗ੍ਰਿਸਤਿ ਕੁਟੰਬਿ ਪਲੇਟਿਆ ਕਦੇ ਹਰਖੁ ਕਦੇ ਸੋਗੁ॥
ਗਉਣੁ ਕਰੇ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਕਾ ਘੜੀ ਨ ਬੈਸਣੁ ਸੋਇ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ॥ ੩॥
ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਮੋਹਿ ਵਸਿ ਕੀਆ ਕਿਰਪਨ ਲੋਭਿ ਪਿਆਰੁ॥
ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ ਉਨਿ ਅਘ ਕੀਏ ਹੋਆ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੁ॥
ਪੋਥੀ ਗੀਤ ਕਵਿਤ ਕਿਛੁ ਕਦੇ ਨ ਕਰਨਿ ਧਰਿਆ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਤਰਿਆ॥ ੪॥
ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਚਾਰਿ ਮੁਖਾਗਰ ਬਿਚਰੇ॥
ਤਪੇ ਤਪੀਸਰ ਜੋਗੀਆ ਤੀਰਥਿ ਗਵਨੁ ਕਰੇ॥
ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਤੇ ਦੁਗੁਣੇ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਨਾਇ॥
ਰੰਗੁ ਨ ਲਗੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾ ਸਰਪਰ ਨਰਕੇ ਜਾਇ॥ ੫॥
ਰਾਜ ਮਿਲਕ ਸਿਕਦਾਰੀਆ ਰਸ ਭੋਗਣ ਬਿਸਥਾਰ॥
ਬਾਗ ਸੁਹਾਵੇ ਸੋਹਣੇ ਚਲੈ ਹੁਕਮੁ ਅਫਾਰ॥
ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ ਬਹੁ ਬਿਧੀ ਚਾਇ ਲਗਿ ਰਹਿਆ॥
ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਸਰਪ ਕੀ ਜੂਨਿ ਗਇਆ॥ ੬॥
ਬਹੁਤੁ ਧਨਾਢਿ ਅਚਾਰਵੰਤੁ ਸੋਭਾ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ॥
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਭਾਈਆ ਸਾਜਨ ਸੰਗਿ ਪਰੀਤਿ॥
ਲਸਕਰ ਤਰਕਸਬੰਦ ਬੰਦ ਜੀਉ ਜੀਉ ਸਗਲੀ ਕੀਤ॥

ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਖੜਿ ਰਸਾਤਲਿ ਦੀਤ॥੭॥
ਕਾਇਆ ਰੋਗੁ ਨ ਛਿਦ੍ਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾ ਕਿਛੁ ਕਾੜਾ ਸੋਗੁ॥
ਮਿਰਤੁ ਨ ਆਵੀ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭੋਗੈ ਭੋਗੁ॥
ਸਭ ਕਿਛੁ ਕੀਤੋਨੁ ਆਪਣਾ ਜੀਇ ਨ ਸੰਕ ਧਰਿਆ॥
ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਮਕੰਕਰ ਵਸਿ ਪਰਿਆ॥ ੮॥
ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੋਵੈ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹੁ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ॥
ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ ਖਸਮੁ ਆਪਿ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਥਾਉ।
ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਠੈ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਨਾਉ॥ ੯ ॥ ੧ ॥ ੨੬ ॥ (ਅੰਗ ੭੦-੭੧)

20ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਕੰਮ ਕਾਜ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਦੇਗ ਕਰਵਾਕੇ ਟਕਾ ਰੱਖ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰਾ ਕਾਰਜ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ।

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ॥ (ਅੰਗ ੪੦੩)

21ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

''ਘਰ ਕੀ ਗੀਹਨਿ ਚੰਗੀ॥ ਜਨੁ ਧੰਨਾ ਲੇਵੈ ਮੰਗੀ॥ (ਅੰਗ ੬੯੫)

ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਐਸੀ ਦਾਸੀ ਮੇਲਣੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟਤਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਵਹੁਟੀ ਭਾਵ ਧਰਮ ਪਤਨੀ (ਸਿੰਘਣੀ) ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਰੇ।

22ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਸਿਦਕ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹੋਣਾ ਜੀ ਜੋ ਮੇਰੀ ਭਗਤੀ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਉਦੋਂ ਕਰਨੀ ਜਦੋਂ ਮਨ ਡੋਲਦਾ ਹੋਵੇ।

23ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਦੰਗੇ ਫਸਾਦ ਲੁੱਟ ਮਚਾਈ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ!

ਮੇਰੇ ਘਰ, ਮਾਲ ਧਨ, ਬਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਜੀ (ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਦੇ ਪਾਠ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨੇ ਜੀ)।

24ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਅਮੀਰ ਹਾਕਿਮ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਲਤੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਪਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਜਾਣਾ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ।

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨੇ ਸੇਵਕ ਸਭਿ ਦਰਬਾਰੇ॥ (ਅੰਗ ੬੩੧)

ਜਾਂ—

ਜਾ ਕੈ ਵਸਿ ਖਾਨ ਸੁਲਤਾਨ॥ (ਅੰਗ ੧੮੨)

ਜਾਂ—

ਥਿਰੁ ਘਰਿ ਬੈਸਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਪਿਆਰੇ॥ (ਅੰਗ ੨੦੧)

ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਜਾਂ—

ਅੱਖੀਂ ਘੱਟਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡੱਟਾ। ਬੋਲ ਨ ਸਕੇ, ਬਿੱਟ ਬਿੱਟ ਤਕੇ,

ਹਰਿ ਗੋਵਿੰਦ ਦੇ ਧੱਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੁਸ਼ਮਨ* ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਟਾ, ਸਦਕਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ।

25ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜੇ ਕਾਲ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ ਵੀ ਵੇਮੁਖਤਾ ਆ ਫੜੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੀਂਹ ਪਾਵੋ ਭਾਵ ਜੇ ਕਾਲ ਤੋਂ ਘਬਰਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਦੇਵੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ।

26ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਭੁੱਲ ਹੋਣ ਪਰ ਧਰਮ ਦੇ ਦੰਡ ਪਾਉਣ ਯੋਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਬਖਸ਼ਾਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਦੂਸ਼ਣ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਨਖਾਹ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਸੋਧ ਕੇ ਹੀ

**ਦੁਸ਼ਮਨ ਅੱਖਰ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਜੇ ਨਾਮ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹਾਕਿਮ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਰਹੇ। ਹਾਕਿਮ ਦਾ ਨਾਮ ਬੋਲੀ ਜਾਓ।*

ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ੨੬ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਤਨਖਾਹ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਦੀ ਹੈ।

27ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਹੇ ਸੋਹਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ ਲੈਣਾ, ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣੋ ਬਖਸ਼ ਲੈਣਾ।

28ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਜਾਂ ਭੋਗ ਆਦਿ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਪਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਵਾਸਤੇ ਕਰੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਸਭ ਦੂਰ ਹੋਵੇ।

"ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਨਾਸਹਿ
ਪਿਤਰੀ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ॥" (ਅੰਗ ੪੯੬)

29ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜੇ ਮਨ ਮੰਦ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੂਪੀ ਸ਼ੇਰ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਹੇ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦਾ ਵਹਿਣ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗੂ ਤੇਜ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹੋ।

30ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਵਪਾਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ ਸਾਰੀ ਟਲੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਬਖਸ਼ੋ। ੩੦ ਅਰਦਾਸਾਂ ਏਥੋਂ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਚਿੱਤ ਲਗਾ ਕੇ ਸੁਣੀਆਂ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ।

31ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਦੀ ਜੋੜੀ ਅਟੱਲ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ

ਵਾਕ ਹੈ—

ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸੋਇ॥ (ਅੰਗ ੭੮੮)

32ਵੀਂ ਅਤੇ 33ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜੇ ਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰੀ ਸਤਾਵੇ ਜਾਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸਾਇਆ ਛਪਾਇਆ ਤੈਨੂੰ ਆ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦੁਸ਼ਟ ਖਪ ਜਾਵੇਗਾ ਸਾਇਆ ਨੱਸ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਫੌਜਾਂ ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਨੂੰ ਆਉਣਗੀਆਂ, ਤੇਰਾ ਦੁੱਖ ਨੱਸ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੰਨ ਜਲ ਤੈਨੂੰ ਪਚ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵ ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ।

34ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸੁਖਾਸੀਸ:– ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਆਵੇ, ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪੀਏ ਮਾੜੇ ਸੁਪਨੇ ਨਾ ਆਉਣ, ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੌਂ ਜਾਵਾਂ :—

ਸੋਇ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਗਿ ਅਚਿੰਤਾ॥ ਜਹਾ ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਤੂੰ ਵਰਤੰਤਾ॥

(ਅੰਗ ੧੧੩੬)

35ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਮਾਲ ਡੰਗਰ ਆਦਿ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੁੱਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ :—

ਗਊ ਭੈਸ ਮਗਊ ਲਾਵੇਰੀ॥ (ਅੰਗ ੬੯੫)

"ਦੂਧ ਪੂਤ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ)

ਅਥਵਾ—

ਪਸੂ ਮਿਲਹਿ ਚੰਗਿਆਈਆ ਖੜੁ ਖਾਵਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦੇਹਿ॥ (ਅੰਗ ੪੮੯)

36ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਰਦਾਸ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਲਈ ਕਰੇ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਦੋਸ਼ ਭਾਵ

ਅੰਤਹਕਰਣ (ਮਨ ਬੁੱਧ ਚਿੱਤ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅੰਤਸ ਕਰਣ ਜਾਂ ਚਤੁਸਟਾ) ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਵੇ।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਕਰੁਣਾ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰਹੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਕੋ ਨੇਹ॥ (ਅੰਗ ੭੦੨)

37ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਗ ਜਾਂ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਅਫਲ ਬੂਟੇ ਵੀ ਫਲਦਾਰ ਹੋਣ ਕੋਈ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾ ਪਵੇ। ਫਸਲ ਤੇ ੭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਔਹਰ ਟਲ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਫਸਲ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟਿੱਡੀ ਦਲ, ਮਕੜੀ, ਗੜੇਮਾਰ ਹੋਣੀ, ਬਰਸਾਤ ਨਾ ਪੈਣੀ, ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਕੇ ਖਰਾਬ ਹੋਣੀ ਜਾਂ ਚੂਹਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਫਸਲ ਨਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ।

38ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਜੋ ਮਨਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠੇ ਸੋ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਅਰਥਾਤ ਮੇਰੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਬਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ।

ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਨਹੀ ਆਵਹਿ ਨੇਰਿ॥ ਅਨਿਕ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤਾ ਕੀ ਚੇਰਿ॥

(ਅੰਗ ੮੮੮)

39ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਨਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਚਲ ਹੋਵੇ ਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਕਮੀਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਗੁਰਵਾਕ—

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਘਰ ਮੋ ਸਭ ਹੋਈ॥ (ਚੌਪਈ)

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਘਰ ਭਰਿਆ ਰਹੇ, ਸੰਗਤ, ਸਾਧੂ, ਗੁਰਸਿੱਖ, ਅਭਿਆਗਤ, ਰਾਹੀ ਪਾਂਧੀ ਖਾਲੀ ਨਾ ਜਾਵੇ ਸਭ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ।

40ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਰਦਾਸ ਖੇਤੀ ਪਰਥਾਇ ਕਰੇ ਜਦੋਂ ਬੀਜ ਬੀਜਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਬੀਜੇ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਪਾਸ ਬੀਜ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਸੁਖੈਨ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਜਿਰ ਨਾਜਰ ਜਾਣ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹਰ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

41ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਖੂਹ, ਟਿਊਬਵੈੱਲ, ਨਲਕਾ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੇਰੇ ਖੂਹ ਨਲਕੇ ਆਦਿ ਦਾ ਜਲ ਅਖੰਡ ਚੱਲੇ, ਮਿਠਾਸ ਵਾਲਾ ਤੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਹਰ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਖਾਲਸਾ' ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ (ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ) ੧੯੬੯, ੨੮ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ੨੨ ਜਾਂ ੨੩ ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ) ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਵਾਂ ਬੋਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਬੋਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ? ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਭਾਈ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ! ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਬਣਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨਾ, ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਪਾਠ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ, ਫਿਰ ਬੋਰ ਕਰਨਾ, ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਮਿੱਠਾ ਜਲ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ।

42ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਰਦਾਸ ਉਦੋਂ ਕਰੇ ਜਦੋਂ ਖੇਤੀ ਪੱਕ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਵਾਢੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ। ਕਣਕ ਦਾ ਬੋਹਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਹੇ ਸਭ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੇਰੀ ਰਿਧਿ ਵਧੇ ਭਾਵ ਢੇਰੀ ਵਿਚ ਬਰਕਤ ਪਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਿਰਸਾਣ ਜੈ ਕਿ ਨਦਾਮਪੁਰ (ਪਟਿਆਲਾ) ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਗੜੇਮਾਰ ਹੋਣ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀਉ! ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਦਸਵੰਧ ਵਜੋਂ ਕਣਕ ਦਾ ਆਟਾ ਪਿਸਵਾਕੇ ਭੇਜਾਂਗਾ, ਮੇਰੀ ਕਣਕ ਬਚਾ ਲਓ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ੭੦ ਕੁਇੰਟਲ ਕਣਕ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਲਾਈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕਣਕ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਉਥੇ ੧੨੦ ਕੁਇੰਟਲ ਕਣਕ ਨਿਕਲੀ। ਸਾਰੇ

ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਸੀ। (ਸਾਖੀਆਂ, ਪ੍ਰਮਾਣ, ਪੰਗਤੀਆਂ, ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਇਹ ਪੋਥੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਏਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਜੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਅੱਛਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੋਥੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਾਂਗੇ।)

43ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜੇ ਵਿਵਹਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ! ਮੇਰੀ ਸਾਖ (ਵਿਹਾਰਕ ਆਬਰੋ ਦੀ ਟੇਕ ਰੱਖ ਦਿਖਾਉਣੀ) ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਦਕ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਸਾਖ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਸਿਦਕ ਦੀ ਟੇਕ ਰੱਖ ਦਿਖਾਓ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹੀ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਸੱਚ ਤੋਂ ਨਾ ਥਿੜਕਾਂ।

44ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਕੋਈ ਗੁਪਤ ਕੰਮ ਆ ਪਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਕਿ ਹੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਮੇਰੇ ਗੁਪਤ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਇਹ ਸਫਲ ਹੋਵੇ।

ਜੀਅ ਕੀ ਬਿਰਥਾ ਹੋਇ ਸੁ ਗੁਰ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰਿ॥ *(ਅੰਗ ੫੧੯)*

45ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਿਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖੁਲਮਖੁਲ੍ਹਾ ਜਾਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਗਟਤਾਈ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲੇ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮਿਲਨ, ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਨੇਹ ਬਣੇ।

46ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਘਰ ਦੀ ਫੁੱਟ ਪ੍ਰਥਾਇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਘਰ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਮਿਠਾਸ ਏਕਤਾ ਇਤਫਾਕ ਬਖਸ਼ੋ ਜੀ। ਤੁਸੀਂ ਭਗਤ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਹੋ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਭਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਕਰੋ—

ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੋਰੋ ਪਰਿਵਾਰਾ॥ ਸੇਵਕ ਸਿਖ੍ਯ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ॥ *(ਚੌਪਈ)*

ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਦੇ ੨੫ ਪਾਠ ਰੋਜ਼ ਕਰੇ।

47ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸੇ ਕੱਢਣ ਲੱਗਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਰਾਖੇ ਹੋ। ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਾਠ ਕਰੇ :—

ਤਿਚਰੁ ਮੂਲਿ ਨ ਥੁੜੀਂਦੋ ਜਿਚਰੁ ਆਪਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ॥
ਸਬਦੁ ਅਖੁਟੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕਾ ਖਾਹਿ ਖਰਚਿ ਧਨੁ ਮਾਲੁ॥ (ਅੰਗ ੧੪੨੬)

ਅਥਵਾ —

ਨਵ ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ ਰਿਧਿ ਦੀਨੇ ਕਰਤੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕਾਈ ਰਾਮ॥
ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਬਿਲਛਤ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਕਰਤੇ ਕੀ ਦਾਤਿ ਸਵਾਈ ਰਾਮ॥
ਦਾਤਿ ਸਵਾਈ ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਜਾਈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪਾਇਆ॥
ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਸਗਲੇ ਉਠਿ ਨਾਠੇ ਦੂਖੁ ਨ ਨੇੜੈ ਆਇਆ॥
ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ ਬਿਨਸੀ ਭੂਖ ਸਬਾਈ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਅਚਰਜੁ ਜਿਸੁ ਵਡਿਆਈ ਰਾਮ॥ ੨ ॥ (ਅੰਗ ੭੮੩-੮੪)

48ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਦੋਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਰੋਗ ਆ ਘੇਰਨ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਤੇ ਜੁਫੇਰਿਓਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇ—

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਾਂਤਿ ਪਾਈ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪੂਰੇ॥ (ਅੰਗ ੮੦੬)

ਜਾਂ—

ਰੋਗੁ ਕਵਨੁ ਜਾਂ ਰਾਖੈ ਆਪਿ॥ (ਅੰਗ ੧੧੪੬)

ਜਾਂ—

ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ (ਅੰਗ ੮੧੯)

ਦੇ ਪਾਠ ਕਰੇ ਰੋਗ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ।

49ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਕੈਦ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਰੁੱਸਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਵਿਛੋੜਾ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਇਸ ਜ਼ਾਲਮ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ, ਜ਼ਾਲਮ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਛੂਟੇ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥
ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ ਪਗਹ ਤੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥ (ਅੰਗ ੧੦੦੨)

ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਪਿਆਰਾ ਸੱਜਣ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਘਰ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿਛੁੜਿਆਂ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ—

ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੋ ਹੀ ਮੈ ਡੀਠੁ ॥
ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਾ ਬਸੀਠੁ ॥ (ਅੰਗ ੯੫੭)

ਜਾਂ—

ਜਿਨਿ ਤੁਮ ਭੇਜੇ ਤਿਨਹਿ ਬੁਲਾਏ ਸੁਖ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਆਉ ॥ (ਅੰਗ ੬੭੮)

50ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸ਼ਾਦੀ ਕੀ:- (ਵਿਵਾਹ ਦੀ ਅਰਦਾਸ) ਵਿਵਾਹ ਰਚਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ, ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਆਪਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਾਹ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਭਾਵ ਕਿ ਗੁਰ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਾਹ ਹੋਵੇ, ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਬਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ, ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਤ੍ਰੋਟਿ ਨਾ ਆਵੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਕਿ :—

ਪਉੜੀ ॥ ਕੀਤਾ ਲੋੜੀਐ ਕੰਮੁ ਸੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਆਖੀਐ ॥
ਕਾਰਜੁ ਦੇਇ ਸਵਾਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਾਖੀਐ ॥ (ਅੰਗ ੯੧)

51ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਬਾਜ ਜੰਗ ॥ ਗੁਰਬਖਸੀ ਅਸੰਗ:-

ਘੋੜਾ ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਐਸਾ ਜੰਗੀ ਘੋੜਾ ਬਖਸ਼ੋ ਕਿ ਅਟਕ ਫਟਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਸੰਗੇ ਨਾ ਅੜੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ (ਜੰਗ ਬਾਜੀ) ਭਾਵ

ਜੰਗੀ ਤਾਕਤ ਐਸੀ ਬਖਸ਼ੋ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਫ਼ਤਿਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

52ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਹਾਥੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਹੇ ਗੁਰੋ! ਆਪ ਨੇ ਹਾਥੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ਇਸ ਪਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਜਿਸ ਕੰਮ ਜਾਵਾਂ ਸਫਲਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨੇ (ਜਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸਵਾਰੀ ਖਰੀਦੋ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਫਲਾ ਹੋਵੇ।

53ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਖਿੰਡੇ ਚਿੱਤ ਏਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮਨ ਦਰਿਆਉ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਾਂਗੂੰ ਵੇਗਵਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਥੰਮ੍ਹੋ। ਜੋ ਅਸਾਂ ਦਾ ਮਨ ਲਗਾਤਾਰ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕੋ।

54ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਘੋੜੀ ਦਾ ਵਛੇਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ! ਵਛੇਰਾ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸੁਖਦਾਈ ਹੋਵੇ। ਤਗੜਾ ਹੋ ਕੇ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰੇ।

55ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਵਿਆਹ ਦੀ ਕਿਰਤ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕਰਾਇਆ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ—

ਸਭੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਐ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੰਦਾ॥ ੭॥

ਸਾਰੀ ਪਉੜੀ ਪੜ੍ਹੇ-

ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਾ॥
ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਨੋ ਸਉਪਿਆ ਜਾ ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ॥
ਲਖਮੀ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੰਦਾ॥
ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ ਸਭ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ॥
ਏਹ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕੀਤਿਆ ਨਹ ਮੰਗਹਿ ਮੰਦਾ॥

ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਪੁਛਈ ਜਾ ਹਰਿ ਬਖਸੰਦਾ॥
ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦਾ॥
ਸਭੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਐ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੰਦਾ॥ ੭ ॥ (ਅੰਗ ੧੦੯੬)

56ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਬੰਧਨ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ: — ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਦੁਸ਼ਟ ਜ਼ਾਲਮ ਨੇ ਬਲ ਆਦਿ ਮਦ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਪਾਏ ਹਨ, ਆਪ ਉਧਾਰ ਕਰੋ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਧਾ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ (ਸੋਧੋ) ਠੀਕ ਕਰੋ ।

57ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਜਿਸ ਰੋਚਰਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲੈਣ ਨਮਿੱਤ ਇਉਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਹੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੋ ! ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੰਵਾਰ ਦੇਵੇ।

"ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨੇ ਸੇਵਕ ਸਭਿ ਦਰਬਾਰੇ॥
(ਅੰਗ ੬੩੧)

58ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਦਾ ਫਲ ਲੱਗੇ, ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋਵੇ।

ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਕਾ ਆਹਰੋ ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਨਾਨਕ ਕੈ ਮੀਤ॥ (ਅੰਗ ੫੧੯)
ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ॥ (ਅੰਗ ੧੦੭੫)

ਦੀ ਦਾਤਿ ਬਖਸ਼ੋ ਜੀ।

59ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਵਿਘਨਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ, ਹੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ! ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਉਮਡ ਕੇ ਪੈਣ ਐਉਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵਿਰੋਧੀ ਮੇਰਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੁਕ ਜਾਵੇ ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਕ ਜਾਣ ਵਿਘਨ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ।

"ਜਿਸ ਨੋ ਸਾਜਨ ਰਾਖਸੀ ਦੁਸਮਨ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰ॥
ਛ੍ਵੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਹਿ ਕੋ ਨਿਹਫਲ ਜਾਇ ਗਵਾਰ॥ ੨੪ ॥
ਜੇ ਸਾਧੂ ਸਰਣੀ ਪਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰ॥
ਦੰਤ ਜੀਭ ਜਿਸ ਰਾਖਿ ਹੈ ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਸੰਘਾਰ॥ ੨੫ ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

60ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸਾਧੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਧੂ, ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਬਖਸ਼ਣਾ ਤੇ ਪੂਰਨ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੇਈ ਪਿਆਰੇ ਮੇਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਿਆਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਆਵੈ॥

ਸੱਠ ਮੰਗਲ ਮਈ ਅਰਦਾਸਾਂ ਹੇ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਸਿੱਖ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਫਲਿਆ ਹੈ ਐਸਾ ਸਿੱਖ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ।

61ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਮਨ ਸਾਲ ਹੋਇ ਮੇਰੁ॥ ਤੁਮ ਰਾਖੋ ਜਗ ਭੇਰੁ॥

ਜਗਤ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਰਹੇ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰੱਖ ਲਵੋ।

"ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਆਪੇ ਹਰਿ ਆਪੇ ਝਗਰੁ ਚੁਕਾਵੈ॥ (ਅੰਗ ੭੨੦)
"ਝਗਰਾ ਏਕੁ ਨਿਬੇਰਹੁ ਰਾਮ॥ ਜਉ ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਜਨ ਸੌ ਕਾਮੁ॥ (ਅੰਗ ੩੩੧)

62ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਗੁਰ ਪਗ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥ ਠਹਿਰੇ ਮਨ ਧਿਆਨ॥

ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ, ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਮੇਰਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਪਾਵੇ।

ਸੁਨਹੁ ਬਿਨਉ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਵਸਹਿ ਮੇਰੈ ਚੀਤਾ॥ (ਅੰਗ ੭੪੨)
ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ॥ ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ॥ (ਚੌਪਈ)

63ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਤਰਣ ਕੀ ਤਰਣਾਇ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਹਾਇ॥

ਜੁਆਨ ਦੀ ਜੁਆਨੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਆਪ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਰਹੋ ਕੁਕਰਮਾਂ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਜੀ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਝੂਠ ਨਿੰਦਾ ਇਨ ਤੇ ਆਪਿ ਛਡਾਵਹੁ॥
ਇਹ ਭੀਤਰ ਤੇ ਇਨ ਕਉ ਡਾਰਹੁ ਆਪਨ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਵਹੁ॥ (ਅੰਗ ੬੧੭)
ਮਾਈ ਮਨੁ ਮੇਰੋ ਬਸਿ ਨਾਹਿ॥
ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਬਿਖਿਅਨ ਕਉ ਧਾਵਤ ਕਿਹਿ ਬਿਧਿ ਰੋਕਉ ਤਾਹਿ॥ (ਅੰਗ ੬੩੨)

64ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਚਾਕਰ ਧਾਰਣੈ॥ ਮਨ ਮੈਣ॥ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਰੈਣ॥

ਨੌਕਰੀ ਸਬੰਧੀ ਅਰਦਾਸ ਨੌਕਰ ਰੱਖਣ ਵੇਲੇ ਕਹੇ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੋਮ ਵਤ ਨਰਮ ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਮੈਥੋਂ ਨੌਕਰ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ = ਜਦੋਂ ਆਪ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲੱਗਣਾ ਹੋਵੇ ਨੌਕਰੀ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੋਮਵਤ ਨਰਮ ਰਹੇ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੂਰਾ ਉਤਰਾਂ ਮਾਲਕ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਟੁਰਾਂ।

ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ-

ਚਾਕਰੁ ਲਗੈ ਚਾਕਰੀ ਨਾਲੇ ਗਾਰਬੁ ਵਾਦੁ॥
ਗਲਾ ਕਰੇ ਘਣੇਰੀਆ ਖਸਮ ਨ ਪਾਏ ਸਾਦੁ॥ (ਅੰਗ ੪੭੪)

ਅਥਵਾ—

ਚਾਕਰੁ ਕਹੀਐ ਖਸਮ ਕਾ ਸਉਹੇ ਉਤਰ ਦੇਇ॥
ਵਜਹੁ ਗਵਾਏ ਆਪਣਾ ਤਖਤਿ ਨ ਬੈਸਹਿ ਸੇਇ॥ (ਅੰਗ ੯੩੬)

ਜਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ—

ਚਾਕਰੁ ਲਗੈ ਚਾਕਰੀ ਜੇ ਚਲੈ ਖਸਮੈ ਭਾਇ॥
ਹੁਰਮਤਿ ਤਿਸ ਨੋ ਅਗਲੀ ਓਹੁ ਵਜਹੁ ਭਿ ਦੂਣਾ ਖਾਇ॥

(ਅੰਗ ੪੭੪)

65ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਮਾਨ ਸਚਾਇ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਹਾਇ॥

ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ :— ਕਿ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਮੈਂ ਫਲਾਨੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਚਿਆਰ ਹੀ ਰਹੇ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾ ਆਵੇ।

ਪਰਾਈ ਅਮਾਣ ਕਿਉ ਰਖੀਐ ਦਿਤੀ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥ (ਅੰਗ ੧੨੪੯)

ਅਥਵਾ —

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ॥
ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ॥ (ਅੰਗ ੧੪੧)

66ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਮਲ ਸੁਖਦਾਇ॥ ਤਨ ਸੁਖ ਛਾਇ॥

ਸ਼ੁਭ ਅਮਲਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਿ ਐਸੇ ਸੁਖਦਾਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਓ ਕਿ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਛਾਇਆ ਰਹੇ।

ਹਿੰਦੂ ਵਡਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੋਈ ? ਸੁਭਿ ਅਮਲਾ ਬਾਝਹੁ ਦੋਨੋ ਰੋਈ॥ (ਭਾ. ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)
ਦੇਹਿ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੋਂ ਨਾ ਟਰੋਂ॥

ਇਥੇ ਸ਼ਿਵਾ ਨਾਮ ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਭੋਲੇ ਨਾਥ ਦਾ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

ਮਹਾਂਦੇਵ ਕਉ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸਿਵ॥
ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤ ਨਹਿੰ ਭਿਵ॥ (ਚੌਪਈ)

ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਵੀ ਇਹੀ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਵੀਰ ਨੇ ਤਾਂ ਫੋਟੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਮੰਗਦਿਆਂ ਦਿਖਾ ਕੇ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ—

ਆਪੁ ਆਪੁਨੀ ਬੁਧਿ ਹੈ ਜੇਤੀ॥ ਬਰਨਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੁਹਿ ਤੇਤੀ॥ (ਚੌਪਈ)

ਅਥਵਾ —

ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ ਕਾਲ ਪਾਇ ਸਿਵਜੂ ਅਵਤਰਾ॥ (ਚੌਪਈ)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਦੇਹਿ ਮੋ ਕੋਟਿਕ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ॥

(ਮਹੇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ ਜੀ)

ਕੋਟ ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੇਤੇ ਰਵਿ ਸਸਿ ਕ੍ਰੋਰ ਜਲੇਸ॥

67ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸੋਠਰ॥ ਗੁਰੂ ਕਰੇ ਸੋਠਰ। ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਮੈਂ।

ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਢਿੱਲਾ ਮੱਠਾ ਹੀ ਹਾਂ, ਆਪ ਨੇ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ (ਸੋਠਰ=) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਣਾ ਦਿਓ ਭਾਵ ਕੰਮ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਬਖਸ਼ੋ ਜੀ।

ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ॥
ਅੰਧੁਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੂਝਿਆ ਗੁਰ ਭੇਟਿ ਪੁਨੀਤਾ॥ (ਅੰਗ ੮੦੯)

68ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਮੁਲਕ ਮਾਲਕ। ਸੁਖ ਕਾ ਤਾਲਕ। ਦਿਵਾਨ ਮੈਂ।

ਦਿਵਾਨਗੀ ਮਿਲਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਮਿਲੇ) ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸੁਖ ਦਾ ਤੁੱਅਲਕ ਨਿਭੇ—

ਬਾਦਿਸਾਹ ਸਾਹ ਸਭ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨੇ॥ (ਅੰਗ ੨੦੧)

69ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸਿਦਕ ਸਾਬਤ। ਭਾਵ ਆਗਤ। ਧਿਆਨ ਮੈਂ।

ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਮੇਰਾ ਸਿਦਕ ਸਾਬਤ ਰਹੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ॥
ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਨਿਤ ਨੀਤਿ॥
ਏਕ ਓਟ ਏਕੋ ਆਧਾਰੁ॥
ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਸਾਰੁ॥ ੧॥ (ਅੰਗ ੨੮੯)

70ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਅਗਨਿ ਸੂਰ। ਵਪੁ ਮੇਰਾ ਪੂਰ। ਲੜਾਈ ਮੈਂ।

੭੦ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਕਰੇ ਕਿ ਅਗਨੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਤੇਜ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਭਰ ਜਾਵੇ।

ਦੇਹਿ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ

ਅਤੇ—

ਧੰਨ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈਂ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜੁਧੁ ਬਿਚਾਰੈ॥

"ਜਬੈ ਬਾਣ ਲਾਗਯੋ॥ ਤਬੈ ਰੋਸ ਜਾਗਯੋ॥

ਭਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਤੇਰੀ॥ (ਪਾ: ੧੦ਵੀ)

71ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸੁਖ ਸਾਰ। ਦਿਨ ਰੈਣ। ਆਠ ਨਿਤ ਮੇਂ॥

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਰੈਣ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਬੀਤਣ।

ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਊਠਤ ਸੁਖੀਆ ਬੈਠਤ ਸੁਖੀਆ॥ ਭਉ ਨਹੀ ਲਾਗੈ ਜਾਂ ਐਸੇ ਬੁਝੀਆ॥ (ਅੰਗ ੧੧੩੬)

ਅਉਖੀ ਘੜੀ ਨ ਦੇਖਣ ਦੇਈ॥ (ਅੰਗ ੬੮੨)

72ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਪਾਲਕੀ ਪਾਲ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਪਾਲਕੀ ਕਿ ਸੁਖਪਾਲ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਕੇ ਤੇਰਾ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲਾ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਲਕੀ ਵੀ ਇਕ ਸਵਾਰੀ ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਸਵਾਰੀ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨੀ ਆਰੰਭ ਕਰੇ।

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ॥

ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ।

73ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਪਾਪ ਪੇਲ। ਤਰਕ ਤੇਲ। ਪੀੜਨ ਮਹਿ।

ਗ੍ਰਹਿ ਪੀੜਾ ਵੇਲੇ ਅਰਥਾਤ ਜਯੋਤਸ਼ੀ ਆਦਿ ਕਹਿਣ ਕਿ ਅਨਿਸ਼ਟ ਗ੍ਰਹਿ ਕਰਕੇ ਪੀੜਾ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਤੇਲ ਮਾਂਹ ਆਦਿ ਦੇਣੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਦੂਰ ਕਰੇ ਇਹ ਕਰਮ ਨਾ ਕਰੇ, ਨਾ ਜਯੋਤਸ਼ੀ ਕੋਲ ਜਾਵੇ। ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ, ਅਖੰਡਪਾਠ, ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨਾਲ ਕਰੇ, ਜਾਂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ—

੧੦੮ ਪਾਠ ਰੋਜ਼ ਕਰੇ ਜਾਂ ੧ ਘੰਟਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਜੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨਦੁ ਘਣਾ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਉ॥
ਗਰਹ ਨਿਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਪਣਾ ਨਾਉ॥ (ਅੰਗ ੪੦੦)

ਜੋ ਵੀ ਕਸ਼ਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ—

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ॥ (ਅੰਗ ੧੩੪)

ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਕੁਦਰਤਿ ਵੱਲੋਂ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਨਹੀਂ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ—

ਐਸਾ ਕੰਮੁ ਮੂਲੇ ਨ ਕੀਚੈ ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਈਐ॥ (ਅੰਗ ੯੧੮)

ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ, ਰਹਿਰਾਸ, ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੨੫ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੫ ਪਾਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਕਰ ਲਵੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਠੀਕ ਰੱਖੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ੧੦੦% ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖੇ ਕਿ ਇਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹਨ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਕਿ—

"ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਊ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ॥
ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ॥ (ਅੰਗ ੪੩੩)

ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਨਾ ਹੋਣ, ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਬਚਿਆ ਰਹੇ, ਜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਔਕੜ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਇਕ ਪਾਠ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰੇ।

ਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ੮ ਘੰਟੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪੇ ਜਾਂ ੨੫ ਪਾਠ ੨੯ ਪਉੜੀਆਂ

ਸ੍ਵੈਯਾ ਦੋਹਰਾ ਸਮੇਤ ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇ ਜਾਂ ਮੂਲਮੰਤਰ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ ੧॥ ਤਕ ਕਰੇ।

ਹੋਰ ਦਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਣਾ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਬਸਤਰ ਯਥਾ ਯੋਗ ਮਾਇਆ (ਮਾਇਆ ਸਤਿਕਾਰ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ) ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੱਸਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਟਾਈਮ ਤਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੇ ਜੇ ਡੱਟ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਟੁਟ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੀਏ ਡੋਲ ਕੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ॥
ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਤਿਸੁ ਮਨਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ॥ (ਅੰਗ ੨੮੫)

74ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਥਰਨ ਕਾ ਆਗਮ। ਅਤੁਲ ਜਲ ਰਾਗਮ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਆਦਿ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਲ੍ਹਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸਿਲ੍ਹਾਬ ਨਾਲ ਖੇਤੀਆਂ ਫਸਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਦ ਰੁੱਤ ਆਵੇ ਜੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਕਿ ਵਰੁਣ ਆਪ ਆਵੇ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਜੂਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤੁੱਲ ਜਲ ਚੜ੍ਹੇ, ਅਤੇ ਰਾਗ਼ਮ ਫਾਰਸੀ ਪਦ ਹੈ ਰਾਗ਼=ਸਬਜ਼ਾ ਜ਼ਾਰ, ਮਲਗੁਜ਼ਾਰ ਜੂਹ ਜੂਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰਿਆਵਲਤਾ ਰਹੇ।

75ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ

ਸਿਰ ਮੁਕਟ ਕੀ ਲਾਜ। ਬਿਰਦ ਤਵ ਸਾਜ।

ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਸਿਰ ਪਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਕੇਸਾਂ ਰੂਪੀ ਮੁਕਟ ਦੀ ਲਾਜ ਆਪ ਨੂੰ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੋ, ਆਪਣੇ ਬਿਰਦ ਬਾਣੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਨਿਬਾਹ ਦਿਓ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਕਲਗੀ ਜਿਗ੍ਹਾ ਵੀ ਸੱਜਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਫੇਰ ਦੱਸਣਗੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ :— ਸਿੱਖ ਹੀ ਸਖਾ ਹੈ ਸਿੱਖ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ। ਜੋ ਸਿੱਖ

ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਸੁਣੋ! ਜੋ ਸਿੱਖ ਪੰਜ ਕਉਡੀਆਂ (ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ੫ ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਜਿੰਨੀ ਰੱਬ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ੫੦, ੧੦੦, ਆਦਿਕ) ਗੁਰਾਂ ਹਿੱਤ ਰੱਖ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਤਿਸਨੂੰ ਧਨ ਬਹੁਤ ਬਖਸ਼ੀਵੇਗਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਸੰਪਦਾ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਸੁਖ ਸੰਪਦਾ ਵਿਚ ਰਚਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿਓ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਸੱਭੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਯਾਦ ਰੱਖੈ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗਾ ਆਚਰਨ ਰੱਖੈ ਤੇ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਸੁਚੇਤ ਰਹੇ। ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ (ਭਾਵ ਸਵੇਰੇ ੨½ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਵਜੇ) ਨਹਾਈਦੇ ਨਾਮ ਧਿਆਈਏ ਤੇ ਦਿਨੇ ਘਰ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰੀਏ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੋਲੀਏ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੀਏ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਰੱਖੀਏ, ਇਹ ਸਭ ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਹਾਰਾ ਹੈ।

ਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰ ਸਿੱਖੋ! ਮਨ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੈ ਜੇ ਪਹਿਲੋਂ ਤਨ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੇ, ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਹਾਰ ਵਾਲੇ ਬਣੋ ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਦੇਵੋ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਦੂਸ਼ਣ ਛਾਂਟਣੇ ਤੇ ਝਗੜੇ ਕਰਨੇ ਛੱਡ ਦੇਵੋ। ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮਾਲਾਂ (ਮਾਲ ਡੰਗਰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਧਨ ਪਦਾਰਥ) ਤੇ ਲਾਲਾਂ (ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ) ਤੇ ਦੁਸ਼ਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਟੁੱਟੀ ਜੁੱਤੀ, ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ, ਪਾਟੇ ਕਪੜੇ ਹੋਣ, ਹਰ ਹਾਲੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਦਕ ਜਿਉਂ ਕਾ ਤਿਉਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਰਹੇ।

ਆਕੜਿਆ ਹੋਇਆ (ਹੰਕਾਰੀ) ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਗੱਪੀ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਕੰਨਿਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਪਦਾ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਅਗੇ ਸੱਤ ਬਚਨੀਆਂ ਨਾ ਬਣੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਧਾਰੇ ਕਿ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਨਿਭੇਗਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਨਾ ਡੁਲਾਵੇ ਨਾ ਕਰਨੀ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨਿਰਦੂਖਣ ਰੱਖੇ।

ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੀਤਾ। ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ ਸੁਣਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਹੁਣ ਕਲਿਆਣ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ—

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਰਿ ਗੁਪਾਲ ਸਿਖ ਹੋਇ ਕਰ ਪਿਤਾ ਬਿਸ਼ੰਭਰਦਾਸ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੂਝਨ ਲਗਯੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਾਸ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਗ ੫੪੮੩ ਰਿਤੂ ੫ ਅੰਸੂ ੧੫)

ਹਰਿ ਗੋਪਾਲ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜੋ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲੀਆ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ, ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਜੇ ਸਿੱਖ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨਾ ਸੱਜ ਸਕੇ ਹੋਵੇ ਸਿਦਕੀ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਵੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ (ਜੋ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸਿਖ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਹੁਲ

ਕਿਵੇਂ ਲਵੇ?) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਪਾਹੁਲ ਕੇਵਲ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਦਕੀ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਨਾ ਸਕੇ, ਆਪ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਨਾ ਸਕੇ, ਉਹ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਕੈਸੇ ਲਵੇ? ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਹੇ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਸੁਣ, ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੇ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰੱਖੇ। ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਦਸਾਂ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗਿਆਰਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜਾਣਨ ਉਹ ਰੁਮਾਲੇ ਧੋ ਕੇ ਉਹ ਜਲ ਛਕ ਕੇ ਸਹਜ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ, ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਭਰੋਸਾ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬੰਟੇ ਅਤਿਥੀ ਨੂੰ ਖਵਾਵੇ। ੧੧ਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ (ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਖਰ ਤੋਂ ਨਾਮ ਰੱਖੇ (ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਧੀ ਆਦਿਕ ਜਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਸਿੱਖ ਜਦ ਸੰਸਾਰਿਕ ਕਾਰਜ ਕਰੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਸ ਤੇ ਕਰੇ ਭਾਵ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੇ ਧੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ (ਸਹੀ) ਕਰਕੇ ਕਿ ਹਾਂ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਇਹ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਧੀ ਦੇ ਕੇ ਬਚਨ ਹਲੀਮੀ ਦਾ ਕਰੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਪਾਹੁਲੀ ਸਿੱਖ ਕੰਨਿਆ ਪਾਹੁਲੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵੇ, ਅਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਗਰੀਬੀ ਅਮੀਰੀ ਨਾ ਪਰਖੇ ਪਰ ਪਾਹੁਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖੇ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ। ਜਗਤ ਰੀਤੀਆਂ ਛੱਡਕੇ ਹੇ ਸਿੱਖਾ! ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਲਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਲਵੇ, ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀ ਛਡਣੇ ਪੈਣ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਜਿਸ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਨਾ ਲਵੇ। ਪਰ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲੀ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੇਸ਼ਕ ਛਕਾ ਦਿਓ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੇ, ਜਿਥੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਹੁਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਛਕੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਜਿਸਦਾ ਅਭਿਲਾਖੀ ਜਗਿਆਸੂ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕਰ ਲਓ ਉਹ ਸਿੱਖ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਤੁਲ ਹੀ ਜਾਣਨਾ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ, ਛੁਟਿਆਈ, ਜਾਤ ਜਨਮ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਹੋਠਾਂ (ਬੁਲ੍ਹਾਂ) ਅਤੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਪਿਤਾ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਤਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ, ਵਰਣ ਤੇ ਜਾਤ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਭੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਦੀਖਿਆ=(ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਲੈ ਲਵੇ ਸੋ ਸਿੱਖ ਹੈ।

ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਪੂਰੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਝੇ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਫਰਕ ਜਾਤ ਜਨਮ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਫਰਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਸਗੋਂ ਪਿਤਾ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਜਾਂ ਇਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਅੰਗ ਅੰਗੀ' ਭਾਵ ਦੀ ਏਕਤਾ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ। ਦੇਣ ਲੈਣ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਕਰੇ ਜੇ ਕਰਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਅਦਾ ਕਰੇ ਸਿੱਖੀ ਪਦ ਤੇ ਖੜੋਤਾ ਹੋਇਆ ਦਗਾ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ

ਆਸਰਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰਮੇ ਜਾਂ ਰਚ ਜਾਵੇ—

ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ॥ (ਅੰਗ ੭੯੫)

ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ, ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਸੁਖ ਮਾਣੇ, ਸੱਚਾ ਮਿੱਤਰ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਜੀਵਨ ਧਰਮ ਲਈ ਹੈ, ਚਲਣ ਜਿਸਦਾ ਗੁਰੂ ਰੀਤੀ ਪਰ ਹੈ, ਜੋ ਭੋਜਨ ਭੋਗਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਦੇਹ (ਰੱਖਿਆ) ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹੇ ਮਿੱਤਰ ! ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਫਰ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰੀਏ (ਜਾਂ ਕਰਮ ਕਰੇ) ਤੇ ਚਿੱਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਦਾਸ ਰਹੀਏ ਭਾਵ ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਰਹੀਏ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਜੀ ! ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰੱਖੋ। ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਸਭ ਚੱਲਣਗੇ।

ਇਕਿ ਸਜਣ ਚਲੇ ਇਕਿ ਚਲਿ ਗਏ ਰਹਦੇ ਭੀ ਫੁਨਿ ਜਾਹਿ॥ (ਅੰਗ ੫੮੬)

ਇਹ ਗੱਲ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗੂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਨੀਂਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਅਵਸਥਾ ਸੀ, ਨੀਂਦ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਤੇ ਫਿਰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਜਗਤ ਰੂਪੀ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਆਤਮਾ ਹੀ ਜਾਣੋ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਓ ਕਿ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ ਉਪਜੀਆਂ ਸੁਪਨੇ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਜਾਗ ਪੈਣ ਨਾਲ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਦੇ ਆਦਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕੋ ਭਾਵ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦ ਨੀਂਦ ਆਈ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਗਈ, ਜਦ ਫਿਰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹ ਰਚਨਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਾਨੋ—

ਸੁਪਨੇ ਕਾ ਸੁਪਨਾ ਭਇਆ॥ (ਅੰਗ ੮੧੩)

ਤਿਵੇਂ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਭਾਸੀਆਂ, ਜਦ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੋ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੀਤਿ ਦੱਸੀ ਸੀ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਯੋਗ ਦੀ ਰੀਤੀ ਭੀ ਇਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਅਰਦਾਸਾਂ ਹਨ।

ਪਹਿਲੀ ਅਰਦਾਸ:– ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਦੇ ਜਾਪ ਲਈ ਭਾਵ ਕਿ (ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ=ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ) "ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ॥ (ਇਹ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਾਫੀ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਹਨ)।

ਦੂਸਰੀ ਅਰਦਾਸ:– ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਪ੍ਰਾਣ ਅਪਾਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਵਿਘਨਾਂ

ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਤੇ ਕੁੰਡਲਨੀ ਜਾਗ ਪਵੇ। "ਕੁੰਡਲਨੀ ਸੁਰਝੀ ਸਤਿਸੰਗਤ॥

ਤੀਜੀ ਅਰਦਾਸ :– ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੋ ! ਜਦੋਂ ਅਨਹਦ ਝੁਨਕਾਰ ਉਠੇ ਤਾਂ ਭੀ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰਹਾਂ, ਕਈ ਲੋਕ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਘੂੰ ਘੂੰ ਲਈ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਕੰਨ ਮੁੰਦਣ ਨਾਲ ਸੁਣਾਈ ਪਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਯਤਨ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਕੁੰਡਲਨੀ ਦੇ ਸੁਲਝਨ ਮਗਰੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਗੇ ਤਕੜੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ।

ਚੌਥੀ ਅਰਦਾਸ :– ਇਹ ਕਰੀਏ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਗੁਪਤ ਧਯਾਨ ਤੇ ਗੁਪਤ ਗਿਆਣ (ਗਯਾਨ ਵਿਚ) ਆਪ ਸਹਾਈ ਹੋਵੋ।

ਗੁਪਤੁ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਭ ਜਾਣੀਐ ਜੇ ਮਨੁ ਰਾਖੈ ਠਾਇ॥ (ਅੰਗ ੫੭)

ਪੰਜਵੀਂ ਅਰਦਾਸ:– ਇਹ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਓ ਜੀ—

ਅਰਥ ਧਰਮ ਕਾਮ ਮੋਖ ਕਾ ਦਾਤਾ॥
ਪੂਰੀ ਭਈ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਬਿਧਾਤਾ॥ (ਅੰਗ ੮੦੫)

ਛੇਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਇਹ ਕਰੋ ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੀ ਰੱਖੋ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਾਂ। ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਪੂਰੀ ਪਾਉਣਗੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਗੁਪਤ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਨ ਮੁੜ ਅਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਕੁਸੰਗ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਿਥਲਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਇਸ ਸਿਥਲਤਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਪਾਵੇ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹੋਵੇ। ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਛਲ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਸਿਥਲਤਾ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਪਾ ਕੇ ਸਫਲ ਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਵਰਤਣ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਕਰਤੱਬ ਰੱਖੇ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਹ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ।

ਸੱਤਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਪੂਰੀ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਰਹਿਣ

ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਹੇ ਸਿੱਖ ! ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਗੁਪਤ ਗਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਆ ਕੇ ਪਉ ਤੇ ਨਿੱਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਪਾਓ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਸਫਲਤਾ ਬਖਸ਼ੋ। ਜਗਿਆਸੂ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਲਓ ਤੇ ਪੂਰੀ ਪਾਓ ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਅੱਠਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਾ ਛੱਡੇ ਇਸ ਲਈ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅੱਠਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਇਹ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਾਸ ਸੁਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਰੂਪੀ ਮਾਲਾ ਫੇਰਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਗਿਆਸੂ ਹੁਣ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਤੇ ਸੁਾਸ ਸੁਾਸ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤੇ ਜੇ ਆਲਸ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮਾਲਾ ਫੇਰਕੇ ਨਾਮ ਜਪੇ। ਕਈ ਸੱਜਣ ਕਥਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਸੁਣਕੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਗਿਆਨਵਾਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ—

"ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ॥ *(ਅੰਗ २੬੯)*

ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ ਨਾਮ ਜਪਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਲ ਉਤਰਦੀ ਹੈ—

ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ॥ ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ॥ *(ਅੰਗ ੪)*

ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅੱਧੇ ਨੇ ਹੀ ਉਤਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਲਟਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਰਧਕ ਪੁਣਾ ਜਿਆਦਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਹੰਕਾਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਾਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ, ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜਣੇ, ਜੋੜੇ ਝਾੜਨੇ, ਝਾੜੂ ਦੇਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਉਚਾਈ ਵੱਲ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ। ਉਲਟਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਖੜੇ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਜਾਲੇ ਅਤੇ ਘੱਟੇ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਬਰਸਾਤ ਤੋਂ ਘੱਟਾ ਮਿੱਟੀ ਜਾਲਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ। ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਖਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨੌਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਇਹ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣ ਜੋਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਂ ਨਿੱਤ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਰੱਖਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਇਹ ਕਿ ਅੰਤਰੀਵ ਗਿਆਨੀ ਵੀ

ਨਾਮ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਟੇਕ ਧਾਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਭਾਵ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਜੀ ਜੁਲਕਾ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਮਕੁਇਰ ਜੀ, ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦਸਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਅਰਦਾਸ ਇਹ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਈਰਖਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦਗਧ ਨਾ ਹੋਵਾਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਾਂ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਭਾਵ ਸਫਲ ਗਿਆਨਵਾਨ—

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ॥ (ਅੰਗ ੨੭੩)

ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਅਗਨੀਆਂ ਆਉਣਗੀਆਂ।

ਵਾਚ ਗਿਆਨੀ ਆਦਿਕ ਈਰਖਾ ਦੇ ਚਿੰਗਾੜੇ ਸੁੱਟਣਗੇ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਸੇਕ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਗੇ ਤਦ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਂਈਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਦ੍ਵੈਖੀਆਂ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਇਸ ਦਾਤ ਲਈ ਗੁਰਾਂ ਅਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ।

ਗਿਆਰਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਹੇ ਸਿੱਖਾ ! ਕਦੇ ਭਰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ ਪਰ ਜੇ ਕਦੇ ਮੱਤ ਭਰਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ ! ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਟੇਕ ਤੇ ਰਖੋ। ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਰਮ ਤਾਂ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹੰਕਾਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਜੋਂ ਭਰਮ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਆਪ ਹੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭਰਮ ਪਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੱਢ ਵੀ ਲਿਆ।

ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਉੱਤੇ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਮੇਰੀ ਟੇਕ ਆਪਣੀ ਕਰਣੀ ਕਰਤੂਤ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਰੱਖਿਅਕ ਹੋ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਈ ਅਚਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹਿਤ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਕਰੇ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਸਮੀਪ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਬਤੀਤ

ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ—

ਪਾਇਓ ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਸੁਖੁ ਰੇ॥ (ਅੰਗ ੨੧੪)

ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ॥ (ਅੰਗ ੨੬੮)

ਚੌਧਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਅਰਦਾਸ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੋ! ਮੇਰਾ ਨਿਰਬਾਹ ਤੋਰੋ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਾ ਹੋਵਾਂ

ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਾ॥ (ਅੰਗ ੧੦੯੬)

ਜੋ ਬਰ ਚਹੋਂ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਊਂ॥ (ਪਾ: ੧੦ਵੀਂ)

ਪੰਦਰਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ।

ਜੋ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਰਾਲੀ॥ (ਅੰਗ ੬੬੭)

ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਮੋਹਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ॥ (ਅੰਗ ੨੩੯)

ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ਸੁ ਆਗਿਆਕਾਰੀ॥ (ਅੰਗ ੨੬੮)

ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਿੰਮ੍ਰੀ ਭੂਤ ਹੋਵਾਂ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤੀਤ ਕਰਾਂ।

ਇਹ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਹੈ ਦਿਲ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਅੱਗੇ ੨੦ਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਦੱਸਣਗੇ।

ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਵਿਚ ਮਾਣ ਆਦਰ ਬਖਸ਼ੋ।

ਐਥੈ ਓਥੈ ਰਖਵਾਲਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ॥ (ਅੰਗ ੬੨੮)

ਆਗੈ ਸੁਖੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ॥ ਪਾਛੇ ਆਨਦੁ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਤਾ॥ (ਅੰਗ ੬੨੯)

ਅਠਾਰਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਬੇਨਤੀ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਬਣੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਕੁਲ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਬਣੀ ਰਹੇ।

ਨਾਨਕ ਕੁਲ ਉਧਾਰਹਿ ਆਪਣਾ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਮਾਣੁ॥ (ਅੰਗ ੬੪੮)

ਉਨੀਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :- ਅਰਦਾਸ।

ਸੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ॥ ਜਿਤੁ ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੇ॥ (ਅੰਗ ੭੪੩)

ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਲਾਥੇ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗਾ॥ (ਅੰਗ ੬੧੧)

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਹੋਵਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾਉਣਾ।

ਵੀਹਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :–ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਿੰਵ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਵੱਸੇ।

ਗੁਰਮਤਿ ਰਿਦੈ ਗਰੀਬੀ ਆਵੈ॥ *(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)*

ਇੱਕੀਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :–ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁਧ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਅੰਤਹਕਰਣ ਮਲ ਤੇ ਵਿਖਸ਼ੇਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਮਲ=ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਦੀ, ਵਿਖਸ਼ੇਪ=ਨਾਨ੍ਹਾ ਪੁਣਾ=ਦੋਸਤ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਛੋਟਾ ਵੱਡਾ ਆਦਿਕ, ਅਵੱਰਨ=ਜਿਵੇਂ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਗਦੀ ਮੋਮਬੱਤੀ ਤੇ ਬਾਲਟੀ ਮੂਧੀ ਮਾਰ ਕੇ ਢੱਕ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਮੋਮਬੱਤੀ ਦੇ ਜਗਦਿਆਂ ਵੀ ਹਨੇਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਵੱਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਪੜਦਾ ਪੈ ਜਾਣਾ—

ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਪਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਖੋਲ੍ਹੇ॥ *(ਅੰਗ ੩੮੫)*

ਬਾਈਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :–ਹੇ ਗੁਰੋ! ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੇ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਇਲਾਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੇ। ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੰਗ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਖੂਬ ਕਲਕੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਗਰਮ ਹੋਵੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਹੋਵੇ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਚਮਕੇ।

ਤੇਈਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਤੀਰ ਤਰਕਸ਼ ਪਹਿਨਣ ਵੇਲੇ ਕਰੋ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਰਕਸ਼ ਪਹਿਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਮਝ ਕੇ ਪਰ ਸੁਆਰਥ ਵਿਚ ਵਰਤਾਂ। ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਭੱਥਾ ਪਹਿਨਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

ਚੌਵਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਜਦੋਂ ਕਟਾਰ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨੇ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗਊ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਰਤਾਂ, ਜ਼ਾਲਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਾਂ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਕਰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਪੱਚਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਪੱਤ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਰਹਾਂ, ਭਾਵ ਕਿ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਹੋਵੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਪਾਸ ਰਹਿਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੈ ਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਡੱਡੂ ਦੇ ਜਾਲੇ ਖਾਣ ਵਾਂਗ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਡੱਡੂ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁਲ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਜਾਲਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਭੌਰਾ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਛਬੀਵੀਂ ਅਰਦਾਸ :– ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੀਪ ਹੋਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ੋ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ। ਪਿੱਛੇ ਆਈਆਂ ੨੫

ਅਤੇ ਇਥੋ ਆਈਆਂ ੨੬ ਜੋੜ ਕੇ ੧੦੧ ਅਰਦਾਸ ਜੋ ਸਿੱਖ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਸੌ ਬਰਸਾਂ ਦੇ ਦੂਸ਼ਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੂਰ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਮੁਕਤ ਪਾਵੇਗਾ, ਭਾਵ ਸਮੀਪ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਅਰਦਾਸੀਆ ਯੋਗ ਹੈ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ੧੦੧ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਉਂਦਾ ਜਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਸੁੱਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦਸਵੰਧ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢੇ, ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਰਹੇ। ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆਂ ਉਮਰ ਬਤੀਤ ਕਰੇ।

ਪਰ ਨਾਰੀ, ਪਰਧਨ, ਪਰਨਿੰਦਾ, ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਉਸਦਾ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭਦਨ=ਸਿਰ ਨਾ ਮੁਨਾਵੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਬਿਅਦਬੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਸਬੰਧੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਰੋਵੇ ਨਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖੇ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਪਾਵੇ। ਨੀਚ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਕਰਜਾ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਨਾਰੀ ਭਾਵ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਵੇਸਵਾ ਤੋਂ ਕਰਜਾ ਲੈਣਾ ਯੋਗ ਹੈ।

ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ—

ਚੋਰਾ ਜਾਰਾ ਰੰਡੀਆ ਕੁਟਣੀਆ ਦੀਬਾਣੁ॥
ਵੇਦੀਨਾ ਕੀ ਦੋਸਤੀ ਵੇਦੀਨਾ ਕਾ ਖਾਣੁ॥ (ਅੰਗ ੭੯੦)

ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਾ ਕਰੋ, ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਚੋਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨਾ ਬੈਠੋ, ਟੁੱਟਿਆ ਭਾਂਡਾ, ਟੁੱਟੀ ਮੰਜੀ ਆਦਿਕ ਨਾ ਵਰਤੇ। ਨਾ ਸ਼ੁਕਰੀ ਨਾਲ ਹਉਕੇ ਲੈਣੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਘਰ ਵੜਦਿਆਂ ਤੇ ਸੋਣ ਵੇਲੇ ਅੱਧੇ ਪੈਰ ਧੋਣੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਪੈਰ ਧੋਵੋ। ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਨਹੁੰ ਕੱਟਣੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਹੱਸਣਾ ਜਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਗੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਪੇਟ ਤੇ ਹਥ ਮਾਰਕੇ ਵਜਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਧਨ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨਾ ਸੌਂਵੇਂ ਨਾ ਖਾਵੇ। ਗਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪੈਰ ਨਾ ਛੁਵੇ।

ਜੋ ਅੰਨ ਖਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਕਾਂਤ ਬੈਠਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੇ। ਮਨ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨਾ ਕਰੇ।

ਬਦਚਲਨ ਆਦਮੀ, ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੁਰੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੂਹੀਏ ਦੀ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਛੁਰੀ ਵੱਤ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦਾ ਵੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਮੈਥੁਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਲਸੀ ਦੂਤ ਤੇ ਅਨ ਅਭਿਆਸੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰੇ। ਮਾਸ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸੇਵਨ

ਤਿਆਗਣਾ ਕਰੇ।

ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ ਛੱਡਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਵੇ। ਪਖੰਡ, ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਤੇ ਈਰਖਾ ਛੱਡੇ। ਦੂਜੇ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਅਰੋਪਣੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ। ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਵਾਸਾ ਪੰਛੀਆਂ ਸਮਾਨ ਜਾਣੇ—

ਬਿਰਖੈ ਹੇਠਿ ਸਭਿ ਜੰਤ ਇਕਠੇ॥ ਇਕਿ ਤਤੇ ਇਕਿ ਬੋਲਨਿ ਮਿਠੇ॥

ਅਸਤੁ ਉਦੋਤੁ ਭਇਆ ਉਠਿ ਚਲੇ ਜਿਉ ਜਿਉ ਅਉਧ ਵਿਹਾਣੀਆ॥ (ਅੰਗ ੧੦੧੯)

(ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਰੂਪੀ ਪੰਛੀ ਇਕੱਠੇ ਵਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਗਰਮ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਠੰਢੇ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਹਨ, ਉਮਰਾ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਰਾਲਬਧ ਮੁੱਕਣ ਰੂਪੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਰੂਪੀ ਪੰਛੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।) ਰਾਤ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਰਾਗ ਰੱਖਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣੇ। ਦੇਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਰਜੋ ਤਮੋ ਸਤੋ) ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਨਿਆਰਾ ਜਾਣੇ। ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰੇ ਨਾ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਵਧਾਵੇ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਮੋਹ ਨਾ ਪਾਵੇ। ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਗਤ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਕਰੇ। ਜੇ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਦਿਖੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਮੱਤੀ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਸੁਮੱਤ ਦੇਵੇ। ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਨਾਮ ਜਪੇ, ਬਹੁਤ ਵੇਰ ਭੋਜਨ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਆਪਣੀ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਆਪ ਹੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਫਿਰੋ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਫੁਲ ਫੁਲ ਕੇ ਨਾ ਬੈਠੇ ਉਲਟਾ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਧਾਰੇ ਕਿ ਸਭ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਖੋਟਾ ਹੱਠ, ਖੋਟੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਾ ਕਰੇ। ਮੂਰਖ ਦੀ, ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੀ, ਨਟ ਦੀ ਸੁਹਬਤ ਛੱਡੇ। ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿੱਦਿਆ ਸੰਧਿਆ ਆਦਿਕ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਵੇ। ਪੂਜਾ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਜਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਾ ਟਹੇ ਸ਼ਰਧਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੜ ਆਵੇ ਜਿਆਦਾ ਦੇਰ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਘਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਜਾਵੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੜ ਆਵੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਜਿਆਦਾ ਨਾ ਬੈਠੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲਾਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਨਾ ਦੱਸੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਖੇ। ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੱਖ ਨਾ ਕਰੇ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਪਹਿਰਨ ਆਦਿ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਜਿਆਦਾ ਉਸਤਤ ਨਾ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਕਰਦਿਆਂ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਰੱਖੇ। ਆਹਾਰ ਸੁਧਾ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵੀ ਸੁਧਾ ਹੀ ਰੱਖੇ। ਜੋ ਸਿੱਖ ਕਰੇਗਾ ਉਸਦਾ ਘਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਚਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਣਗੇ—

ਸਲੋਕੁ॥ ਧਰਮ ਅਰਥ ਅਰੁ ਕਾਮ ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥ ਨਾਥ॥
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਿਆ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਮਾਥ॥ ੧॥ (ਅੰਗ ੯੨੭)

ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋਣਗੇ ਸਿੱਖੀ ਮਿਲੇਗੀ।

ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਛੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਛੇ ਵਿਕਾਰ

ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਸਰਬੱਗਤਾ ਦੇ ਛੇ ਗੁਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:—

ਦੋਹਰਾ— *'ਧਰਮ ਸੁਜਸ ਵੈਰਾਗ ਪੁਨ, ਐਸ੍ਵਰਜ ਸ਼੍ਰੀ ਬਿਗਿਆਨ।*

ਯਹ ਖਟ ਭਗਾਂ ਸੰਪੰਨ ਜੋ ਤਾਹਿ ਕਹਤ ਭਗਵਾਨ।

ਇਹ ਈਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਬਲਪੁਣੇ ਕਰਕੇ ਖਟ (ਛੇ) ਗੁਣ ਹਨ। (੧) ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨੀ (੨) ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ (੩) ਲੈਤਾ ਕਰਨੀ (੪) ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ (੫) ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦੇਣਾ (੬) ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਸਬਲ ਈਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਛੇਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸੱਤ, ਚੇਤਨ, ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਜਿਹੜੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਵਿਚ ਅਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ ਹੀ ਖਟ (ਛੇ) ਵਿਕਾਰ ਹਨ:—

੧. ਜੰਮਣਾ	੨. ਮਰਨਾ	ਇਹ ਦੇਹ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ।
੩. ਹਰਖ	੪. ਸੋਗ	ਇਹ ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ।
੫. ਭੁੱਖ	੬. ਤ੍ਰੇਹ	ਇਹ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।

ਇਹ ਛੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸਤ ਚੇਤਨ, ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਵਾਚ ਅਰਥ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਲਖ ਅਰਥ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਸਰਬੱਗਤਾ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਅਲਪੱਗਤਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਸਤ, ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵ ਅਤੇ ਈਸ਼ਰ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਸਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ।

ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਉਮਰ

ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਉਮਰ ੧੭੨੮੦੦੦ ਸਾਲ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਦੀ ਉਮਰ ੧੨੯੬੦੦੦ ਸਾਲ, ਦੁਆਪਰ ਦੀ ਉਮਰ ੮੬੪੦੦੦ ਸਾਲ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਉਮਰ ੪੩੨੦੦੦ ਸਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਚੌਕੜੀ ਦੀ ਉਮਰ ੪੩੨੦੦੦੦ ਸਾਲ ਹੈ।

ਨੌਂ ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਅਜਨਾਭ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਭਾਰਤ ਖੰਡ ਨਾਮ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਕੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ ਨਦੀਆਂ ਮੇਰੂ ਤੋਂ ਉਤਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਖੰਡ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਅੰਦਰ ਇਹ ਨੌਂ ਖੰਡ ਹਨ—

੧. ਕੁਰੂ ਖੰਡ ੨. ਹਿਰਨਯ ਖੰਡ ੩. ਇਲਾਬ੍ਰਤ ਖੰਡ ੪. ਕੇਤਮਾਲ

੫. ਹਰੀਵਰਖ ੬. ਰੰਮਯਕ ੭. ਕਿੰਪੁਰਸ਼ ੮. ਭੱਦਰ ੯. ਭਾਰਤ ਖੰਡ।

ਨਵਧਾ ਭਗਤੀ

ਨਵਧਾ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇਂਗਾ।

"ਸ੍ਰਵਣ, ਸਿਮਰਨ ਕੀਰਤਨ ਪਾਦਸੇਵ ਅਰਚਾਨ॥
ਦਾਸਾ ਸਖਪਨ ਬੰਦਨਾ ਸਰਬ ਨਿਵੇਦਨ ਜਾਨ॥"

੧. ਸ੍ਰਵਣ ਭਗਤੀ:- ਕਾਕ ਭਸੁੰਡ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੨. ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ :- ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਨਵਾਂ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

੩. ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ:- ਨਾਰਦ ਤੁੰਬਰ ਆਦਿਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੪. ਪਾਦ ਸੇਵਨ:- ਜਿਵੇਂ ਲੱਛਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

"ਪਾਸਿ ਬੈਠੀ ਬੀਬੀ ਕਵਲਾ ਦਾਸੀ॥" *(ਅੰਗ ੪੭੯)*

੫. ਅਰਚਾਨ ਪੂਜਾ :- ਜਿਵੇਂ ਕੁਬਿਜਾ ਤੇ ਸੁਦਾਮੇ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

੬. ਦਾਸਾ ਭਾਵ :- ਜਿਵੇਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਧਾਰਿਆ।

੭. ਸਖਾਪਨ :- ਜਿਵੇਂ ਅਰਜਨ ਨੇ ਧਾਰਿਆ।

੮. ਬੰਦਨਾ :- ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਿਥੁ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਾਚਾ ਅਕ੍ਰੂਰ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।

੯. ਸਰਬ ਨਿਵੇਦਨ:- ਜਿਵੇਂ ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਅਰਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਕ ਇਕ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ।

ਖਟ ਸੰਪਤੀ

'ਸਮ ਦਮ ਸਰਧਾ ਤੀਸਰੀ, ਸਮਾਧਾਨ ਉਪਰਾਮ॥
ਛਟੀ ਤ੍ਰਿਤਿੱਛਾ ਜਾਨੀਏ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਯਹ ਨਾਮ॥"

ਜੇ ਇਹ ਖਟ ਸੰਪਤੀ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਵੇ ਵਾ:- (ਜੁਗ) ਜੀਵ ਈਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਚਾਰੇ) ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ, ਤਤ ਤ੍ਰੈਂ ਦਾ ਸੋਧਨ ਆ ਜਾਣ ਫੇਰ (ਆਰਜਾ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਹੋਇ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੱਤ ਦੀਪਾਂ, ਸੱਤ ਪਤਾਲਾਂ, ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਦੀਪਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ: ੧ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ੨. ਕੁਸ਼ ਦੀਪ ੩. ਪਲਖਯ ਦੀਪ ੪. ਸ੍ਵੇਤ ਦੀਪ ੫. ਕ੍ਰੌਂਚ ਦੀਪ ੬. ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੀਪ ੭. ਸਾਕ ਦੀਪ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਭੂਗੋਲ ਅਨੁਸਾਰ) ੧. ਏਸ਼ੀਆ ੨. ਯੂਰਪ ੩. ਅਫ਼ਰੀਕਾ ੪. ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ੫. ਦਖਣੀ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ੬. ਆਸਟਰੇਲੀਆ ੭. ਐਂਟਾਰਕਟਿਕਾ।

ਸੱਤ ਪਾਤਾਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ:- ੧. ਅਤਲ ੨. ਬਿਤਲ ੩. ਸੁਤਲ ੪. ਤਲਾਤਲ ੫. ਰਸਾਤਲ ੬. ਮਹਾਤਲ ੭. ਪਾਤਾਲ।

ਸੱਤ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ:- ੧. ਭੂਰ ੨. ਮਹਿਰ ੩. ਭੁਵ ੪. ਜਨ ੫. ਤਪ ੬. ਗੋ ੭. ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ।

ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ:- ੧. ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ੨. ਦੁਧ ਦਾ ੩. ਦਹੀਂ ਦਾ ੪. ਸ਼ਹਿਤ ਦਾ ੫. ਘਿਉ ਦਾ ੬. ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ। ੭. ਗੰਨੇ ਦੇ ਰਸ ਦਾ।

ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ

ਭਗਤੀ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

੧. ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਮਿਲ ਸੰਗਤਿ ਮੇਂ ਉਮਰ ਗੁਜਰਨੀ।
੨. ਦੂਜੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹਰੀ ਗੁਰ ਸੁਣੀਏ॥ ਮਨ ਏਕਾਗਰ ਰਾਖੇ ਗੁਨੀਏ॥ ੨੩੩॥
੩. ਸਤਿਗੁਰ ਧਿਆਨ ਰਿਦੇ ਮੇਂ ਧਾਰੈ॥ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਮਨ ਭੌਰ ਵਿਚਾਰੈ॥
੪. ਚੌਥੀ ਪਰੇਮ ਸਹਿਤ ਗੁਨ ਗਾਵਨ॥ ਗਾਵਤ ਪੁਲਕਾਵਲ ਤਨ ਆਵਨ॥ ੨੩੪॥

੫. ਮਨ ਸਮ ਕਰ, ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੇ ਕੀਨੇ॥ ਸੁਰਗ ਚਾਹ ਕੇ ਕਰਮ ਤਜੀਨੇ॥
੬. ਪਰ ਕੇ ਦੋਖ ਨ ਮਨ ਮੇਂ ਧਾਰੈ॥ ਹਾਣ ਲਾਭ ਜਗ ਸਮਤਾ ਵਾਰੈ॥ ੨੩੫॥
੭. ਫਲ ਬਿਨ ਰਹੈ ਹਰਖ ਤਜ ਸ਼ੋਕਾ॥ ਸਤਵੀਂ ਬਿਧ ਭਗਤੀ ਹਰਿ ਲੋਕਾ॥
੮. ਨਿਹਚਾ ਪੱਕਾ ਰਾਖੈ ਸਦ ਹੀ॥ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਵਲੋਂ ਬੋਲ ਨ ਕਢਹੀ॥ ੨੩੬॥
੯. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਭੈ ਕੋ ਜਾਨੈ॥ ਬਿਆਪਕ ਸਭ ਕੇ ਬੀਚ ਪਛਾਨੈ॥
ਭਗਤਿ ਕਰਤ ਮਾਯਾ ਨਹਿ ਮੋਹੈ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਰੰਗ ਰਹਿਯੋ ਮਨ ਸੋਹੈ॥ ੨੩੭॥
ਇਹ ਨਵ ਬਿਧ ਕੀ ਭਗਤ ਬਖਾਨੀ॥ ਇਕ ਧਾਰੇ ਉਧਰੈ ਸੋ ਪ੍ਰਾਨੀ॥
ਕੁਲਾਂ ਸਹਿਤ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਰੈ॥ ਸੰਗ ਸਮੂੰਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਧਰੈ॥ ੨੩੮॥

(ਅੰਗ ੭੨੦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਮਨ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਪ੍ਰਮਾਣ, ਵਿਪਰਜੇ, ਨਿੰਦ੍ਰਾ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ, ਵਿਕਲਪ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮਨ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ। ਨਾਮ ਦਾ ਮੰਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਰੂਪੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਭੀ (ਸਾਧਾਰੂ) ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੧. ਪ੍ਰਮਾਣ:- ਦਿਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦਾ ਪਰਚੇ ਰਹਿਣਾ।

ਨਿਵਿਰਤੀ:- ਦ੍ਰਿਸਟਊ ਕਛੂ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਇ ਮਾਨੁ ਤਿਆਗਿ ਮੋਹਾ॥

(ਅੰਗ ੧੨੩੦)

੨. ਵਿਪਰਜੇ :- ਬੇਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸਭ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੱਤ (ਸੱਚਾ) ਜਾਨਣਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਸੱਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਨਾ।

ਨਿਵਿਰਤੀ= ਯਥਾ:- "ਇਹੁ ਜਗੁ ਧੂਏ ਕਾ ਪਹਾਰ॥ ਤੈ ਸਾਚਾ ਮਾਨਿਆ ਕਿਹ ਬਿਚਾਰਿ॥

(ਅੰਗ ੧੧੮੬)

੩. ਨਿੰਦ੍ਰਾ:- ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਦਾ ਅਭਾਵ ਤੇ ਮਨ ਬੁੱਧ ਨੇ ਅਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੀਂਦ ਦੀ ਸੁਖੋਪਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ।

ਨਿਵਿਰਤੀ:- "ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਦਿਨੋ॥

(ਅੰਗ ੪੫੯)

੪. ਵਿਕਲਪ:- ਬ੍ਰਿਤੀ ਇਕਾਗਰ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣੀ, ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬਹੁਤੀ ਕਰਨੀ।

ਯਥਾ:- "ਸੇਵਾ ਥੋਰੀ ਮਾਗਨੁ ਬਹੁਤਾ॥ (ਅੰਗ ੭੩੮)

ਨਿਵਿਰਤੀ - *ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ॥* *(ਅੰਗ ੨੮੬)*

੫. *ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ:-* ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਵਕਤ ਪਿਛਲੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ।

ਨਿਵਿਰਤੀ:- *"ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਏਹਾ ਬਾਤ ਕਠੈਨੀ॥*

(ਅੰਗ ੮੦੦)

"ਚਿਤਵਨਿ ਚਿਤਵਉ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬੈਰਾਗੀ ਕਦਿ ਪਾਵਉ ਹਰਿ ਦਰਸਾਈ॥

(ਅੰਗ ੧੨੦੭)

ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪੰਜ ਪੌਣਾਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਜੋਗੀ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ (ਪ੍ਰਾਨ, ਸਮਾਨ, ਬਿਆਨ, ਉਦਿਆਨ ਤੇ ਅਪਾਨ) ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਣੀਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ

੧. ਪ੍ਰਾਣ:- ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਾ।

੨. ਅਪਾਨ:- ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ।

੩. ਬਿਆਨ:- ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣਾ।

੪. ਸਮਾਨ:- ਬਿਆਪਕ ਸਮਝਣਾ।

੫. ਉਦਿਆਨ:-ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਰੂਪ ਸਮਝਣਾ।

ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਅਵਸਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

੧. ਖੇਚਰੀ:- ਤਾਲਵੇ ਨਾਲ ਜਬਾਨ ਲਾ ਕੇ ਜੋਗ ਦਾ ਰਸ ਲੈਣਾ ਭਾਵ ਹਲਕ ਵਿੱਚ ਜਬਾਨ ਦੇ ਕੇ ਮਿੱਠੀ ਕਫ, ਰਸ ਧਾਤੂ ਦਾ ਰਸ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ।

੨. ਭੂਚਰੀ:- ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਗ੍ਹਾ ਟਿਕਾ ਲੈਣੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ।

੩. ਚਰਚਰੀ:- ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤੀ ਟਿਕਾ ਲੈਣੀ ਅਤੇ ਜਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ।

੪. ਅਗੋਚਰੀ:- ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਣਾ ਵਾ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਵਾ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦੇ ਸਹੰਸਰ ਦਲ ਕਵਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਣਾ।

੫. ਉਨਮਨੀ:- ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਤਾਲੂ ਅਸਥਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ, ਖਿੱਚ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਇਹ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਵਲ ਦੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਜਾਂ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨ ਦੀ ਲਾਟ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਪੰਜ ਅਵਸਥਾ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਉਣਾਂ

੧. ਕ੍ਰਿਕਲ:- ਛਿੱਕ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ੨. ਕੂਰਮ:- ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ।

੩. ਨਾਗ:- ਡਕਾਰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ੪. ਦੇਵਦਤ:- ਅਵਾਸੀ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ

੫. ਧਨੰਜੈ:- ਮਰੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪੇਟ ਫੁਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਅਵਸਥਾ, ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਅਵਸਥਾ:- ੧. ਖੇਚਰੀ:- (ਖੇ) ਚਿਦਾਕਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣਾ। ੨. ਭੂਚਰੀ:- ਭੂਮਾ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਵਿਚਰਨਾ। ੩. ਚਰਚਰੀ:- ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਾਅ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿੱਚ ਬਿਰਤੀ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹਿਣੀ ੪. ਅਗੋਚਰੀ:- ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਅਵਿਸ਼ੇ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ੫. ਉਨਮਨੀ:- ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ।

ਵਾ:- ੧. ਖੇਚਰੀ:- ਸਤਸੰਗੀ ਧਰਮ ਖੰਡ ੨. ਭੂਚਰੀ:- ਸੇਵਕ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ੩. ਚਰਚਰੀ:- ਸਿਖ, ਸਰਮ (ਸੁਖ) ਖੰਡ ੪. ਅਗੋਚਰੀ:- ਸਨਮੁਖ, ਕਰਮ (ਬਖਸ਼ਸ਼ ਖੰਡ) ੫. ਉਨਮਨੀ:- ਗੁਰਮੁਖ ਸਚਖੰਡ।

ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼

ਅਵਿਦਿਆ, ਅਸੰਮਤਾ, ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼, ਰਾਗ ਅਤੇ ਦ੍ਵੈਖ

੧. ਅਵਿਦਿਆ :- ਸਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ।

੨. ਅਸੰਮਤਾ :- ਸਮਾਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾ ਹੋਣੀ।

੩. ਰਾਗ :- ਮੋਹ

੪. ਦ੍ਵੈਖ :- ਵੈਰ।

੫. ਅਭੀ ਨਿਵੇਸ਼:- ਉਲਟਾ ਹਠ, ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟੀ ਬਾਤ ਦਾ ਹਠ ਕਰਨਾ।

ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ

ਜੋਗੀ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ, ਧਾਰਨਾ ਕਰਕੇ (ਗੁਰੂ) ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

੧. ਧਰਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਦੱਬੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ।

੨. ਲੱਕ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬਦੇ ਨਹੀਂ।

੩. ਨਾਭੀ ਤੱਕ ਅਗਨੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੜਦੇ।

੪. ਨਾਭੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਠ ਤੱਕ ਪਉਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਉਣ ਵਿੱਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

੫. ਕੰਠ ਤੋਂ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤੱਕ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਥਾਂ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਚਾਹੁਣ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ

ਪੰਜ ਕਕਾਰ ੧ ਕਛਹਿਰਾ ੨. ਕੜਾ ੩. ਕ੍ਰਿਪਾਨ ੪. ਕੰਘਾ ੫. ਕੇਸ *"ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ॥" (ਅੰਗ ੧੦੮੪)* ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਕਿਰਪਾਨ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਵਾ ਲਈ ਹੈ। ਕਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵੇਲੇ ਦੋ ਦੋ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਛਹਿਰਾ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਪੌਂਚਾ ਇਕ ਦੇ ਦੂਜਾ ਪੌਂਚਾ ਦੂਜੇ ਦੇ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨਮਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਹੈ:-
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿਖੀ ਪੰਜ ਹਰਫ ਅਸਤ ਕਾਫ॥
ਹਰਗਿਜ਼ ਨਾ ਬਾਸ਼ਦ ਅਜ਼ੀਂ ਪੰਜ ਮੁਆਫ॥ ੧॥
ਕੜਾ ਕਾਰਦੋ ਕੱਛ ਕੰਘੇ ਬਿਦਾਂ॥
ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਸਤ ਜੁਮਲੇ ਨਿਸ਼ਾ॥ ੨॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਜਰੂਰੀ ਹਨ।

੧. ਕ੍ਰਿਪਾਨ:- ਕਈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਰਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਗਾਤਰੇ ਪੁਆਈਆਂ ਸਨ। ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਖਾਈਆਂ। ਭੋਗ ਲੁਆਉਣ ਵੇਲੇ ਕੰਘੇ ਵਾਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵਿਚੇ ਲੁਕ ਜਾਵੇਗੀ। ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਘਟੋ ਘੱਟ ਨੌਂ ਇੰਚ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

੨. ਕੰਘਾ:- ਕੰਘੇ ਦੰਦ ਮਸਾਲੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਾਠ ਦੇ ਜਾਂ ਚੰਦਨ ਦੇ ਕੰਘੇ ਸਨ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਚੰਦਨ ਦਾ ਕੰਘਾ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕਾਇਮ ਹੈ।

੩. ਕੜਾ:- ਕੜਾ ਬੀਣੀ ਬੰਦ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਨ। ਕੜਾ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਜੈਨਪੁਰੀ ਦੇ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ਦੇ ਪੁਤਰ ਹਰਿਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਕੜੇ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।

੪. ਕਛਹਿਰਾ:- ਕਛੈਹਰੇ ਰੇਵ ਪੁਆਏ ਸਨ। ਬਾਂਦਰ ਕਛ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ। ਤਰਲੋਂ ਕਛ, ਗੋਡੇ ਢਕਣੀ ਕੱਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁਆਈ। ਜਾਂ ਪਜਾਮਾ ਕੱਟ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਕੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੇਵ ਕਛੈਹਰਾ ਪੁਆਇਆ ਸੀ। ਜਤ ਸਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ "ਸ਼ੀਲ

ਜਤ ਦੀ ਕਛ ਪਹਿਰ ਪਕੜਉ ਹਥਿਆਰਾ।"

੫. ਕੇਸ:- ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕੜਾ, ਕਿਰਪਾਨ, ਕਛਹਿਰਾ ਇਹ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੋਨਾ ਕਹੇ ਕਿ ਕੰਘਾ ਰਖ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਕੰਘਾ ਕਿੱਥੇ ਰਖੇਗਾ। ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ? ਜੇ ਕਹੇ ਕੱਛ ਪਾ ਲਵਾਂ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾ ਲਵਾਂ। ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਜ ਸਕਦੇ। ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ, ਰਹਿਤ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਜਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

(ਧੌਲ ਧਰਮੁ) ਧੌਲੁ ਬਲਦ ਤਾਂ ਧਰਮ ਹੈ। ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਬਲਦ ਨੇ ਧਰਤੀ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਧਰਤੀ ਖੜੀ ਹੈ।

"ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ॥ (ਅੰਗ ੨੬੬)

ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਉਜਲ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਹ ਕਰਮ ਹਨ:

ਖਿਮਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਦਯਾ, ਮ੍ਰਿਦੁ ਸੱਤਬਚਨ, ਤਪ ਦਾਨ॥
ਸੀਲ, ਸੌਚ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਲਿੰਗ ਦਸ ਜਾਨ॥

ਜੋਗ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜੋਗ ਹੈ ਜੈਸੇ ੧. (ਰਾਜ ਜੋਗ) : ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨ ਜੁੜਨਾ ਵਾ 'ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲ ਨਿਰਾਲਮ ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹ ਗੁਰ ਬਚਨ ਉਦਾਸੀ।" ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ।

੨. ਹਠ ਜੋਗ: 'ਹ' ਨਾਮ ਹਵਨ ਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁਰ ਲੈਣੀ। (ਠ) ਨਾਮ ਠੰਢ ਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸੁਰ ਲੈਣੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ। ੩. ਗਿਆਨ ਜੋਗ: ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜਨੀ। ੪. ਭਗਤ ਜੋਗ: ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਨੀ। ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਕੋ ਜੈਤਵਾਰੁ ਹਰਿ ਜਨਕੁ ਉਪਾਯਓ॥ ੫. ਲੈ ਜੋਗ: ਸੁਤੇ ਹੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੈ ਹੋਣੀਆਂ। ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੈ ਹੋਣੀਆਂ ਭਾਵ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣੀਆਂ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪੁਰਖ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾ ਫੁਰੇ। ੬. (ਮੰਤ੍ਰ ਜੋਗ) ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੋੜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰ ਜੋਗ ਹੈ।

੭. (ਅਗਰਭਤ ਜੋਗ) ਬਿਨਾਂ ਮੰਤਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਚੜ੍ਹਾਉਣੇ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜੀਗਰ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੮. (ਸਗਰਭਤ ਜੋਗ) ਮੰਤ੍ਰ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ। ੯. ਕਰਮ ਜੋਗ ੧੦. ਜਪ ਜੋਗ ੧੧. ਸ਼ਬਦ ਜੋਗ ੧੨. ਪ੍ਰਣਯ ਜੋਗ ੧੩. ਹੰਸ ਜੋਗ ੧੪. ਤੰਤ੍ਰ ਜੋਗ ੧੫. ਸਵਰ ਜੋਗ ੧੬. ਧਿਆਨ ਜੋਗ ੧੭. ਭ੍ਰਿਗੁ ਜੋਗ ੧੮. ਸ਼ਿਵ ਜੋਗ ੧੯. ਪਾਸ਼ੁਪਤ ਜੋਗ ੨੦. ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਗ ੨੧. ਅਨਾਸਤਕ ਜੋਗ ੨੧. ਸਮਾਧ ਜੋਗ ੨੨. ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਗ ੨੩. ਨਾਮਕੀਰਤਨ ਜੋਗ ੨੪. ਤਾਰਕ ਜੋਗ ੨੫. ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਜੋਗ ੨੬. ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਜੋਗ ੨੭. ਭਾਵ ਜੋਗ ੨੮. ਅਭਾਵ ਜੋਗ ੨੯. ਸਪਰਸ਼ ਜੋਗ ੩੦. ਅਸਪਰਸ਼ ਜੋਗ ੩੧. ਬੁਧੀ ਜੋਗ ੩੨. ਕ੍ਰਿਆ ਜੋਗ ੩੩. ਬਿਗਿਆਨ ਜੋਗ ੩੪. ਗ੍ਰਹਸਤ ਜੋਗ ੩੫. ਸਾਂਖ ਜੋਗ ੩੬. ਕੁੰਡਲਨੀ ਜੋਗ ੩੭. ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਜੋਗ ੩੮. ਸੁਸਿਪਤ ਜੋਗ ੩੯. ਸੁਪਨ ਜੋਗ ੪੦. ਚਿਤ ਜੋਗ ੪੧. ਇਛਾ ਜੋਗ ੪੨. ਮਾਨਸ ਜੋਗ ੪੩. ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਜੋਗ ੪੪. ਕ੍ਰਮ ਇੰਦਰੇ ਜੋਗ ੪੫. ਪੂਰਣ ਜੋਗ

(ਜੋਗ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਅੰਗ ੯੭)

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਗਤ

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਗਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧. ਅਰਥਾ-ਅਰਥੀ:-ਕਿਸੇ ਕਾਮਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰੂ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ।

੨. ਆਰਤ ਭਗਤ:-ਜਿਵੇਂ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੇ ਦੁਖ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ।

੩. ਅਨੰਨਿ ਭਗਤ:-ਜਿਵੇਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪਿੰਡੁ ਪਰੈ ਤਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਤੋਰਉ॥

(ਅੰਗ ੪੮੪)

੪. ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ:- ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਭਗਤੁ ਗਿਆਨੀ ਸੋਇ॥

(ਅੰਗ ੨੫੧)

ਸਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਸਤੀਆਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ:-

੧. ਇਕ ਪਤੀ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਸਭ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੀ ਸਮਝਣੀਆਂ।

'ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਪੁਰਖੁ ਨ ਜਾਣਈ ਸਾਚੇ ਗੁਰ ਕੈ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰਿ॥ (ਅੰਗ ੫੪)

੨. ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਰੂਪ ਜਾਨਣਾ, ਬਰਾਬਰ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣਾ, ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪ ਜਾਨਣਾ ਅਤੇ ਜੋ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪਤੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਿਸਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੂਜਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ।

੩. ਇਕ ਐਸੀਆਂ ਸਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। *"ਸਗਲ ਸੰਤੋਖੀ ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੀ॥ ਸਭ ਪਰਵਾਰੈ ਮਾਹਿ ਸਰੇਸਟ॥ ਮਤੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਰ ਜੇਸਟ॥"* *(ਅੰਗ ੩੭੧)*

੪. ਜੋ ਤਨ ਕਰਕੇ ਕੁਕਰਮ ਤੋਂ ਬਚੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮਨ ਕਦੇ ਡੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੫. ਜੋ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ। ਭਾਵ ਇਕਾਂਤ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੬. ਜੋ ਪਤੀ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। *"ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨ੍ਹਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨ੍ਹਿ॥"* *(ਅੰਗ ੭੮੭)*

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਤੇ

੧. (ਸਤੀਆ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਉਪਜੈ):- ਇਕ ਐਸੇ ਦਾਤੇ ਹਨ ਜੋ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸੰਤੋਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸਤ ਪ੍ਰਤਗੀ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਇਉਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

"ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥

(ਅੰਗ ੧੨੪੫)

ਅਣਹੋਦੇ ਆਪੁ ਵੰਡਾਏ॥ ਕੋ ਐਸਾ ਭਗਤੁ ਸਦਾਏ॥

(ਅੰਗ ੧੩੮੪)

੨. (ਦੇਣੈ ਕੈ ਵੀਚਾਰਿ):- ਦੂਜੇ ਦਾਤੇ ਐਸੇ ਹਨ। ਜੋ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਨੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਨੇ ਹੋਰ ਦੇਣੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਸੋਨੇ ਦੇ ੧੮ ਭਾਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ।

੩. (ਦੇ ਦੇ ਮੰਗਹਿ ਸਹਸਾ ਗੂਣਾ) :- ਤੀਜੇ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਦਾਤੇ ਹਨ ਜੋ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਧੇਲੀ ਦੇ ਕੇ ਹਵੇਲੀ ਅਤੇ ਗੰਢਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਦਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। 'ਸੇਵਾ ਥੋਰੀ ਮਾਗਨੁ ਬਹੁਤਾ॥' (ਅੰਗ ੭੩੮)। (ਸਾਖੀ ਮਾਈ ਦੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ)

''ਅਹਰਣ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰੇ ਸੂਈ ਕਰਦੀ ਦਾਨ।

ਕੋਠੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਕਿਧਰੋਂ ਐਣ ਬਿਬਾਣ।'

੪. (ਸੋਭ ਕਰੇ ਸੰਸਾਰੁ) :- ਚੋਥੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਾਤੇ ਹਨ ਜੋ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸੋਭਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੋਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਅਨਗਿਣਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੋਨ ਹੈ। ਗੁੰਗ ਮੋਨ, ਜੜ੍ਹ ਮੋਨ, ਕਾਸ਼ਟ ਮੋਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਮੋਨ ਆਦਿ।

ਗੁੰਗ ਮੋਨ:- ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਜਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਗੁੰਗਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਗੁੰਗ ਮੋਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੜ੍ਹ ਮੋਨ:- ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਕੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ। ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਗੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਔੜਣੀ।

ਕਾਸ਼ਟ ਮੋਨ:- ਕਈ ਮੋਨੀ (ਕਾਸ਼ਟ) ਲੱਕੜ ਵਾਂਗ ਹਠ ਕਰਕੇ ਮੋਨ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਵਾਸਤੇ ਮੋਨ ਧਾਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਚਿਲੇ ਆਦਿਕ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ।

ਗਿਆਨ ਮੋਨ:- ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ

''ਯਹ ਮੈਂ ਯਮ, ਯਹਿ ਨਾਹਿ ਮਮ, ਸਭ ਬਿਕਲਪ ਭਏ ਛੀਨ॥
ਪਰਮਾਤਮ ਪੂਰਨ ਸਕਲ, ਜਾਨ ਮੋਨਤਾ ਲੀਨ॥''

ਹੰਗਤਾ, ਮਮਤਾ, ਪੰਜੇ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਜਾਣ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਮਿਟ ਜਾਣੇ ਹਨ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਮੋਨ ਹੈ।

'ਮਨ ਤੇ ਬਿਸਰਿਓ ਸਗਲੋ ਧੰਧਾ, ਗੁਰ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਏ॥' (ਅੰਗ ੬੭੧)

ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤਪ ਅਤੇ ਸੰਸੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ

੧. ਰਾਜਸੀ ਤਪ:- ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਕੇ ਬੈਠਣਾ।

੨. ਤਾਮਸੀ ਤਪ:- ਜਲ ਧਾਰਾ ਕਰਨੀਆਂ, ਧੂਣੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਆਦਿ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚਾਰ ਧੂਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਉਪਰੋਂ ਸੂਰਜ ਨੇ ਤਪਣਾ। ਇਹ ਪੰਜ ਧੂਣੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ। ਇਹ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਹੈ।

੩. ਸਾਂਤਕੀ ਤਪ:- ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਦਾ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ।

ਗ੍ਰੰਥੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧. ਚਿਦ ਜੜ੍ਹ ਗ੍ਰੰਥੀ ੨. ਸੰਸੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ੩. ਕਰਮ ਗ੍ਰੰਥੀ

੧. ਚਿਦ ਜੜ੍ਹ ਗ੍ਰੰਥੀ:- ਚੇਤਨ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਸਮਝਣਾ ਭਾਵ ਸਤ, ਚੇਤਨ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਸੱਤ, ਜੜ੍ਹ, ਦੁਖ ਰੂਪ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਅਸੱਤ, ਜੜ੍ਹ, ਦੁਖ ਰੂਪ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸਤ, ਚੇਤਨ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਸਮਝਣਾ। ਯਥਾ:-

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ॥ (੬੪੨)

"ਹਉ ਹਉ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੋ ਸੁਨਤ ਦੇਸਿ ਨਿਕਟਾਇਓ॥
ਭਾਂਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੋ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੂਰਾਇਓ॥

(ਅੰਗ ੬੨੪)

ਨਿਵਿਰਤੀ :- *ਹਉ ਹਉ ਕਰਦੀ ਸਭ ਫਿਰੈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉ ਨ ਜਾਇ॥*
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਹਉਮੈ ਗਈ ਸਚੈ ਰਹੇ ਸਮਾਇ॥

(ਅੰਗ ੪੨੬)

੨. ਸੰਸੇ ਗ੍ਰੰਥੀ:- ਪ੍ਰਮਾਣ, ਪ੍ਰਮੇਯ, ਵਿਪਰਜੇ ਸੰਸਿਆਂ ਦੀ ਗੰਢ ਪਈ ਰਹਿਣੀ।

੧. ਪ੍ਰਮਾਣਗਤ ਸੰਸਾ:- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਉਲਟ।

ਨਿਵਿਰਤੀ:- ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਆਇਆ, "ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ।" (ਅੰਗ ੩੫੦)

੨. ਪ੍ਰਮੇਯਗਤ ਸੰਸਾ:- ਜੀਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਸੱਤ ਹੈ ਜਾਂ ਜੀਵ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਇਹ ਸੱਤ ਹੈ।

ਨਿਵਿਰਤੀ:- "ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ, ਪ੍ਰਭੁ ਤੂੰ ਹੈ॥" (ਅੰਗ ੩੫੪)

"ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ॥

ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸ੍ਰਬ ਠਾਂਈ॥ (ਅੰਗ ੧੩੫੧)

ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਮਹਿ ਬੈਸੰਤਰੁ ਸਗਲ ਦੂਧ ਮਹਿ ਘੀਆ॥

ਊਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਧਉ ਜੀਆ॥ (ਅੰਗ ੬੧੭)

੩. ਵਿਪਰਜੇ ਸੰਸਾ:- ਜੀਵ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਭੇਦ ਸੱਤ ਹੈ ਜਾਂ ਦੇਹਾਦਿ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਸੱਤ ਹੈ।

ਨਿਵਿਰਤੀ:- "ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋਈ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਕਹੀਐ ਦੂਜਾ ਕੋਈ॥
ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨਿ ਕਾਟਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਸਗਲਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕ ਬਿਨਾ॥ (ਅੰਗ ੧੦੭੯)

ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸੇ ਰੂਪ ਬੰਧਨ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਵੀ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੩. ਕਰਮ ਗ੍ਰੰਥੀ:- ਕਰਤਾ ਭੋਗਤਾ ਦੀ ਗੰਢ। ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਭੋਗਦਾ ਹਾਂ।

ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਮੈਂ ਭੋਗਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਦਾ ਫਲ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਭੋਗਾਂਗਾ।

"ਤਨੁ ਮੇਰਾ ਸੰਪੈ ਸਭ ਮੇਰੀ ਬਾਗ ਮਿਲਖ ਸਭ ਜਾਇ॥
ਦੇਵਨਹਾਰਾ ਬਿਸਰਿਓ ਠਾਕੁਰੁ ਖਿਨ ਮਹਿ ਹੋਤ ਪਰਾਇ॥ (ਅੰਗ ੨੧੨)
"ਹਉ ਬੰਧਉ ਹਉ ਸਾਧਉ ਬੈਰੁ॥ ਹਮਰੀ ਭੂਮਿ ਕਉਣੁ ਘਾਲੈ ਪੈਰੁ॥" (ਅੰਗ ੧੭੮)
ਹਉ ਸੰਚਉ ਹਉ ਖਾਟਤਾ ਸਗਲੀ ਅਵਧ ਬਿਹਾਨੀ॥" (ਅੰਗ ੨੪੨)

ਨਿਵਿਰਤੀ:-*"ਆਪਨ ਤਨੁ ਨਹੀ ਜਾ ਕੋ ਗਰਬਾ॥*
ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਨਹੀ ਆਪਨ ਦਰਬਾ॥ ੧॥
ਆਪਨ ਨਹੀ ਕਾ ਕਉ ਲਪਟਾਇਓ॥
ਆਪਨ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਓ॥ (੧੮੭)

ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ।

੧. ਧਨ ਦੇ ਚੋਰ:- ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

"ਕਈ ਕੋਟਿ ਪਰ ਦਰਬ ਕਉ ਹਿਰਹਿ॥" (ਅੰਗ ੨੭੫)
"ਦੇਸਿ ਪਰਦੇਸਿ ਧਨੁ ਚੋਰਾਇ ਆਣਿ ਮੁਹਿ ਪਾਇਆ॥" (ਅੰਗ ੧੨੪੯)
"ਬਹੁ ਪਰਪੰਚ ਕਰਿ ਪਰ ਧਨੁ ਲਿਆਵੈ॥ ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਪਹਿ ਆਨਿ ਲੁਟਾਵੈ॥" (ਅੰਗ ੬੫੬)

"ਲੈ ਭਾਹੇ ਰਾਤੀ ਤੁਰਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ਪ੍ਰਾਣੀ॥"
ਤਕਹਿ ਨਾਰਿ ਪਰਾਈਆ ਲੁਕਿ ਅੰਦਰਿ ਠਾਣੀ॥" (ਅੰਗ ੩੧੫)
"ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਹਿਰਹਿ ਪਰ ਦਰਬੁ ਛਿਦ੍ਰ ਕਤ ਢਾਕੀਅਹਿ॥" (ਅੰਗ ੧੩੯੨)
"ਚੋਰੁ ਸੁਆਲਿਉ ਚੋਰੁ ਸਿਆਣਾ॥ ਖੋਟੇ ਕਾ ਮੁਲੁ ਏਕੁ ਦੁਗਾਣਾ॥" (ਅੰਗ ੬੬੨)
"ਚੋਰ ਕੀ ਹਾਮਾ ਭਰੇ ਨ ਕੋਇ॥ ਚੋਰੁ ਕੀਆ ਚੰਗਾ ਕਿਉ ਹੋਇ॥" (ਅੰਗ ੬੬੨)
"ਹਟ ਪਟਣ ਬਿਜ ਮੰਦਰ ਭੰਨੈ ਕਰਿ ਚੋਰੀ ਘਰਿ ਆਵੈ॥" (ਅੰਗ ੧੫੯)
"ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਦਾ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ॥ ਵੇਖੈ ਸੁਣੇ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਈ॥
ਦੁਨੀਆਂ ਲਬਿ ਪਇਆ ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ ਅਗਲੀ ਗਲ ਨ ਜਾਣੀਆ॥" (ਅੰਗ ੧੦੨੦)

੨. ਮਨ ਦੇ ਚੋਰ:- ਜਿਹੜੇ ਐਬ ਗੁਨਾਹ ਕਰਕੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਕੁਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਉਂ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਉਪਰੋਂ ਸਚੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ:- "ਕਬੀਰ ਜੇਤੇ ਪਾਪ ਕੀਏ ਰਾਖੇ ਤਲੈ ਦੁਰਾਇ॥
"ਪਰਗਟ ਭਏ ਨਿਦਾਨ ਸਭ ਜਬ ਪੂਛੇ ਧਰਮ ਰਾਇ॥" (ਅੰਗ ੧੩੭੦)

ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਕੀਤੇ ਗੁਨਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਧਰਮਰਾਜਾ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਚੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੩. ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਵੱਲੋਂ ਚੋਰ:- ਜਿਹੜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ। ਉਹ ਵੀ ਚੋਰ ਹਨ।

ਯਥਾ:-ਨਾਮੁ ਦੁਰਾਇ ਚਲੈ ਸੋ ਚੋਰੁ॥ (ਅੰਗ ੧੧੮੭)
"ਤੇ ਤਸਕਰ ਜੋ ਨਾਮੁ ਨ ਲੇਵਹਿ ਵਾਸਹਿ ਕੋਟ ਪੰਚਾਸਾ॥" (ਅੰਗ ੧੩੨੮)

੪. ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਚੋਰ:- ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਚੋਰ ਹਨ। ਕਈ ਪਾਪੀ ਲੋਕ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਕੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ ਭਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ "ਆਪ ਦੀਆ ਸੋ ਦੂਧ ਬਰਾਬਰ ਮਾਂਗ ਲੀਆ ਸੋ ਪਾਣੀ॥ ਖੋਹ ਲੀਆ ਸੋ ਰਕਤ ਬਰਾਬਰ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਨਿਰਬਾਣੀ॥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਈ ਲੋਕ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਵੱਡੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਲਤ ਅਰਥ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਸਰਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਤੇ ਪੂਜਾ

ਆਪਣੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪੂਜ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਹਟਾਇਆ ਪਰ ਨਾ ਰੁਕਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਹ ਜੁਆਨੀ ਨਾ ਭੋਗੇਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਸ਼ਟ ਮਰਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਸ ਪਾਪ ਲਿਖੇ ਹਨ:- ੧. ਹਿੰਸਾ ੨. ਚੋਰੀ ੩. ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਗਮਨ ੪. ਝੂਠ ੫. ਕੌੜਾ ਬੋਲ ੬. ਚੁਗਲੀ ੭. ਵਾਇਦੇ ਖਿਲਾਫੀ ੮. ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਣਾ ੯. ਬੇਰਹਿਮੀ ੧੦. ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਫਲ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨੀ।

ਮਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ੧੧ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਸਲੋਕ ੫੪ ਵਿਚ ਪੰਜ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਲਿਖੇ ਹਨ:-

੧. ਬ੍ਰਹਮਹਤਯਾ, ੨. ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ, ੩. ਚੋਰੀ, ੪. ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਭੋਗਣੀ, ੫. ਇਹਨਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨਾ ਉਹ ਵੀ ਪਾਪੀ ਹੈ।

ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਸ ਪਾਪ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ:- ੧. ਚੋਰੀ ੨. ਵੇਦ ਵਿਧੀ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹਿੰਸਾ ੩. ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਸਰੀਰਕ ਪਾਪ ਹਨ। ੪. ਕੌੜਾ ਬੋਲਣਾ ੫. ਝੂਠ ੬. ਚੁਗਲੀ ਅਤੇ ੭. ਬੇਮੇਲ ਬਕਬਾਦ, ਇਹ ਚਾਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਪ ਹਨ। ੮. ਦੂਜੇ ਦਾ ਧਨ ਮਾਲ ਲੈਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ੯. ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਨਾ ੧੦. ਝੂਠਾ ਕਲੰਕ ਲਾਉਣ ਦੀ ਗੋਂਦ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਪ ਹਨ।

ਬਾਈਬਲ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਪਾਪ ਇਹ ਲਿਖੇ ਹਨ:- ਅਭਿਮਾਨ ੨. ਵਿਭਚਾਰ ੩. ਈਰਖਾ ੪. ਕ੍ਰੋਧ ੫. ਲੋਭ ੬. ਜੀਭ ਰਸ (ਖਾਣ ਦਾ ਲਾਲਚ) ੭. ਆਲਸ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ੧. ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖਤਾ ੨. ਸ਼ੁਭ ਉਦਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ੩. ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ, ਤਿੰਨ ਉਗਰ ਪਾਪ ਹਨ।

ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ: ੧. ਮੁੰਡਨ (ਕੇਸ ਮੁੰਨਣੇ) ੨. ਵਿਭਚਾਰ (ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ) ੩. ਤਮਾਕੂ ਦਾ ਸੇਵਨ ੪. ਕੁੱਠਾ ਖਾਣਾ (ਮਾਸ ਖਾਣਾ) ੫. ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ। ਇਹ ਮਹਾਂਪਾਪ ਹਨ।

ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯੋਧੇ

ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯੋਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਰਥੀ, ਅਤਿਰਥੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ।

ਰਥੀ:- ਰਥੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ੧੦੦ ਜਾਂ ੧੦੦੦ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਵੇ।

ਅਤਿਰਥੀ:- ਅੱਤਿਰਥੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਅਣਗਿਣਤਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਵੇ।

ਸੂਰਮੇ: ਸੂਰਮੇ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਚਕ ਅਤੇ ਭੀਮਸੈਨ ਸੀ।

ਅਥਵਾ:- ਕਿਤਨੇ ਹੀ (ਅਪਾਰੁ) ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੋਧੇ ਰਥੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਮਹਾਰਥੀ ਜੋਧੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਅੱਤਿਰਥੀ ਜੋਧੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਫੁਰਨੇ ਰੋਕ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਉਣ ਰੂਪ ਸੂਰਮਤਾਈ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

ਅਥਵਾ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੋਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧. ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ,

੨. ਮੰਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਥੀ,

੩. ਨਿਧਿਆਸਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਥੀ

੪. ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਾਖਿਆਤਤਾ ਵਾਲੇ ਅੱਤਿਰਥੀ ਹਨ।

ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਚਿੰਨ

ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਚਿੰਨ 'ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ ਵਿਚ ਹਨ:-

ਖਿਮਾ[੧], ਅਹਿੰਸਾ[੨], ਦਇਆ[੩], ਮ੍ਰਿਦ[੪], ਸਤਬਚਨ[੫], ਤਪ[੬], ਦਾਨ[੭]।

ਸੀਲ[੮], ਸੋਚ[੯], ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ[੧੦] ਬਿਨਾਂ, ਧਰਮ ਲਿੰਗ ਦਸ ਜਾਨ।

ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਚਿੰਨ ਹਨ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਭੀ ਅਮੋਲਕ ਹਨ।

ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ (ਤਤ ਤੰਤੀ ਆਦਿ)

'ਤਤ ਤੰਤੀ ਬਿਤ ਚਰਮਕਾ ਘਨ ਕਾਸੀ ਕਾ ਜਾਨ॥
ਨਾਦ ਸਬਦ ਘਟ ਕੋ ਕਹਤ ਸੁਆਸ ਸੁਖਰ ਪਹਿਚਾਨ॥

ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰ

ਸ੍ਰਵਣ[1], ਸਿਮਰਨ[2], ਕੀਰਤਨ[3], ਚਿਤਵਨ[4], ਬਾਤ[5] ਇਕੰਤ॥
ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ[6] ਸੰਕਲਪ, ਪ੍ਰਜਤਨ ਤਨ[7], ਪ੍ਰਾਪਤ[8] ਅਸ਼ਟ ਕਹੰਤ॥

੧. ਸ੍ਰਵਣ:- ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ।

੨. ਸਿਮਰਨ:- ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

੩. ਕੀਰਤਨ:- ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸੁਹਣੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ।

੪. ਚਿਤਵਨ:- ਚਿਤਵਨੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿਣੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

੬. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ:- ਪੱਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕਿ ਜਤ, ਸਤ ਗਵਾਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੱਢ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੇਵੇ।

੭. ਪ੍ਰਜਤਨ ਤਨ:- ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ।

੮. ਪ੍ਰਾਪਤ :- ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਕਰਨੀ।

ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਅੰਤਰੀਵ ਰਤਨ

ਸ੍ਰੀ[1] ਮਣ[2] ਰੰਭਾ[3] ਬਾਰਨੀ[4], ਧਨੁਖ[5], ਧਨੰਤਰ[6], ਬਾਜ਼[7]

ਬਿਖ[8] ਧੇਨ[9] ਸਸਿ[10] ਕਲਿਪਤਰ[11] ਸੰਖ[12] ਅਮੀ[13] ਗਜਰਾਜ[14]।

ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਇਹ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਰਤਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

੧. ਲੱਛਮੀ ੨. ਕੌਸਤਕ ਮਣੀ ੩. ਰੰਭਾ ਅਪੱਛਰਾ ੪. ਸ਼ਰਾਬ ੫. ਧਨੁਖ ੬ ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ ੭. ਬਾਜ ਉਚਸ੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ ੮. ਜ਼ਹਿਰ ੯. ਕਾਮਧੇਨ ੧੦. ਚੰਦਰਮਾ ੧੧. ਕਲਪਤਰ ਬ੍ਰਿਛ ੧੨. ਸੰਖ ੧੩. ਅਮੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ੧੪. ਐਰਾਪਤ ਹਾਥੀ ਆਦਿ।

(ਵਾ) ਅੰਤਰੀਵ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਰਤਨ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ੧. ਲੱਛਮੀ ਭਗਤੀ ੨. ਕੌਸਤਕ ਮਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ੩. ਰੰਭਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ੪. ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਧਨੁਖ ੫. ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ ੬. ਉਦਮ ਰੂਪੀ ਬਾਜ ਉਚ ਸ੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ ੭. ਕਾਮਧੇਨ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ।

੮. ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ੯. ਅਭਿਆਸ ਰੂਪੀ ਕਲਪਤਰ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ।

੧੦. ਕੀਰਤਨ ਰੂਪੀ ਸੰਖ ਹੈ। ੧੧. ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ।

੧੨. ਜੋਗ ਰੂਪੀ ਗਜਰਾਜ ਹੈ ਵਾ: ਨਿਧਿਆਸਣ ਰੂਪੀ ਗਜਰਾਜ ਹੈ।

ਜੋਧੇ ਮਹਾਬਲੀ ਅਤੇ ਸੂਰੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

(ਜੋਧ) ਰਥੀ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੌ ਜਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜੰਗ ਕਰੇ ਅਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ।

(ਮਹਾਂਬਲੀ) ਮਹਾਂਰਥੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ।

(ਸੂਰਾ) ਅਤਿਰਥੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਣਗਿਣਤਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਵੇ।

ਵਾ (੧) ਜੋਧੇ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ।

(੨) ਮਹਾਂਬਲੀ ਜਿਹੜੇ ਦਸੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ।

(੩) ਸੂਰਮੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਨ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

'ਫਾਹੇ ਕਾਟੇ ਮਿਟੇ ਗਵਨ, ਫਤਹਿ ਭਈ ਮਨਿ ਜੀਤ॥ (ਅੰਗ ੨੫੮)

ਵਾ (੧) ਜੋਧੇ - ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (੨) ਮਹਾਂਬਲੀ - ਮੰਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (੩) ਸੂਰਮੇ ਜਿਹੜੇ ਕਮਾਈ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾ:- ਜੋਧੇ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮਹਾਂਬਲੀ:- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਜੋ ਗੁਣ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤੇ ਸੂਰਮੇ:- ਜਿਹੜੇ ਸਤੋਗੁਣ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਹੰਗਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਵਾ: (ਜੋਧੇ) ਤ੍ਵੰ ਪਦ ਦੇ ਲਖ ਅਰਥ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ,

(ਮਹਾਂਬਲੀ) ਤੱਤ ਪਦ ਦੇ ਲਖ ਅਰਥ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ

(ਸੂਰਮੇ) ਜਿਹੜੇ ਤੱਤ ਤ੍ਵੰ ਅਤੇ ਤ੍ਵੰ ਤੱਤ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ।

ਵਾ:- (ਜੋਧੇ) ਨਿਸ਼ਕਾਮੀ, (ਮਹਾਂਬਲੀ) ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, (ਸੂਰਮੇ) ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ।

ਸੰਤੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਸੰਤੋਖ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਸੰਤੋਖ ਹੈ:- ਲੀੜੇ ਪਾਟੇ ਪਾਈ ਰੱਖਣੇ, ਜੁੱਤਾ ਟੁੱਟਾ ਤੇ ਪੱਗ ਪਾਟੀ ਰੱਖਣੀ। ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਜੀ! ਆਪ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਦੇ? ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਅਸੀਂ ਸੰਤੋਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ। ਇਸ ਇੱਛਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਨੰਗਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

'ਅੰਦਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਹੁਤੁ, ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸਾ॥'' (ਅੰਗ ੧੪੦)

ਦੂਜਾ ਸੰਤੋਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਹੋਣੀ।

'ਜਥਾ ਲਾਭ ਤਥਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣਾ।'

ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਭੂਖ ਸੋਈ ਕਰਿ ਸੂਖਾ ਸੋਗ ਹਰਖ ਨਹੀ ਜਾਨਿਓ॥ (ਅੰਗ ੧੦੦੦)

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਹੋ ਜੇਹਾ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹੇ।

''ਜੋ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਹੀ ਇਹੁ ਤ੍ਰਿਪਤੈ ਆਨ ਨ ਕਤਹੂ ਧਾਵਉ॥ (ਅੰਗ ੭੧੩)

ਜੋ ਆਪ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਉਸਦੇ ਵਿੱਚ ਮਨ ਰੰਜਿਆ ਰਹੇ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਮਨ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨਾ ਦੌੜੇ।

''ਜੇ ਰਾਜੁ ਦੇਹਿ ਤ ਕਵਨ ਬਡਾਈ॥
ਜੇ ਭੀਖ ਮੰਗਾਵਹਿ ਤ ਕਿਆ ਘਟਿ ਜਾਈ॥'' (ਅੰਗ ੫੨੫)
''ਜੇ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ॥'' (ਅੰਗ ੭੫੭)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਦਾ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਖਾਵੇ ਦਾ ਸੰਤੋਖ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਖੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰੌਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਪਾਰੇ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ

''ਮਨੁ ਪਾਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਸਿ ਆਣੈ॥'' (ਵਾਰ ੩੩ ਪਉੜੀ ੨੨)

ਮਨ ਕੱਚੇ ਪਾਰੇ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੱਚਾ ਪਾਰਾ ਉਂਗਲੀ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ, ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਫੈਲਦਾ ਅਤੇ ਠੰਢ ਨਾਲ ਸੁੰਗੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੋ ਕੁ ਪੈਸੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੱਚਾ ਪਾਰਾ ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦਰਦਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਰਸਾਇਣੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਸੋਧਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਨਹਿਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ

ਕੇ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਬੂਟੀ ਪਾ ਕੇ ਵੱਟੇ ਨਾਲ ਰਗੜ ਰਗੜ ਕੇ ਖਰਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੂਟੀ ਦਾ ਹੀ ਰੰਗ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਠੀਕ ਖਰਲ ਹੋਇਆ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਸੰਪਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਥੱਲੇ ਅੱਗ ਬਾਲਦਾ ਹੈ। ਕੱਚਾ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ, ਉਡ ਵੀ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਤੋਲ ਵੀ ਪੂਰਾ ਰਹੇ, ਉਸਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੱਖ ਕੁ ਭਰ ਲੈ ਕੇ ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਮ ਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਤਾਕਤ ਬਹੁਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਥੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਰਾ ਜੇ ਕਲੀ ਤੇ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਚਾਂਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂਬੇ ਤੇ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਸ਼ੁਧ ਮਨ ਕੱਚੇ ਪਾਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚੰਚਲ ਹੈ। ਮਰਯਾਦਾ ਰੂਪੀ ਉਂਗਲੀ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ। ਕ੍ਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧੀ ਤੇ ਨਰਮ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਨਰਮ ਭਾਵ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜੰਮਣ ਅਤੇ ਮਰਣ ਦੇਣ ਰੂਪ ਦੋ ਪੈਸੇ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਕੱਚੇ ਚੰਚਲ, ਵਿਸ਼ਈ, ਵਿਕਾਰੀ ਮਨ ਦੀ ਕੁਸੰਗਤ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀਆਂ ਦਰਦਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਰਸਾਇਣੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਸੰਗਤ ਰੂਪ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੋਧ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਰੂਪੀ ਸੁਨਹਿਰਾ ਲੈ ਕੇ, ਅਭਿਆਸ ਰੂਪ ਵੱਟਾ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਣੀ ਰੂਪੀ ਹਰੀ ਬੂਟੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ, ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਰੂਪ ਰਗੜ ਰਗੜ ਕੇ, ਜਦੋਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ। ਯਥਾ:-

"ਮੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾਉ॥

(ਅੰਗ ੭੫੯)

ਫਿਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਲੱਕੜਾਂ ਬਾਲ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਅਭਿਆਸ ਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਦੇ ਤਪ ਰੂਪੀ ਸੇਕ ਨਾਲ ਸੰਪਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੂਪ ਕੱਚਾ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ ਮਿਟ ਜਾਣ। ਸਿਮਰਨ ਵੱਲੋਂ ਉਪ੍ਰਾਮ ਹੋਣ ਰੂਪ, ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਫੁਰਨੇ ਉਡ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਯਥਾ:- ਮਨੁ ਮੇਰੋ ਧਾਵਨ ਤੇ ਛੂਟਿਓ ਕਰਿ ਬੈਠੋ ਬਿਸਰਾਮੁ॥ (ਅੰਗ ੧੧੮੬)

ਹੰਗਤਾ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਰੂਪ ਪੂਰਾ ਤੋਲ ਰਹੇ।

ਯਥਾ:- 'ਕੋਇ ਨ ਆਖੈ ਘਟਿ ਹਉਮੈ ਜਾਈਐ॥' (ਅੰਗ ੧੪੬)

ਉਹ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪਣਾ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ, ਸਬਦਿ ਕਸਵਟੀ ਲਾਇ॥' (ਅੰਗ ੮੭)

ਜੇ ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਜਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਹਜ਼ਮ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਜਰੁ ਜਿਨਿ ਜਰਿਆ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਬਨਿ ਆਵਤ॥' (ਅੰਗ ੧੨੦੫)

ਕਾਲ ਰੂਪੀ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਲੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੇ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਉੱਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਰੂਪ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪਾਰੇ ਵਰਗੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਠਾਰਾਂ (ਮੁਖ ਅਤੇ ਗੌਣ) ਸਿੱਧੀਆਂ

ਸਿਧੀ:- ਜੋਗਾ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮੁਖ ਅਤੇ ਗੌਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਧੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਠ ਮੁਖ ਅਤੇ ਦਸ ਗੌਣ ਹਨ।

ਅੱਠ ਮੁਖ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ:- ੧. ਅਣਿਮਾ:- ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੋ ਜਾਣਾ।

੨. ਮਹਿਮਾ:- ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੩. ਗਰਿਮਾ:- ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੪. ਲਘਿਮਾ:- ਹੌਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੫. ਪ੍ਰਾਪਤ:- ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣੀ। ੬. ਪ੍ਰਾਕਾਮਯ:- ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਜਾਣ ਲੈਣੀ। ੭. ਈਸ਼ਿਤਾ:- ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ। ੮. ਵਸ਼ਿਤਾ:- ਸਭ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣਾ।

ਦਸ ਗੌਣ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ:- ੧. ਅਨੂਰਮਿ:- ਭੁੱਖ ਤੇਹ ਨਾ ਵਿਆਪਣਾ। ੨. ਦੂਰ ਸ੍ਰਵਣ:- ਦੂਰੋਂ ਸਭ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਲੈਣੀ। ੩. ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ:- ਦੂਰ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖਣੇ। ੪. ਮਨੋਵੇਗ:- ਮਨ ਦੀ ਚਾਲ ਤੁਲ ਛੇਤੀ ਜਾਣਾ। ੫. ਕਾਮ ਰੂਪ:- ਜੇਹਾ ਮਨ ਚਾਹੇ ਤੇਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਣਾ। ੬. ਪਰਕਾਯਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼:- ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਣਾ। ੭. ਸ੍ਵੈਛੰਦ ਮ੍ਰਿਤੂ:- ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰ ਜਾਣਾ। ੮. ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ:- ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਲਣਾ। ੯. ਸੰਕਲਪ ਸਿਧ:- ਜੋ ਚਿਤਵਣਾ ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ੧੦. ਅਤਪ੍ਰਤਿਹਤ ਗਤਿ:- ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਪਵੇ।

ਇਹ ਅੱਠ ਮੁਖ ਅਤੇ ਦਸ ਗੌਣ ਸਿਧੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ। 'ਬ੍ਰਹਮ ਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ' ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਦੋਹਰਾ:- ੧. ਅਣਮਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹੋਇਕੈ, ਸਭ ਥਾਂ ਕਰੈ ਪ੍ਰਵੇਸ॥
੨. ਮਹਿਮਾ ਤਨ ਬਿਸਥਾਰ ਕਰ, ਬਾਵਨ ਜਿਉ ਬਡ ਦੇਸ॥
੩. ਗਰਮਾ ਸੂਖਮ ਹੋ ਬਲੀ, ਅੰਦਰ ਲਾਤ ਸਮਾਨ॥
੪. ਲਘੁਮਾ ਭਾਰੀ ਤੇ ਬਣੇ, ਛੋਟਾ ਦੇਹਿ ਅਸਾਨ॥
੫. ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਕਰੈ, ਜੋ ਇਛਾ ਹੋਇ ਚੀਜ॥

੬. ਪ੍ਰਾਕਾਮ ਜਲ ਜਿਉਂ ਲੈ ਹੁਵੈ, ਲਖਤਾ ਮਨ ਕੀ ਚੀਜ॥
੭. ਈਸ਼ਤਾ ਇਛਾ ਆਪਣੀ, ਪ੍ਰੇਰਣ ਸਭ ਕਰ ਲੇਇ॥
੮. ਬਸਤਾ ਜੋ ਕਾਮਨਾ ਭਈ, ਪੂਰਨ ਆਗਿਆ ਕੋਇ॥
ਅਸ਼ਟ ਸਿਧ ਏਹੁ ਮੁਖ ਹੈ, ਗੌਣ ਸੋ ਦਸ ਪਹਿਚਾਨ॥
ਜੋਗਾਭਿਆਸੀ ਗੌਣ ਮੁਖ, ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਧੀ ਜਾਨ॥
੯. ਅਨੂਰਮੀ ਤ੍ਰਿਖਾਦ ਖਟ, ਉਰਮੀ ਨਾਹਿ ਬਿਆਪ॥
੧੦. ਦੂਰ ਸ੍ਰਵਣ ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ, ਸਭ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਣ ਆਪ॥
੧੧. ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੂਰ ਹੋਤ ਹੀ, ਸਭ ਕੋ ਨੇਤ੍ਰੀ ਦੇਖ॥
੧੨. ਮਨੋ ਬੇਗ ਮਨ ਫੁਰਨ ਤੇ, ਜਾਵੈ ਚਾਹੇ ਸੋ ਪੇਖ॥
੧੩. ਕਾਮ ਰੂਪ ਤੈਸਾ ਬਨੇ, ਜੈਸੀ ਰੂਪ ਹੈ ਚਾਹਿ॥
੧੪. ਪਰ ਕਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਰਿ, ਦੇਹਿ ਮੇਂ ਭੂਤ ਜਿਉਂ ਧਾਹਿ॥
੧੫. ਸੁਛੰਦ ਮ੍ਰਿਤੂ ਨਿਜ ਇਛ ਤੇ, ਦੇਹੀ ਦੇਵੈ ਛੋਰ॥
੧੬. ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿਧੀ, ਦੇਵ ਅਪਛਰਾਂ ਹੋਰ॥
੧੭. ਸੰਕਲਪ ਸਿਧ ਪੂਰਣ ਕਰੈ, ਰਿਦੈ ਮਨੋਰਥ ਜੋਇ॥
੧੮. ਅਤਪ੍ਰਤਹਤ ਗਤ ਚਾਹਿ ਜਾਹਿ, ਜਾਵੇ ਝਟ ਪਟ ਸੋਇ॥

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਚਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਥਾ:-

"ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ, ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥" *(ਅੰਗ ੫੯੩)*

ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ

(ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਉ ਏਕ):- ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ:- ੧. ਰੋਟੀ ੨. ਪੂੜਾ ੩. ਪੂੜੀ ੪. ਕਚੋਰੀ ੫. ਚਾਵਲ ੬. ਦਾਲ ੭. ਸਾਗ ੮. ਭੁਰਜੀ ੯. ਕੜ੍ਹੀ ੧੦. ਵੜੀਆਂ ੧੧. ਖਿੱਚੜੀ ੧੨. ਸੇਵੀਆਂ ੧੩. ਵੜੇ ਪਕੌੜੀਆਂ ੧੪. ਚਟਨੀ ੧੫. ਅਚਾਰ ੧੬. ਮੁਰੱਬੇ ੧੭. ਪਕੋੜੇ ੧੮. ਰਾਇਤਾ ੧੯. ਪਾਪੜ ੨੦. ਕੜਾਹ ੨੧. ਪੰਜੀਰੀ ੨੨. ਖੀਰ ੨੩. ਸੀਰਨੀ ਲੱਡੂ ਜਲੇਬੀ ਆਦਿ ੨੪. ਲਾਪਸੀ ੨੫. ਰਬੜੀ ੨੬. ਮਲਾਈ ੨੭. ਪਨੀਰ ੨੮. ਮੱਖਣ ੨੯. ਸਿਖਰਣੀ ੩੦. ਅਮਰ ਰਸ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਰਸ ੩੧. ਕਾਂਜੀ ੩੨. ਫਲੂਦਾ ੩੩. ਫਲ ੩੪. ਮੱਠੀ

੩੫. ਫੈਣੀਆਂ ੩੬. ਪਾਨ ਲਾਚੀ ਆਦਿ ਸੁਗੰਧਤ ਵਾਸ਼ਨਾ।

ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜੋਗ

੧. ਅਗਰਭਤ ਜੋਗ   ੨. ਸਗਰਭਤ ਜੋਗ

੧. *ਅਗਰਭਤ ਜੋਗ:* ਜਿਵੇਂ ਬਾਜੀਗਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੨. *ਸਗਰਭਤ ਜੋਗ:-* ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ।

ਜੋਗ ਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ

ਜੋਗ ਦੇ ਇਹ ਅੱਠ ਅੰਗ ਹਨ:-

੧. *ਯਮ :-* ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ।

੧. ਅਹਿੰਸਾ:- ਇਹ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ।

(ੳ) ਮਨ ਤੇ ਬੁਰਾ ਨਾ ਚਿਤਵਣਾ (ਅ) ਜਬਾਨ ਤੋਂ ਵਿੱਕਾ ਨਾ ਬੋਲਣਾ (ੲ) ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਨਾ।

੨. ਸੱਚ:- ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੇ। ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲੇ।

੩. ਚੋਰੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ:- ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਚੀਜ ਨਾ ਚੁੱਕੇ, ਮਨ ਦੇ ਪਾਪ ਨਾ ਲੁਕੋਵੇ ਇਉਂ ਚੋਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਵੇ।

੪. ਜਤ ਰਖੇ:- ਇਹ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਦਾ ਤਿਆਗਣ ਕਰੇ।

੧. ਬਾਤ ਕਰਨੀ ੨. ਸੁਣਨੀ ੩. ਇਕਾਂਤ ਮਿਲਣਾ ੪. ਅੰਗ ਪਰਸਣੇ ੫. ਹਿਤ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ੬. ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ ੭. ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਿਤਵਨੀ ੮. ਭੋਗ ਇਹਨਾਂ ਅੱਠਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਇਉਂ ਜਤ ਰੱਖੇ।

੬. ਖਿਮਾ:- ਕਿਸੇ ਦੇ ਔਗੁਣ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਆਫ ਕਰਨੇ, ਖੋਭ ਨ ਕਰਨਾ।

੭. ਦਇਆ:- ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ।

੮. ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ:- ਚੰਗਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਣਾ।

੯. ਮਰਿਯਾਦਾ ਦਾ ਭੋਜਣ ਛੱਕਣਾ:- ਭੁੱਖ ਤੋਂ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਘੱਟ ਖਾਣਾ।

੧੦. ਜਲ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਰੂਪ ਮਨ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ।

੨. ਨੇਮ:- ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ:-

੧. ਤਪ:- ਇਹ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ (ੳ) ਤਾਮਸੀ ਤਪ :- ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਰਹਿਣਾ, ਅਗਨ ਤਾਵਣੀ, ਜਲ ਧਾਰਾ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਹੈ। (ਅ) ਰਾਜਸੀ ਤਪ:- ਕੁਕਰਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਰੋਕਣੀਆਂ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਆਦਿ ਕਰਨੀ ਰਾਜਸੀ ਤਪ ਹੈ। (ੲ) ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਤਪ:- ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉਣਾ।

੨. ਸੰਤੋਖ:- ਸੱਚਾ ਸੰਤੋਖ:- ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲੇ ਦੁੱਖ ਅਥਵਾ ਸੁੱਖ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣਾ। ਇਹ ਸੱਚਾ ਸੰਤੋਖ ਹੈ।

(ਅ) ਕੱਚਾ ਸੰਤੋਖ:- ਪਦਾਰਥ ਹੱਥ ਨਾ ਆਉਣਾ ਕਹਿਣਾ ਮੈਂ ਸੰਤੋਖੀ ਹਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੇਵਲ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਭੁਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੩. ਆਸਤਕ:- ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਣਾ।

੪. ਦਾਨ: (ੳ) ਤਾਮਸੀ ਦਾਨ:- ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਬਿਨਾਂ ਚੰਗੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ।

(ਅ) ਰਾਜਸੀ ਦਾਨ:- ਆਪਣੇ ਜਸ ਵਾਸਤੇ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਰਾਜਸੀ ਦਾਨ ਹੈ।

(ੲ) ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਦਾਨ:- ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣੇ, ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਇਹ ਉੱਤਮ (ਗੁਰਮਤ) ਦਾਨ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਵਿਦਿਆ ਹੋਵੇ ਧਨ ਹੋਵੇ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਕੇ ਦੇਵੇ ਬੇਅੰਤ ਫਲ ਹੈ।

(੫) ਪੂਜਾ: ਰਿਦੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਧਰ ਕੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪੂਜਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

(੬) ਪਾਠ:- ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸੁਣਨਾ, ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੰਨੀ ਨਾ ਪਾਉਣੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਨੀ।

੭. ਦੰਭ ਬਿਨਾਂ:- ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੇ ਤੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹੇ। ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤੇ। ਪਖੰਡ ਨਾ ਕਰੇ।

੮. ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਬ੍ਰਿਤ: ਨੀਵਾਂ ਚੱਲੇ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੇ।

੯. ਅਬੋਲ: ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬਚਨ ਨਾ ਬੋਲੇ।

੧੦. ਹੋਮ:- ਭੁੱਖੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਜਲ ਪਾਉਣਾ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ ਹੈ। ਅਗਨ ਹੋਮ ਕੇਵਲ ਅਗਨ ਅਹੂਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨੇਮ ਹੈ।

੩. *ਆਸਣ:*- ਪਦਮ ਆਸਨ, ਸਿੱਧ ਆਸਨ ਆਦਿ।

੪. *ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ:*- ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਠਹਿਰਾਉਣਾ, ਉਤਾਰਨਾ ਆਦਿ।

੫. *ਪ੍ਰਤਿਆਹਾਰ:* ਪੰਜ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵੇਗ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ, ਮਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮੇਟ ਕੇ, ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨਾ। ਅਥਵਾ ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ ਇਸ ਅੰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾ ਸੁਣੇ ਉਥੇ ਰਹਿਣਾ।

੬. *ਧਾਰਨਾ:* ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਸਥਾਨ ਅਰ ਸੱਚੀ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨਾ।

੭. *ਧਿਆਨ:* ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਧਿਆਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ, ਮਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨਾ ਜਾਣਾ।

੮. *ਸਮਾਧੀ:* ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਸਹਿਤ ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਯ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਾਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤ ਭਗਤ ਜੋਗ ਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ

੧. ਯਮ:- ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਰੱਖਣਾ, ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਰਹਿਣਾ।

੨. ਨੇਮ:- ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨਾ। ਜੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਨਾ।

੩. ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ:- ਸਭ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ, ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਦਿਸਣਾ ਹੀ ਨਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਵਿਆਪਕ ਵਾ ਪ੍ਰਤਿਆਹਾਰ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸੂਖਮ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨਾ।

੪. ਆਸਨ:- ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਚਿਤ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਇਸਥਿਤ ਕਰਨਾ ਚਿੱਤ ਹੀ ਤਿਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਸਤੇ ਆਸਨ ਹੈ।

੫. ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ:- (ੳ) ਪੂਰਕ: ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਲੈਣੇ।

(ਅ) ਕੁੰਭਕ: ਜੋ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਸਮਝ ਹੈ, ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਵਿਚ ਸਦਾ

ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਇਸਥਿਤ ਕਰਨਾ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਤਿਆਗਣਾ ਨਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਾਉਣਾ।

(ਦ) ਰੇਚਕ: ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਤਿਆਗਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਮੰਨਣਾ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਹੈ।

੬. ਧਿਆਨ: ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਬੈਠੇ, ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ। ਹੋਰ ਫੁਰਨਾ ਸੰਕਲਪ ਨਾ ਫੁਰਨ ਦੇਵੇ।

੭. ਧਾਰਨਾ: ਮਨ ਜਦੋਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਾਵੇ।

੮. ਸਮਾਧਿ: ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੋ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਟਿਕਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਤਨ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਮਨ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਰਸ ਲਵੇ, ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮੇਟ ਕੇ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਵੇ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਸਮਾਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਠ ਅੰਗ ਭਗਤ ਜੋਗ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਦੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਸਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

੧. ਪ੍ਰਮਾਣਗਤ ਸੰਸਾ: ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਦ੍ਵੈਤ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦ੍ਵੈਤ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਗਤ ਸੰਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਆਇਆ:-

'ਏਕੈ ਰੇ ਹਰਿ ਏਕੈ ਜਾਨ॥
ਕਾਹੇ ਭ੍ਰਮਤ ਹਉ ਤੁਮ ਭ੍ਰਮਹੁ ਨ ਭਾਈ ਰਵਿਆ ਰੇ ਰਵਿਆ ਸ੍ਰਬ ਥਾਨ॥'

(ਅੰਗ ੫੩੫)

'ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਮਹਿ ਬੈਸੰਤਰੁ ਸਗਲ ਦੂਧ ਮਹਿ ਘੀਆ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਧਉ ਜੀਆ॥' (੬੧੭)

ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਮਾਣਗਤ ਸੰਸਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ।

੨. ਪ੍ਰਮੇਯ ਗਤ ਸੰਸਾ:- ਜੀਵ ਈਸ਼ ਦਾ ਭੇਦ ਗਿਆਨ ਸਤਿ ਹੈ ਕਿ ਅਭੇਦ ਗਿਆਨ ਸੱਤ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਲਪੱਗ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਰਬੱਗ ਹੈ ਤਾਂ ਏਕਤਾ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਅਭੇਦ ਦੀਆਂ ਸਾਧਕ ਅਤੇ ਭੇਦ ਦੀਆਂ ਬਾਧਕ ਜੁਗਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਗਤ ਸੰਸਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਪਰੀਤ ਭਾਵਨਾ ਸੰਸਾ: ਇਹ ਹੈ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚੱਲਣਾ। ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜੇ ਰੱਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਿਸੇ ਰੱਬ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।

ਨਿਵਿਰਤੀ: ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਰੂਰ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਸੁਰਮਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਭੁੱਖ, ਤ੍ਰੇਹ ਆਦਿ ਬੇਅੰਤ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖੇ ਹਨ? ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਰੀਆਂ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀਆਂ, ਕੀ ਕਹਾਂਗੇ ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਮੋਖਸ਼ ਪੰਥ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਚਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀਆਂ।

"ਦੂਰ ਸਮੀਪ ਇੰਦ੍ਰੇ ਕੀ ਹਾਨ॥ ਮਨ ਚੰਚਲ ਸੂਖਮ ਬਿਬਧਾਨ॥
ਤਿਰਸਕਾਰ ਸਜਾਤੀ ਸੰਗ॥ ਏਹ ਅਠ ਦੋਖ ਜਾਨ ਚਿੱਤ ਅੰਗ॥

ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਿਛੇ ਰੱਬ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਤਖ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਪਰ :

"ਉਲੂ ਦੇਣ ਉਗਾਹੀਆਂ ਸ਼ਾਹਦੀ ਚਾਮਚੜਿਕ॥
ਸੂਰਜ ਚੜੇ ਨਾ ਕੁਲ ਵਿਖੇ ਬਾਤ ਕਹਿਣ ਸਭ ਇਕ॥"

ਹੁਣ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਵੀ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਐਨਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਛਿਪਣਾ, ਰਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਪੈਣਾ, ਪਉਣ ਆਪੇ ਚਲਣੀ ਅਤੇ ਖੜੋਨੀ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬੱਦਲ ਪੈ ਕੇ ਹੱਟ ਜਾਣੇ ਆਦਿ ਇਸ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਜੋ ਸੈਲ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

"ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ॥"

(ਅੰਗ ੧੦)

ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਹੋਣ ਸਾਰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਅਸਥਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਆ ਜਾਣਾ, ਆਦਿ ਬੇਅੰਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਹ ਸੰਸਾ ਕਿ 'ਰੱਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਿਸੇ ਨਾ' ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਵੇਦ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਵਿਪਰਜੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਹੈ। ਵਿਪਰਜੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਨਾਸ ਨਿਧਿਆਸਣ ਨਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੱਤ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ

ਸੱਤ ਭੂਮਿਕਾ ਸ਼ੁਭ ਇੱਛਾ, ਸੁਵਿਚਾਰਨਾ, ਤਨੂੰਮਾਨਸਾ, ਸੱਤੁਆਪਤ, ਅਸੰਸਕਤ ਪਦਾਰਥਾਭਾਵਨੀ ਅਤੇ ਤੁਰੀਆ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਹੈ।

੧. ਸ਼ੁੱਭ ਇੱਛਾ:- ਸ਼ੁੱਭ ਇਛਾ ਹੋਣੀ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਨਫਰਤ, ਕੁਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਮਨ ਦਾ ਰੁਕ ਜਾਣਾ, ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਖਿਆਲ ਫੁਰੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਮੈਥੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨੇ। ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਇੱਛਾ ਪਹਿਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਰੋਮਾਵਲੀ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ:-

"ਪੰਥੁ ਨਿਹਾਰੈ ਕਾਮਨੀ, ਲੋਚਨ ਭਰੀ ਲੇ ਉਸਾਸਾ॥
ਉਰ ਨ ਭੀਜੈ, ਪਗੁ ਨਾ ਖਿਸੈ, ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਆਸਾ॥ (੩੩੭)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਨੌ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ:

"ਆਸ਼ਕਾਰਾਂ ਨਵ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਐ ਪਿਸਰ, ਆਹ ਸਰਦੋ, ਰੰਗ ਜਰਦੋ, ਚਸ਼ਮ ਤਰ॥

ਕਮਗੁਫਤਨੋ, ਕਮ ਖੁਰਦਨੋ, ਖੁਆਬਸ਼ ਹਰਾਮ, ਇੰਤਜਾਰੀ, ਬੇਕਰਾਰੀ, ਦਸਤ-ਸਰ।'

ਅਰਥ:- ੧. ਠੰਢੇ ਸੁਾਸ ਆਉਣੇ ੨. ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ੩. ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਵਹਿਣਾ ੪. ਘਟ ਬੋਲਣਾ ੫. ਖਾਣਾ ਘੱਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ੬. ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋ ਜਾਣੀ ਭਾਵ ਨਾ ਆਉਣੀ ੭. ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿਣਾ ੮. ਬੇਚੈਨੀ ਹੋਣੀ ੯. ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਸੋਗ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ।

'ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਪੁਰਾਣ' ਵਿੱਚ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਰਿਖੀ ਨੇ ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ ਸ੍ਰਵਣ ਗਿਆਨ ਮੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ ਓਰ ਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨਾ।

੨. ਸੁਵਿਚਾਰਨਾ:- ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਵਸਤੂ ਹਾਂ, ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਫੁਰਦੀ ਰਹਿਣੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਸਭ ਕਿਛ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਹੈ।

'ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਿਥਿਆ ਜਾਨਉ॥
ਯਾ ਭੀਤਰਿ ਜੋ ਰਾਮੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਸਾਚੋ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨੋ॥ (ਅੰਗ ੧੧੮੬)

'ਹਮ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੈ ਓਹੀ॥' (ਅੰਗ ੩੯੧)

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

੩. ਤਨੂੰਮਾਨਸਾ:- (ਤਨੂੰ) ਮਨ ਦੀਆਂ (ਮਾਨਸਾ) ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਸੂਖਮ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ, ਪਤਲੀਆਂ ਪੈ ਜਾਣੀਆਂ। ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ:-

'ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਿਟੇ ਤਿਸੁ ਲੋਭਾ॥' (ਅੰਗ ੧੩੩੮)

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਨਿਧਿਆਸਣ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

੪. ਸਤੁਆਪਤ: ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਜਾਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪੨ ਭਾਵ ਫੁਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਦੀ (ਆਪਤ) ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਗਿਆਨਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣਾ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ, ਲਹਿਰਾਂ, ਝੱਗ, ਬੁਦਬੁਦੇ ਜਲ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ।

'ਜਲ ਤਰੰਗ ਅਰੁ ਫੇਨ ਬੁਦਬੁਦਾ, ਜਲ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨ ਹੋਈ॥'' (ਅੰਗ ੪੮੫)

''ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ, ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰ ਬਿਨਾਸੁ॥ (ਅੰਗ ੨੯੩)

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਬਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

੫. ਅਸੰਸਕਤ:- ਅਸੰ (ਹੰਕਾਰ) ਸਕਤ ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਹੋਣੀ। ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਜਾਗ ਕੇ ਸੱਚੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਇਉਂ ਅਸੰਸਕਤ ਪੰਜਵੀਂ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ:-

''ਮਾਨ ਮੋਹ ਦੋਨੋ ਕਉ ਪਰਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ॥ (ਅੰਗ ੮੩੧)

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਬਿਸ਼ਟ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

੬. ਪਦਾਰਥਾ ਭਾਵਨੀ:- ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖੋਪਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ ਸੁਖੋਪਤ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ:-ਅੰਤਰਿ ਸੁੰਨੰ ਬਾਹਰਿ ਸੁੰਨੰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁੰਨ ਮਸੁੰਨੰ॥

ਚਉਥੇ ਸੁੰਨੈ ਜੋ ਨਰੁ ਜਾਣੈ ਤਾ ਕਉ ਪਾਪੁ ਨ ਪੁੰਨੰ॥ (ਅੰਗ ੯੪੩)

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਿਸਟਬਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

੭. ਤੁਰੀਆ ਪਦ:- ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਸੁਖੋਪਤ, ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ

ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣਾ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਅਭਾਵ ਕੁਛ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

'ਭਾਵਾਭਾਵ ਨਾ ਤਹਾ ਕਿਛੁ ਸਪਤਮ ਤੁਰੀਆ ਮਾਹਿ।'

ਕੇਵਲ (ਤੁਰੀਆ) ਤੱਤ ਸਰੂਪ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਭਾਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸੁਭਾ, ਸਾਰੇ ਚੇਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਰੀਆ ਪਦ 'ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਸੁਖੋਪਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

ਅਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਭੂਮਿਕਾ

੧. ਬੀਰ ਜਾਗ੍ਰਤ ੨. ਸੁਖੋਪਤ ਜਾਗ੍ਰਤ ੩. ਸੁਪਨ ਜਾਗ੍ਰਤ ੪. ਜਾਗ੍ਰਤ ੫. ਅਵਰਨ ੬. ਵਿਖੇਪ ੭. ਅਵਿਦਿਯਾ।

ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਸੱਤਾ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧. ਵਿਵਹਾਰਕ ਸੱਤਾ: ਜਿੰਨਾ ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਜੁਗਾਂ ਤੱਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼, ਪਉਣ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ, ਸੁਮੇਰ, ਧਰਤੀ ਆਦਿ ਜਿੰਨੇ ਹੋਰ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹਨ ਇਹ ਦੀਰਘ ਕਾਲ ਭਾਵ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੱਤ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸੱਤਾ ਹੈ। ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੨. ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਸੱਤਾ:- ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।

੩. ਪ੍ਰਾਤੀਭਾਸਕ ਸੱਤਾ:- ਇਹ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਸੱਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਹਾਰ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਭੂਤ ਦੀ ਅਗਨੀ, ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁੱਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਮੁੱਢ ਚੋਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

ਭਾਸ਼ੀਆਂ ਭੂਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਸਿੱਪੀ ਵਿਚ ਚਾਂਦੀ, ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਰੱਸੀ ਸੱਪ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਚਮਕਦਾ ਰੇਤਾ ਜਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਲ ਚੀਜਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਤੀਭਾਸਕ ਸੱਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸੱਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਤੀਭਾਸਕ ਸੱਤਾ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੱਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭੈ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪ ਵਿਚ

ਯਹ ਭੈ, ਪਰਲੋਕ ਭੈ, ਜਨਮ ਬੇਦਨਾ, ਜਾਤ।
ਅਨ ਰਖਿਆ, ਅਰ ਗੁਪਤ ਭੈ, ਅਕਸ ਮਾਤ੍ਰ ਭੈ ਸਾਤ।

ਸੱਤ ਸੁੱਧਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਸੱਤ ਸੁੱਧਾਂ ਦੇ ਨਾਮ:-

"ਧੀਰਜ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ ਬਲ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਔਸਰ ਬਾਤ॥
ਸਿੰਘਨ ਡਰ ਤੁਰਕਾਨ ਕੀ ਭੂਲ ਗਈ ਸੁਧ ਸਾਤ॥"

ਰਹਿਣੀ ਕਹਿਣੀ ਸਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ

੧. ਰਹਿਣੀ:— ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ:-

"ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਨ ਕਬਹੂੰ ਤਿਆਗੇ॥ ਲਖ ਬਿਖ ਸਮ ਬਿਖਿਅਨ ਤੇ ਭਾਗੇ।"

ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ। ਹਰ ਵਕਤ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਰੱਖਣੀ। ਨੰਗੇ ਕੇਸੀਂ ਕੋਈ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੂਠਾ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਰੱਖਣੀ ਹੈ।। ਇਹ ਰਹਿਣੀ ਸਿੱਖਣੀ ਹੈ।

੨. ਕਹਿਣੀ:— ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਇਕ ਵਾਕ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਬਚਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਬਚਨ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਸਦਾ ਜੋ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਇਹ ਸੱਚੀ ਕਹਿਣੀ ਸਿਖਣੀ ਹੈ।

੩. ਸਹਿਣੀ:— ਦੂਜੇ ਦਾ ਦੁਖਦਾਇਕ ਕੌੜਾ ਕਿਹਾ ਭੀ ਸਹਾਰਨਾ। ਅੱਗੋਂ ਭਲਾ ਜੀ, ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਜੀ, ਮੁਆਫੀ ਦੇਣੀ ਜੀ ਆਦਿ ਬਚਨ ਕਹਿਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਹਿਣੀ ਸਿਖਣੀ ਹੈ।

੪. ਬਹਿਣੀ:— ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਧਾਰ ਕੱਢਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਅਤੇ ਪੱਟ ਤੇ ਲੱਤ ਰੱਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਆਸਣ ਹੈ। ਗੋਡਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ। ਮੁਕਾਣ ਗਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨੀਂਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ। ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਭਾਰ ਪਾ ਕੇ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਬਹਿਣੀ ਸਿਖਣੀ ਹੈ।

ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵੈਰਾਗ

ਵੈਰਾਗ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ—

੧. ਕਾਰਨ ਵੈਰਾਗ:- ਜਿਵੇਂ ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਿੰਗਲਾ ਨਾਮੀ ਰਾਣੀ ਬਦਚਲਣ ਅਤੇ ਨਾਆਗਿਆਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵੈਰਾਗ ਧਾਰ ਕੇ ਗੋਰਖਨਾਥ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਯੋਗ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਆਚਾਰ ਢਿੱਲਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵੈਰਾਗ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਰਨ ਵੈਰਾਗ ਹੈ।

੨. ਮੰਦ ਵੈਰਾਗ:- *ਨਾਰ ਮਰੈ ਘਰ ਸੰਪਤ ਨਾਸੀ। ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਏ ਭਏ ਸੰਨਿਆਸੀ।"*

ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰ ਗਈ, ਘਰ ਦੀ ਬਿਭੂਤੀ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਆ ਹੈ? ਜਗਤ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਥੁੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਮੰਦ ਵੈਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਹੈ:—

"ਆਇਆ ਬੁੱਲਾ ਪਉਣ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕੱਖ ਅਕਾਸ॥
ਢਹਿੰਦਾ ਢਹਿੰਦਾ ਢਹਿ ਪਿਆ ਕੱਖ ਕੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ॥"

ਜਿਵੇਂ ਪਉਣ ਦੇ ਬੁੱਲੇ ਨਾਲ ਕੱਖ ਉਡ ਕੇ, ਵਰੋਲੇ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪਉਣ ਦੀ ਗੰਢ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੱਖ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸਤਰੀ ਮਰਨ, ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਨਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤਿਆਗੀ ਬਣ ਬੈਠਾ। ਮਗਰੋਂ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਮੁਰਦਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਡਿਗ ਪਿਆ।

ਯਥਾ:-"ਫਿਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਦਹ ਦਿਸਾ ਜਲ ਪਰਬਤ ਬਨਰਾਇ॥
ਜਿਥੈ ਡਿਠਾ ਮਿਰਤਕੋ ਇਲ ਬਹਿਠੀ ਆਇ॥" (ਅੰਗ ੩੨੨)

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸੌ ਸੌ ਚੇਲੀ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਦ ਵੈਰਾਗੀ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਮੰਦ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਘਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

੩. ਏਕ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵੈਰਾਗ:- ਮਨ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਹਰ੍ਹਿਆ ਪਸ਼ੂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣੇ, ਹਰ ਵਕਤ ਭਾਵਾਂ ਡੋਲ ਰਹਿਣੇ, ਪਰ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਬਚੇ ਰਹਿਣਾ, ਕੁਕਰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ।

'ਮੋਨੀ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਇਕਾਂਤੀ ਹਿਰਦੈ ਕਲਪਨ ਗਾਠਾ।'' (ਅੰਗ ੧੦੦੩)

ਇਹ ਏਕ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵੈਰਾਗ ਹੈ।

੪. ਯਤਮਾਨ ਵੈਰਾਗ: ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਰਣਾ। ਸੱਚ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ।

ਯਥਾ:-''ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਚੇਤਿ ਰੇ ਅੰਧਾ॥ ਸਤਿ ਰਾਮੁ ਝੂਠਾ ਸਭੁ ਧੰਧਾ॥ (ਅੰਗ ੩੨੬)

ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਯਤਮਾਨ ਵੈਰਾਗ ਹੈ।

੫. ਵਿਤ੍ਰੇਕ ਵੈਰਾਗ:- ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੈਂ ਐਨੇ ਚਿਰ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗਤ ਅਤੇ ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵਿਕਾਰ ਨਾਸ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਔਗੁਣ ਛੁੱਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਗੁਣ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ।

੬. ਵਸੀਕਾਰ ਵੈਰਾਗ:- ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲੈਣਾ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਭੀ ਰੋਕ ਲੈਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਏ ਵੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਲੈਣੇ।

ਯਥਾ:-''ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ॥ (ਅੰਗ ੨੭੪)

''ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪਣਾ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ, ਸਬਦਿ ਕਸਵਟੀ ਲਾਇ॥ (ਅੰਗ 87)

ਇਹ ਵਸੀਕਾਰ ਵੈਰਾਗ ਹੈ।

੭. ਤੀਬਰ ਵੈਰਾਗ:- ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ, ਰਾਜ ਤਕ ਦੀ ਭੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਹੋਣੀ। ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਵੈਰਾਗ ਸਹਿਤ ਰਹਿਣਾ। ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ, ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵਾਂ।

''ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭ੍ਰਮਤ ਬਹੁ ਹਾਰਿਆ॥'' (ਅੰਗ 709)

੮. ਤਰ ਤੀਬਰ, ਤਰ ਤਮ ਵੈਰਾਗ: ਜਿਵੇਂ ਕਾਂ ਦੀ ਵਿੱਠ, ਵਿਸ਼ਟਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਟਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਐਸ ਲੋਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਤਕ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂ ਦੀ ਵਿੱਠ ਜਾਣ ਕੇ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ।

''ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਲਉ ਭੋਗ ਜੋ ਕਾਕ ਬਿਸ਼ਟ ਸਮ ਤਿਆਗ॥''

ਇਹ ਤਰਤੀਬਰ, ਤਰ ਤਮ ਵੈਰਾਗ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਰ ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬਿਨੋਦ ਦਾ ਵੈਰਾਗ ਕਿਹਾ ਹੈ।

੧. ਗਧਾ ਵੈਰਾਗ: ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਦਿਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਇਕ ਬੰਧਨ ਹੈ, ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ। ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੈ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੁਸੇ ਹੋਏ ਨੇ ਖੁਆਰ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਆਉਣਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਗਧਾ ਜੇ ਘੁਮਿਆਰ ਦੇ ਘਰੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਰੂੜੀਆਂ ਤੋਂ ਚੁਗ ਕੇ ਫਿਰ ਤੁਰ ਕੇ ਆਪੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨. ਘੋੜਾ ਵੈਰਾਗ: ਘਰੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਬੰਧੀ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਕਿਉਂ ਘਰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਘਰ ਰਹਿ ਕੇ ਭਜਨ ਵੀ ਕਰ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਭੀ ਖਿਆਲ ਕਰ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਐਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਘੋੜਾ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਭਾਰ ਢੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਫਿਰ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਸਬੰਧੀਆਂ, ਪ੍ਰਵਾਰ ਲਈ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩. ਸ਼ੇਰ ਵੈਰਾਗ:- ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਇਕ ਵਾਰ ਪਿੰਜਰਾ ਤੋੜ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ ਇਉਂ ਇਕ ਵਾਰ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਕਲਣਾ, ਫਿਰ ਸਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ: ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਰੂਪ ਪਿੰਜਰਾ ਤੋੜ ਕੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਮੋਹ ਨਾ ਕਰਨਾ।

ਸੰਨਿਆਸ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:- ਇਕ ਹੰਸ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪਰਮਹੰਸ

੧. ਹੰਸ ਸੰਨਿਆਸ:- ਹੰਸ ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਿਹੜੀ ਮਾਇਆ ਅਸੱਤ, ਜੜ੍ਹ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਾ ਸੱਤ ਚੇਤਨ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੰਸ ਸੰਨਿਆਸ ਹੈ। ਅਗੇ ਇਹ ਵੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ੧. ਕੁਟੀਚਕ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਬਹੂਦਕ।

ਕੁਟੀਚਕ ਸੰਨਿਆਸ:— ਕਿਤੇ ਕੁਟੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਵੈਰਾਗ ਸਹਿਤ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ।

੨. ਬਹੂਦਕ ਸੰਨਿਆਸ:- ਜਿਥੇ (ਓਦਕ) ਪਾਣੀ (ਬਹ) ਵਗਦਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਨਾ।

੨. ਪਰਮਹੰਸ:- ਤੱਤ ਮਿਥਿਆ ਦਾ ਵਿਵੇਚਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਚ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਜੋ ਮਿਥਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੇ. ਜੀਵ ਈਸ਼ ਦੇ ਭੇਦ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਸ ਦਾ ਤਿਆਗ

ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਦੀ ਅਲਪੱਗਤਾ ਛੇ ਵਿਕਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਤੇ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਸਰਬੱਗਤਾ ਛੇ ਗੁਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੱਤ ਪਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਪਰਮਹੰਸ ਪੁਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮਹੰਸ ਵੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ।

੧. ਬਿਬਦਿਖਾ ਸੰਨਿਆਸ:- ਜੋ ਪਉਣੇ ਜੋਗ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਰਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਵੇਕਲੇ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ ਇਹ ਬਿਬਦਿਖਾ ਸੰਨਿਆਸ ਹੈ।

੨. ਵਿਦਿਤ ਸੰਨਿਆਸ:- ਪਉਣੇ ਜੋਗ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਭਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ। ਇਸ ਤਿਆਗ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿੱਦਿਤ ਸੰਨਿਆਸ ਹੈ।

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਗਤ

ਸੰਗਤ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ:—

੧. ਸੰਗਤ:- ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲਾਭ ਜਾਂ ਹਾਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸੰਗਤ ਹੈ।

੨. ਸਾਧਸੰਗਤ:- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ, ਭਜਨ, ਸਿਮਰਨ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਜੀਵਨ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

੩. ਕੁਸੰਗਤ:- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੁਰਖ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਲਵੇ, ਆਪਣੀ ਕੁੱਲ ਦੀ ਲਾਜ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਨਿਖਿਧ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਕੁਸੰਗਤ ਹੈ।

੪. ਸਤਸੰਗਤ:- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ (ਸਤ) ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਦੀ (ਸੰ) ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਗਤਿ) ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲੱਖਣ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਇਉਂ ਦੱਸੇ ਹਨ:-

"ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ॥ ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ॥"

(ਅੰਗ ੭੨)

"ਜਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਹ ਸਤਸੰਗਤਿ ਬਣਾਈ॥"

(ਅੰਗ ੧੬੦)

ਧੰਨ ਹੈ ਧੰਨ ਹੈ ਐਸੀ ਸਤਸੰਗਤ ਜਿਥੋਂ ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ

(ਵਾ) ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰਸ (ਵਾ) ਹਰੀ ਦਾ (ਰਸੁ) ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ (ਵਾ) ਹਰੀ ਜੋ ਰਸ ਰੂਪ ਹੈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

"ਜਿਨਿ ਕਿਨੈ ਪਾਇਆ ਸਾਧਸੰਗਤੀ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਬੈਰਾਗਿ॥ (ਅੰਗ ੨੯)

ੴ

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜਪੁ ॥

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

"ਨੀਕੀ ਜੀਅ ਕੀ ਹਰਿ ਕਥਾ ਊਤਮ ਆਨ ਸਗਲ ਰਸ ਫੀਕੀ ਰੇ॥" (੪੦੪)
"ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਉਤਾਰੀ ਮੈਲੁ॥ ਮਹਾ ਪੁਨੀਤ ਭਏ ਸੁਖ ਸੈਲੁ॥" (੧੭੮)
"ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਹਿ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ ਸੇ ਹਸਤ ਪਵਿਤਾ॥" (੩੨੨)
"ਸਭ ਤੇ ਊਤਮ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਦਰਦ ਦੁਖ ਲਥਾ॥"(੨੬੫)

ਕਥਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਕੇ ਪੰਜ ਵਾਰੀ '੧ੳ ਤੋਂ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ' ਤਕ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੰਥਿਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਉਤਰ ਦੇ ਕੇ ਅੱਗੇ ਕਥਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:- ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧ ਕਰੋ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹਨ? (ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਨ।)

ਉੱਤਰ:- ਪਹਿਲਾਂ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਅਰਥ, ਫੇਰ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ, ਫੇਰ ਛੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ, ਆਦਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹੈ:-

ਪੁਰਾਣਕ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਇਹ ਹਨ:— (ਅਵਤਾ ਰਖਤੀ ਅਵਤਾਰਾ)। (ਅਵਤਾ) ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਭਾਵ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਫਸਿਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਕਿਸੇ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ ਸੋ ਅਵਤਾਰ ਹੈ।

ਯਥਾ:- *ਜਬ ਜਬ ਅਰਿਸਟਿ ਹੋਤ ਸੰਸਾਰਾ॥ ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ॥*
(ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ੧੫੫)

ਅਵਤੀ ਸ੍ਰੈ ਭਗਤਾਨ, ਦੁਸ਼ਟੇ ਭਇਯੋ ਰਖਸ਼ਤੀ,
ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰਾਤ ਤਾਰੇਅਤੀ, ਇਤੀ ਅਵਤਾਰ।

ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਜੋ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਵਤਾਰ ਹੈ।

ਅਵਤਾਰ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:—

੧. ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ੨. ਅਵੇਸ਼ਾ ਅਵਤਾਰ ੩. ਕਲਾ ਅਵਤਾਰ ੪. ਨਿੱਤ ਅਵਤਾਰ ੫. ਨਮਿੱਤ ਅਵਤਾਰ ੬. ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ।

੧. ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ:–*"ਅੰਸਾ ਅਉਤਾਰੁ ਉਪਾਇਓਨੁ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਕੀਆ॥*
ਜਿਉ ਰਾਜੇ ਰਾਜੁ ਕਮਾਵਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭਿੜੀਆ॥" (ਅੰਗ ੫੧੬)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਾਲੀ ਅੰਸ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੋਣ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨੂ ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਿਥੂ ਰਾਜਾ ਆਦਿਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸਭ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਰਾਜੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਹਨ।

੨. ਅਵੇਸ਼ਾ ਅਵਤਾਰ: ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਜਪ, ਤਪ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਤਾਕਤ (ਸ਼ਕਤੀ) ਦਾ (ਆਵੇਸ਼) ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਅਵੇਸ਼ਾ ਅਵਤਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਪਰਸਰਾਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤਪ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਈ ਸੀ।

੩. ਕਲਾ ਅਵਤਾਰ:- ਕਲਾ ਅਵਤਾਰ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਕਲਾਂ (ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਹੋਣ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੱਛ ਤੇ ਕੱਛ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਖਾਸਰ ਮਾਰੇ ਵੇਦ ਉਧਾਰੇ। (ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ)

ਸੰਖਾਸਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਕੱਛ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਵੇਲੇ ਬੰਧਿਆਚਲ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਨੇਹੀਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਲਾਂ ਹਨ।

੪. ਨਿੱਤ ਅਵਤਾਰ: ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਤਮਾ। ਯਥਾ:- 'ਸਾਧ ਰੂਪ ਅਪਨਾ ਤਨ ਧਾਰਿਆ॥'

੫. ਨਮਿੱਤ ਅਵਤਾਰ:- ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨਮਿੱਤ (ਕਾਰਨ) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸੇ ਹੀ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਨਰਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਨ ਵਾਸਤੇ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ।

੬. ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ:- ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ੨੪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੋ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ੧੪ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (੧੬) ਕਲਾਂ (ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਵਾਲੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ:- ੧. ਗਿਆਨ ੨. ਧਿਆਨ ੩. ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ੪. ਹਠ ੫. ਸੰਜਮ ੬. ਧਰਮ ੭. ਦਾਨ ੮. ਵਿਦਿਆ ੯. ਭਜਨ ੧੦. ਸ਼ੁਭ ਪ੍ਰੇਮ ੧੧. ਜਤ ੧੨. ਅਧਿਆਤਮ ੧੩. ਦਯਾ ੧੪. ਚਤੁਰਤਾ ੧੫. ਨੇਮ ੧੬. ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ

ਹੋਰ ਵੀ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ:- ੧. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ੨. ਜਲ ੩. ਅਗਨੀ ੪. ਪਉਣ ੫. ਅਕਾਸ਼ ੬. ਪਰਾਣ ੭. ਇੰਦ੍ਰੇ ੮. ਨਾਮ ੯. ਕਰਮ ੧੦. ਸ਼ਰਧਾ ੧੧. ਲੋਕ ੧੨. ਤਪ ੧੩. ਮੰਤਰ ੧੪ ਮਨ ੧੫. ਬੀਰਜ ੧੬. ਸ਼ਰੀਰ

(ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣੇ ਭੰਡਾਰ ਅੰਗ ੩੮੦)

ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੈਸੇ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਊਨਤਾ ਹੈ?

ਉਤਰ :- ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਨਿਊਨਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਸਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

੧. ਸ਼ਕਤੀ ੨. ਵਿਅਕਤੀ ੩. ਪ੍ਰੌਗਯਾ (ਬੁੱਧੀ) ੪. ਕਰਤੱਬ ੫. ਆਯੂ

੧. ਸ਼ਕਤੀ:- ਸ਼ਕਤੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ। ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਲਿਆ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ 'ਦੇਵਕੀ' ਜੀ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਖਾਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣਾ ਵਿਰਾਟ ਸਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਏ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਜਦੋਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦੇ ਤਾਈਂ ਆਪਣਾ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਇਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇਵਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪੂਜਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਚੰਦਨ ਘਸਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ

ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਈ, ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਹੋ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਏ ਹੋ। ਤੇ ਸਾਡੀ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਵਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਕੌਣ ਹਨ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਵਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਪਏ ਦੇਖੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਆ ਗਈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਛੁਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਪੜਦਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖੇ ਬੱਚੇ ਬੋਲ ਕੇ ਦੁੱਧ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਐਉਂ ਦੁੱਧ ਮੰਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮੋਹ ਦੀ ਕਨਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਝ ਲਉ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

'ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਪੇਖੀ। ਪੂਜਤ ਦੇਵ ਰਾਤ ਅਵਿਰੇਖੀ।
ਸਰਪ ਛਾਯਾ ਕੀਨੀ ਗੁਰ ਊਪਰ। ਖੇਤੀ ਹਰੀ ਕਰੀ ਪਿਖਿ ਭੂ ਪਰ॥ ੧੬॥
ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤ ਕੇ ਮਾਲਕ ਸੁਆਮੀ। ਮੱਕਾ ਚਰਨ ਸੰਗ ਫਿਰਿਓ ਸਾਮੀ।
ਪੰਜਾ ਪੱਥਰ ਬੀਚ ਲਗਾਯੋ। ਰੀਠਾ ਮੀਠਾ ਫਲ ਅਬ ਖਾਯੋ॥ ੧੭॥
ਤਾਕਤ ਸਰਬ ਸਪੰਨ ਅਧਿਕਾਈ। ਰਾਮ ਕਾਨ੍ਹ ਤੇ ਅਧਿਕ ਵਡਾਈ॥
ਤਾਂ ਕੋ ਇਕੱਲੇ ਹਿੰਦੂ ਜਾਨੈ। ਗੁਰ ਕੋ ਹਿੰਦ ਤੁਰਕ ਦੁਇ ਮਾਨੈ॥ ੧੮॥'

(ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਗ ੬੭੪-੭੫)

ਸੁੱਤੇ ਪਿਆਂ ਤੇ ਸੱਪ ਨੇ ਛਾਂ ਕਰਨੀ, ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਅਚੱਲ ਰਹਿਣੀ, ਖੇਤੀ ਦਾ ਹਰੇ ਹੋਣਾ, ਮਦੀਨੇ ਵਿਚ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਬਰ ਨੇ ਸਲਾਮ ਕਰਨੀ, ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮੱਕਾ ਫਿਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਮੱਕਾ ਫਿਰਿਆ ਸੀ, 'ਟੰਗੋ ਪਕੜ ਘਸੀਟਿਆ ਫਿਰਿਆ ਮੱਕਾ ਕਲਾ ਦਿਖਾਰੀ॥'

ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਛੱਜੇ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਸਨ। 'ਧਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੌਸ ਦੀ ਮੱਕੇ ਅੰਦਰ ਪੂਜ ਕਰਾਈ॥' ਕਾਬਲ ਦੇ ਚੁਵੇਰੇ ਮਸੀਤ ਦੁੜਾ ਕੇ ਫੇਰਨੀ, ਰੀਠਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰਨਾ, ਸਿੱਧਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਖੋਹ ਕੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਕਰਨੀਆਂ, ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਪੰਜਾ ਲਗਣਾ (ਪਠਾਣ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਖੋਦ ਖੋਦ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੇਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮਿਟ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਹੁਣ ਤਕ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੇ ਰਾਹ ਦੇਣਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਉਤੇ ਧਰਤੀ ਵਾਂਗ ਤੁਰੇ ਫਿਰਨਾ 'ਗੋ ਗਿਰ ਸਾਗਰ ਮਾਰਗ ਦੇਈ' ਲੱਖਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਪਾਤਾਲ ਦਿਖਾਲਣੇ, ਤਪਦੇ ਕੜਾਹੇ ਠਾਰਨੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਚੱਟਣ ਨਾਲ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਦਿਸ ਪੈਣਾ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ

ਹੋ ਜਾਣੀ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤਾਂ ਮਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ।

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਮਾਣ ਮੇਟਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦਾ ਮਾਣ ਮੇਟਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਿਆ ਤੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਸਿਲਾ ਨਾ ਚੁੱਕ ਸਕਿਆ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਊਣ ਭਾਵ ਘੱਟ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

ਯਥਾ:-'ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥
ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ॥' *(ਅੰਗ ੧੩੯੫)*

'ਸੋਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ॥ ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਠਾਕੁਰੁ ਚੜਿਆ॥'

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ੧੬ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਸਨ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।

੨ ਵਿਅਕਤੀ :- ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਵਿਅਕਤੀ (ਸਰੀਰ) ਹੈ, ਸਭ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦਾੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਾਲਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਦਾੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਉਨਾ ਚਿਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਮਾਨ ਸਮਝ ਲਉ। ਫੇਰ ਸੁੰਦਰ ਦਾੜ੍ਹਾ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਣਾ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਸਤੇ ਅਜੁੱਧਿਆ ਜੀ ਤੋਂ ਜਨਕਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਗਏ। ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਤਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਵਰਾਂਗਾ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਵਰੀਆਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਮ-ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਮ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਦੋਂ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਗਏ ਸਨ, ਉਸ ਵਕਤ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਪਦਮਣੀਆਂ ਨੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਰੰਤੂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਮ-ਭਾਵਨਾ ਮੇਟੀ।

ਯਥਾ:-ਗਾਛਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ॥ ਨਾਮੁ ਭਣਹੁ ਸਚੁ ਦੋਤੁ ਸਵਾਰਿ॥
ਪ੍ਰਿਉ ਸੇਵਹੁ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਾਰਿ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬਿਖੁ ਤਿਆਸ ਨਿਵਾਰਿ॥

(ਅੰਗ ੧੧੮੭)

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ ਕੇ ਵਿਕਾਰ ਭਾਵਨਾ ਮੇਟ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਵਿਸ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਹੈ।

"ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਮਾਦਿਕ ਕੀ ਜੋਈ। ਕਾਮ ਉਪਾਵੈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨ ਹੋਈ॥
ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਪਦਮਨੀ ਜੋਈ। ਗੁਰ ਕਰੁਣਾ ਤਿਨ ਕਾਮ ਮਿਟੋਈ॥ ੧੯॥
ਪ੍ਰਥਮ ਕਿਸ਼ੋਰ ਬਿਨ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰਾਜੇ। ਬਡੇ ਹੋਇ ਦਾੜ੍ਹਾ ਸ਼ੁਭ ਸਾਜੇ॥
ਅਧਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੁੰਦਰ ਗੋਰੀ। ਮਨ ਭਗਤੀ ਮੈਂ ਦੇਵਤ ਜੋਰੀ॥ ੨੦॥"

(ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੬੭੫)

੩. ਪ੍ਰਗਯਾ: ਪ੍ਰਗਯਾ ਨਾਮ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਰਿਖੀ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ੬੪ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਪੁਰਾਣ (ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ) ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ੮ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ 'ਵਿਸ਼ਵਾ ਮਿਤ੍ਰਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਿੱਖੀ, ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਰਿਖੀ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ੮ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੰਦੀਪਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ੬੪ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਕਲਿਆਣ ਚੰਦ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੋਪਾਲ ਪਾਂਧੇ ਪਾਸ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਪਹਾੜੇ ਪੜ੍ਹੇ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਪਾਂਧੇ ਦੇ ਕਹੇ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ। ਪਾਂਧੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੂਜੇ ਲੜਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ? ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੇ ਪਾਂਧਾ ਜੀ! ਇਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਫਾਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫਾਹੇ ਮਿਟ ਜਾਣ ਉਹ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਿਖਾਓ। ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਂਧੇ ਨੇ ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਵਾਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਸੋ। ਤਦ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ: —

'ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ॥
ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ ਗੁਰ ਪੁਛਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ॥
ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ॥ (ਅੰਗ ੧੬)

ਧੁਰਿ ਕੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਂਧੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਫੇਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਕਲਿਆਣ ਚੰਦ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਂਧੇ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ? ਤਾਂ ਪਾਂਧੇ ਨੇ ਕਿਹਾ:—

"ਬਿਨਾ ਪੜਾਏ ਪੜ ਰਹੇ ਅਵਰ ਪੜਾਵਨਹਾਰ॥"

ਇਹ ਕਰਤਾ ਵਿਦਿਆ ਕੇ ਜਾਲਾ॥ ਇਨ ਪੜਨੇ ਕੋ ਪਰਹੁ ਨ ਖਿਆਲਾ॥

(ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਨ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਾਂ 'ਨੂਰਦੀਨ' ਪਾਸ ਜਦੋਂ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ—

ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੋ, ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ॥

ਹਕਾ ਕਬੀਰ ਕਰੀਮ ਤੂ, ਬੇਐਬ ਪਰਵਦਗਾਰ॥ ੧॥ (ਅੰਗ ੭੨੧)

ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਸਤਾਦ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਬਣੇ।

ਦੂਜੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਭ ਵਿਦਿਆ ਸਫੁਰਨ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ।

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਖੰਡਾ ਫੜ ਕੇ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਧਰਮਧੁਜਾ ਫਿਰਾਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਜੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟੀ ਬੁਧੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਹਨ।

੪. ਕਰਤੱਬ:- ਤ੍ਰੇਤੇ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਉਮਰ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਤੱਬ ਕੀਤਾ:— ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਬਨਵਾਸ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਉਥੋਂ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ ਸੀਤਾ ਜੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ। ਭਭੀਖਣ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ। ੧੪ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਆ ਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅੱਗੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਮਰੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ

ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਣ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅੱਗੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਮਰੇ। ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਕਰੋ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਮਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ੂਦਰ ਵੀ ਤਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸੰਬੂਕ ਨਾਮੇ ਸ਼ੂਦਰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਲਟਕ ਦੇ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ੂਦਰ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿਊਂਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਮਾਇਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਲਵੂ ਕੁਸ਼ੂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਮੂਰਛਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਤ ਨਾਲ ਮੁੜ ਕੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਹ ਕਰਤੱਬ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨੇ ਉਗਰਸੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ੨੮ ਸਾਲ ਤੱਕ ਸ੍ਰੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿ ਕੇ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰਕੱਸੇ ਕਰਕੇ ਨਉਂ ਖੰਡਾਂ, ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇ। ਸਤਿਨਾਮੁ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾਇਆ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਅਵਤਾਰ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਐਨਾ ਵਿਚਰਿਆ ਹੋਵੇ—

"ਬਾਬੇ ਤਾਰੇ ਚਾਰਿ ਚਕਿ ਨਉ ਖੰਡਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਚਾ ਢੋਆ॥" *(ਵਾਰ ੧ ਪੌੜੀ ੨੭)*

ਅਤੇ ਪਰਮ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੱਖੀ ਪੰਥ ਤੋਰਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਬਖਸ਼ਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

'ਹੋਰਿਓ ਗੰਗ ਵਹਾਈਐ ਦੁਨਿਆਈ ਆਖੈ ਕਿ ਕਿਓਨੁ॥" *(ਅੰਗ ੯੬੭)*

ਦਸਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਾਰੇ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਾਰੇ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ-

'ਇਨ ਪੁਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪਰ ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ॥
ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੋ ਕਿਆ ਹੂਆ ਜੀਵਤ ਲਾਖ ਹਜ਼ਾਰ॥'

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਅਚੱਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਅਚੱਲ ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ ਪਰ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਾਲਮ

ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇਵਲੂਤ, ਹਬਸ਼ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਲਾਜਵਰਦ, ਕਾਰੂ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜ਼ਾਲਮ ਸੁਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਪਸੰਦ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੌਡੇ ਰਾਖਸ਼, ਭੂਮੀਏ ਚੋਰ, ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਤੇ ਸ਼ਹੁ ਸੁਹਾਗਣਿ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਕਾਇਆਂ ਕਲਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਚਹੁੰ ਵਰਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਰਤੱਬ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਤੱਬ ਕਰਕੇ ਭੀ ਦੂਜੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਹੈ:

'ਕਰਤਬ ਕੀਨਾ, ਸਿਖੀ ਤੋਰੀ। ਜਨਮ ਜਨਮ ਲਿਵ ਬਿਛਰੀ ਜੋਰੀ।
ਨਰਕ ਪੜੰਤੇ ਜੀਵ ਉਧਾਰੇ। ਮੁਕਤ ਕਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾਤਾਰੇ॥ ੨੨॥
ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਭ ਪੰਥਾ। ਰਿਦੇ ਗਿਆਨ ਮੁਖ ਭਗਤੀ ਸੰਥਾ।
ਵਰਤਨ ਵੈਰਾਗ ਕੀਆ ਹਿਤ ਲੋਗਾ। ਨਾਮ ਸੇਤ ਬੰਧਿਓ ਨਿਰਜੋਗਾ॥ ੨੩॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੬੭੫)

੫. ਆਯੂ:- ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਉਮਰ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਖੇ ਲਗ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀਗਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੂਦਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਉਮਰ ਸੀ ਤੇ ਜਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰੀ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਰਾਪ ਦੁਆ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਭੋਗ ਮੋਖ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਜ ਜੋਗ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। ਸਗੋਂ ਮਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਚਰਨ ਛੁਹਾ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਸੁਣਾ ਕੇ ਬੇਅੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਭਾਵ (ਜੀਊਂਦੇ) ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ੧ ਪਾ:, ੩ ਪਾ:, ੫ ਪਾ:, ੬ ਪਾ:, ੧੦ ਪਾ: ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਤੀਜੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ੨੨ ਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਨੂੰ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚਾ, ਬੁੱਢਾ, ਜੁਆਨ ਕੋਈ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਤੇਈਏ ਤਾਪ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈ ਹੈ। ਹਜ਼ੂਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੱਤ ਦੇ ਮਗਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ।

ਯਥਾ:- *'ਕਬੀਰ ਬਾਮਨੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਗਤ ਕਾ ਭਗਤਨ ਕਾ ਗੁਰੁ ਨਾਹਿ॥*
ਅਰਝਿ ਉਰਝਿ ਕੈ ਪਚਿ ਮੂਆ, ਚਾਰਉ ਬੇਦਹੁ ਮਾਹਿ॥' *(ਅੰਗ ੧੩੭੭)*

ਇਉਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਯਥਾ:-'ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੈ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੈ॥'

(ਅੰਗ ੬੬੨)

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ੭੦ ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਫਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਅਵਤਾਰ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਤੇ ਲੰਕਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਨੇਪਾਲ, ਭੂਟਾਨ, ਸਿੱਕਮ, ਤਿੱਬਤ, ਚੀਨ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਜਾਪਾਨ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਟਾਪੂ, ਅਫਰੀਕਾ, ਅਰਬ, ਮਿਸਰ, ਬਗਦਾਦ, ਈਰਾਨ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਰੂਸ ਆਦਿ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਹੁਣ ਵਰਗਾ ਸਾਧਨ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਤਨੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਜੋ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ "ਤਾਰੇ ਗਿਨੇ ਜਾਤ, ਤੇਰੇ ਤਾਰੇ ਨ ਗਿਨਾਤ ਹੈ॥'

'ਬਾਬੇ ਤਾਰੇ ਚਾਰਿ ਚਕਿ ਨਉ ਖੰਡਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਚਾ ਢੋਆ।' *(ਵਾਰ ੨ ਪਉੜੀ ੨੭)*

ਐਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ। ਸਚਖੰਡ ਤੋਂ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਆਏ, ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ, ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇ। ਸਤਿਨਾਮ ਜਪਾਇਆ, ਸਿੱਖੀ ਪੰਥ ਤੋਰਿਆ, ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ, ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰਾਇਆ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਮਰ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨੇ ਬਹੁਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਐਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ।

ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਵਿਅਕਤੀ, ਕਰਤੱਬ ਪ੍ਰਗਯਾ ਅਤੇ ਉਮਰ ਕਰਕੇ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਜੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਜੇ ਪੂਰਨ ਹਨ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ। ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ੧੪ ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ੧੬ ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ੧੬ ਕਲਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ-

'ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਠਾਕੁਰੁ ਚੜਿਆ॥' *(ਅੰਗ ੧੦੮੧)*

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਤੁਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

'ਜੈਸਾ ਤੂ ਤੈਸਾ ਤੁਹੀ ਕਿਆ ਉਪਮਾ ਦੀਜੈ॥' *(ਅੰਗ ੮੫੮)*

"ਗੁਰ ਜੈਸਾ ਨਾਹੀ ਕੋ ਦੇਵ॥' *(ਅੰਗ ੧੧੪੨)*

'ਗੁਰ ਨਾਲਿ ਤੁਲਿ ਨ ਲਗਈ ਖੋਜਿ ਡਿਠਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡੁ॥' *(ਅੰਗ ੫੦)*

'ਤੇਰਾ ਸਰੀਕੁ ਕੋ ਨਾਹੀ ਜਿਸ ਨੋ ਲਵੈ ਲਾਇ ਸੁਣਾਇਆ॥ *(ਅੰਗ ੩੦੧)*

ਆਪ ਜੀ ਤਾਂ ਖੁਦ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

'ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥

ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ॥' (ਅੰਗ ੧੩੯੫)

'ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਕਹਾਯਉ॥

ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਭਯਉ ਤਤ ਸਿਉ ਤਤੁ ਮਿਲਾਯਉ॥

ਅੰਗਦਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਅਮਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਥਿਰੁ ਕੀਅਉ॥

ਅਮਰਦਾਸਿ ਅਮਰਤੁ ਛਤ੍ਰੁ ਗੁਰ ਰਾਮਹਿ ਦੀਅਉ॥

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਦਰਸਨੁ ਪਰਸਿ ਕਹਿ ਮਥੁਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਯਣ॥

ਮੂਰਤਿ ਪੰਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨੁ ਪਿਖਹੁ ਨਯਣ॥' (ਅੰਗ ੧੪੦੮)

ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਤੇ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਪਰ ਪੂਰਨ ਹੋਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੱਸੋ?

ਉੱਤਰ:- ਪ੍ਰਮਾਣ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧. ਵੈਦਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ੨. ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ੩. ਸ੍ਵੈ ਪ੍ਰਮਾਣ।

ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਦਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੱਸੋ?

੧. ਵੈਦਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ:- ਜੋ ਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵੇਦ ਦੀਆਂ ਸੁਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਵੇ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ।

੧. ਗੋਪਾਲ ਤਾਪਨੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਪ੍ਰਮਾਣ:—

'ਸਚਦਾਨੰਦ ਰੂਪਾਯਾ ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਨਾਯ ਕਲਿਸ੍ ਕਰਮਣੇ

ਨਮੋ ਵੇਦਾਂਤ ਵੇਦ ਗੁਰ ਵੇਬੁਧਿ ਸਾਖਣੇ॥'

੨. ਸੁਰਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ:-

ਗੁਰੂਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗੁਰੂਰ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਗੁਰੂਰ ਦੇਵ ਮਹੇਸੁਰਾ॥

ਗੁਰੂਰ ਸਾਖਯਾਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੰ ਦਰਸੀ ਤਮਸਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਵੇਨਮਹ॥ ੧॥

ਅਗਿਆਨ ਤਿਮਰੁਧੇਸਯ ਗਿਆਨਜਨੰ ਸਾਲਾਕਿਯਾ॥

ਚਖਸੁਰਨ ਮੀਲਤੰਯੇਨ, ਤਸਮੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਵੇਨਮਹ॥ ੨॥

ਸ਼ਿਵਰੁਸੋ ਗੁਰੂ ਤ੍ਰਾਤਾ ਗੁਰਉ ਰੁਸਟੋ ਸ਼ਿਵੋ ਨਹੀ॥

ਸ਼ਿਵਾਦਿਪਯ ਧਿਕੰਤ ਸਮਾਦਿ ਗੁਰੂੰ ਯਤਨੇ ਪੂਜਯੇਤ॥ ੩॥'

੩. ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ: 'ਅੱਥ ਸੌ ਯੁਗ ਸੰਧ ਜਾਘ ਦਸ੍ਯੂਯ ਪ੍ਰਾਯੇਖ ਰਾਜਸੂ॥

ਜਨਤਾ ਬਿਸ਼੍ਨੁ ਰਯਸ ਸੋ ਨਾਮਨਾ ਕਲਕੀ ਜਗਤ ਪਤਿ: ੧'

੪. ਭਵਿੱਖਤ ਪੁਰਾਣ ਪ੍ਰਮਾਣ:- ਭਵਿਖਤ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ੨੮ਵੇਂ ਧਿਰਮਾ ਦੇ ੩੩ਵੇਂ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ੩੪ਵੇਂ ਸਲੋਕ ਤਕ:-

ਏਵੰ ਵੈ ਧਰਮ ਪ੍ਰਾਦੁਰਯੰ ਭਵਿਸ਼ਯਤਿ ਯਦਾ ਕਲੌ॥ ੩੩॥
ਤਦਾ ਵੈਲੋਕ ਰਖਯਾਰਥੰ ਮਲੇਛਾਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੇਤਬੇ॥
ਪਸੂਮੇ ਤੂ ਭੁਵੰ ਦੇਸ਼ੇ ਬੇਦੀ ਬੰਸੇਚ ਨਾਨਕੋ॥ ੩੪॥

ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ:- ਜਿਹੜਾ ਯਥਾਰਥ ਬਕਤਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਬਚਨ ਹੋਣ ਉਹ ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਯਥਾਰਥ ਬਕਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ। (ਵਾਰ ੧, ਪ: ੨੩)
ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ। (ਵਾਰ ੧, ਪ: ੨੩)
'ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਹੈ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੋਈ॥' (ਵਾਰ ੩੮, ਪ: ੨੦)
ਨਾਰਾਇਣ ਨਿਜ ਰੂਪਿ ਧਰਿ ਨਾਥਾ ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਕਰਾਇਆ॥ (ਵਾ: ੨੪, ਪ: ੧)
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਧਾਰ ਕੇ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਜਗ ਆਇਓ॥'

(੨) ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: —

'ਤੀਰਥ ਪਰ ਜਹਿ ਬਹੁ ਸੰਨਿਆਸੀ। ਉਦਾਸੀ ਵਿਰਾਗੀ ਭੇਖ ਜੋ ਰਾਸੀ।
ਸਭ ਆਪਨੇ ਗੁਰ ਕੇ ਹੈ ਚੇਲੇ। ਪੂਛੈ ਤਾਂ ਕੋਇਉ ਵਿਰ ਮੇਲੇ॥ ੩੧॥
ਜੋ ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖ ਇਹਾਂ ਰਹਾਵੈ। ਸੁਣ ਸਾਰੇ ਤਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਚਲਾਵੈ।
ਜਹਿ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਕੱਛ ਪਾਈ। ਬਾਣੀ ਪੜੈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਰਮਾਈ॥ ੩੨॥
ਤਾਂ ਕੋ ਕਹੈ ਉਹ ਗੁਰ ਕੋ ਸਿਖਾ। ਨਿਆਰਾ ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪ੍ਰਤੱਖਾ॥
ਇਉਂ ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੰਗਾਰੀ। ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪੂਰੇ ਅਵਤਾਰੀ॥ ੩੩॥

(੩) ਭਟ ਪ੍ਰਮਾਣ:-

'ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥ (ਅੰਗ ੧੩੯੫)
'ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਕਹਾਯਉ॥' (ਅੰਗ ੧੪੦੮)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਸੋ ਸਰੂਪਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਵਤਾਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਿਹੰਗਮ ਮਾਰਗ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ! ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤ. ਸ੍ਵੈ ਪ੍ਰਮਾਣ:

'ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ॥' (ਅੰਗ ੭੫੦)

'ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥' (ਅੰਗ ੫੩)

'ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਮੇਰਾ॥' (ਅੰਗ ੮੮੪)

ਅਥਵਾ:— 'ਸੁਣ ਸਾਖੀ ਮਨ ਜਪ ਪਿਆਰ॥' ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ— ਨਹੀਂ ਭਾਈ। 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ'। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦਾ ਫਲ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸੋ ਸ੍ਵੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਵੈਦਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹਨ।

'ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ। ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ॥
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥'

(ਦਸਮ ਪਾ:)

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਅਰ ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ।

ਰਾਜਸੀ ਅਵਤਾਰ:- ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਾਜਸੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਰਾਸਿ ਮੰਡਲ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਅੱਠ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪਰਸਰਾਮ ਜੀ ਤਾਮਸੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਬੰਸ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹਨ।

ਪਹਿਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ। ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਸ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਐਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਅਚਾਰਯ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅਚਾਰਯ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਭਗਤ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਕਿਸੇ ਅਚਾਰਯ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਾਤੀ ਅਧਿਆਸ ਵਧੇਰੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਪੱਖਪਾਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਆਸ਼ਰਮ ਹਨ ਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਵਿਚ ਭੀ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਵੈਤਵਾਦੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮਾਨੁਜ ਆਦਿਕ ਜੋ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਤਥਾ ਅਚਾਰੀਯੋਂ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਭੀ=ਅਵਤਾਰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰ ਆਚਾਰ ਵੇਦ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਰਛਿੰਨ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਨੂੰ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਸਰੀਰ ਦੀ ਧੋਤਾ ਮਾਂਜੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਭੀ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਪੂਰਬਲੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ ਯਥਾ ਯੋਗ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਰ ਸ਼ੁੱਧ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਰ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਖ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਗਿਆਨ ਮੁਖ ਭਗਤੀ ਵਰਤ ਵਰਤਾਵਾ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਅਰ ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ:-'ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ॥" (ਅੰਗ ੭੪੮)

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਨਾ ਮੰਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹਰਣਾਖਸ, ਰਾਵਨ ਅਤੇ ਕੰਸ ਵਰਗਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਗੌਤਮ ਨਾਲ ਛੱਲ ਕੀਤਾ, ਗੌਤਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਚਲਾਉਣਗੇ, ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲੈਂਗੇ 'ਕੂਰਮ ਪੁਰਾਣ' ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਪੰਚ ਰਾਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤਿ ਕੇਚਿਭਾਗਵਤ ਮਮੁਨੇ।
ਕੇਚਿਤ ਕਾਪਾਲਮਿਛੰਤਿ ਕੇਚਿਤ ਪਾਸ਼ੂਪਤ ਮਮੁਨੇ॥ ੧॥
ਕੇਚਿਬੋਦਧੰਦ ਪ੍ਰਸੰਸਤਿ ਕੇਚਿਦਿਯਗੰ ਬਰੰਮਨੇ।
ਕੇਚਿਲੋਕਾਜਤੰ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੇਚਿਤ ਸੋਮਜੰ ਮਹਾਮੁਨੇ॥ ੨॥
ਨਾਕੁਲੰ ਕੇਚਿਦਿਚਛਤਿ ਤਥਾ ਵੈ ਕੇਤੂ ਭੈਰਵਮੁ।
ਕੇਚਿ ਦੁਆਮ ਪ੍ਰਸੰਸੰਤਿ ਕੇਚ੍ਰਿਛਾਕਤੰ ਤਥੈਵਚ॥ ੩॥
ਸ਼ਾਮਭਵੰ ਕੇਚਿਦਿਚਛੰਤਿ ਯਾਮਲਮਭੁਵਿ ਕੇਚਨ।
ਅਨਯਾਨਿ ਯਾਨਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਣਿ ਵਿਰੁਧਾਨਿ ਮਹਾਮੁਨੇ॥ ੪॥
ਸਵਤਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੂਤੇਨ ਵੇਦੇਨ ਮੁਨਿਸਤਮ।
ਆਚਰੰਤਿ ਮਹਾ ਪਾਪਨੁ ਯੁਗਾਂਤੇ ਸਮੁਪ ਸਿਥਤੇ॥ ੫॥

ਅਰਥ: — ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੰਚਰਾਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਕੇ, ਕੋਈ ਭਾਗਵਤ ਮੱਤ ਦੀ ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤਾਦ ਕੋਈ ਕਪਾਲੀ ਮੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਗੇ ਔਰ ਪਸੂਪਤ ਦੇ ਮੱਤ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨਗੇ॥ ੧॥ ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਕੋਈ ਬੋਧ ਮੱਤ ਦੀ ਔਰ ਕੋਈ ਦਿਗੰਬਰ ਮੱਤ ਦੀ, ਕੋਈ ਲੁਕਾਇਤ ਮੱਤ ਦੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਲੋਮਯ ਮੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਗੇ॥ ੨॥ ਕੋਈ ਨਾਕੁਲ ਮੱਤ ਦੀ ਕੋਈ ਕੇਤੂ ਭੈਰਵ ਮੱਤ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਮੁ ਮਤ ਦੀ ਔਰ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਮਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਗੇ॥ ੩॥ ਹੇ ਮਹਾਂਮੁਨੇ! ਕੋਈ ਛਾਮਭਵ ਮੱਤ ਦੀ ਕੋਈ ਯਾਮਲ ਮੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਰੁੱਧ ਮਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਗੇ॥ ੪॥ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸਵਤ ਪਰਮਾਣ ਭੂਤ ਵੇਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਚਰਨ ਕਰਨਗੇ॥ ੫॥

ਇਤਿਆਦਕ ਵਾਕ ਗੌਤਮ ਜੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਕਹੇ ਹਨ, ਸੋ ਸਿਧਾਂਤ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਗੌਤਮ ਦੇ ਸਰਾਪੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਧੀ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹੋ ਹੀ 'ਧੁਰਿ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਗੀਤਾ ਜੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, 'ਸ਼ੰਸੇਯਾਤਮਾ ਵਿਨਸ਼ਯਤੀ' ਜੋ ਸੰਸੇ ਆਤਮਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਸੰਸਾ ਕਰੇਗਾ ਉਹੋ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹਨ।

'ਏਕੁੰਕਾਰ ਧਾਰਿ ਨਿਜ ਰੂਪਾ। ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਰੂਪ ਅਨੂਪਾ।' (ਸ੍ਰੀ ਨ: ਪ੍ਰ:)

ਅਵਤਾਰ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੀਤਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ।

'ਜਬ ਜਬ ਹੋਤ ਅਰਿਸਟਿ ਅਪਾਰਾ॥ ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ॥ (ਦਸਮ)

ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਪ ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਔਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਵਾਸਤੇ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਨਿੱਤ ਅਵਤਾਰ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਉਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਝ ਮਿਥੀਆਂ ਕਲਾਂ (ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ੧੪ ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ੧੬ ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਸਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਸੋਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ॥" ੧੬ ਕਲਾਂ ਵਾਲਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਐਨੇ ਪਾਪ ਵੱਧ ਗਏ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਵੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸੇ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਯਥਾ:- 'ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਠਾਕੁਰੁ ਚੜਿਆ॥' (ਅੰਗ ੧੦੮੧)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇਹ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਾਪ ਵੱਧ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਰਾਏ ਦੇ ਹੱਕ ਰੂਪ ਮੁਰਦਾਰ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਖਾਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਯਥਾ:- 'ਕਲਿ ਆਈ ਕੁਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜੁ ਹੋਇਆ ਮੁਰਦਾਰ ਗੁਸਾਈ।'

(ਵਾਰ ੧/੩੦)

ਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਤੀ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਹ ਭੀ ਵਿਭਚਾਰ ਆਦਿਕ ਪਾਪ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:- 'ਸਤੀ ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਸਤੁ ਕਮਾਹਿ॥
ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਘਰਿ ਦੇਵਣ ਜਾਹਿ॥' (ਅੰਗ ੯੫੧)

ਇਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਥਾਨ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ:- 'ਥਾਨਸਟ ਜਗ ਭਰਿਸਟ ਹੋਏ ਡੂਬਤਾ ਇਵ ਜਗੁ।' (ਅੰਗ ੬੬੨)

ਤੇ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਪੰਡਿਤ, ਕਾਜ਼ੀ, ਮੁਲਾਣੇ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਪੋ

ਵਿਚੀ ਝਗੜੇ ਪੱਖਵਾਦ ਵਿਚ ਖਹਿ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਸਨ। ਯਥਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ:—

'ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਚਾਰਿ ਮਜਹਬਾਂ ਜਗਿ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੇ।
ਖੁਦੀ ਬਖੀਲਿ ਤਕਬਰੀ ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ ਕਰੇਨਿ ਧਿਙਾਣੇ।.....
ਸਚੁ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਬਾਮ੍ਹਣਿ ਮਉਲਾਣੇ। (ਵਾ: ੧/੨੧)

'ਚੇਲੇ ਸਾਜ ਵਜਾਇਦੇ ਨਚਨਿ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤੁ ਬਿਧਿ ਭਾਈ॥
ਸੇਵਕ ਬੈਠਨਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰਿ ਉਠਿ ਘਰੀਂ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ॥
ਕਾਜੀ ਹੋਏ ਰਿਸਵਤੀ ਵਢੀ ਲੈ ਕੈ ਹਕੁ ਗਵਾਈ।' (ਵਾਰ ੧/੩੦)

'ਭਈ ਗਿਲਾਨਿ ਜਗਤ੍ਰਿ ਵਿਚਿ ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਆਸ੍ਰਮ ਉਪਾਏ॥
ਦਸਿ ਨਾਮਿ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਜੋਗੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥਿ ਚਲਾਏ॥
ਜੰਗਮ ਅਤੇ ਸਰੇਵੜੇ ਦਗੇ ਦਿਗੰਬਰਿ ਵਾਦਿ ਕਰਾਏ॥
ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਿ ਕਰਿ ਸਾਸਤ੍ਰਿ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਿ ਲੜਾਏ।
ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਬਹੁ ਵੈਰਿ ਕਰਿ ਨਾਲਿ ਛਤੀਸ ਪਖੰਡ ਚਲਾਏ।
ਤੰਤ ਮੰਤ ਰਸਾਇਣਾ ਕਰਾਮਾਤਿ ਕਾਲਖਿ ਲਪਟਾਏ।'
ਇਕਸਿ ਤੇ ਬਹੁ ਰੂਪਿ ਕਰਿ ਰੂਪਿ ਕੁਰੂਪੀ ਘਣੇ ਦਿਖਾਏ।
ਕਲਿਜੁਗਿ ਅੰਦਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ॥ ੧੯॥' (ਵਾ: ੧/੧੯)

'ਬਹੁ ਵਾਟੀ ਜਗਿ ਚਲੀਆ ਤਬ ਹੀ ਭਏ ਮੁਹੰਮਦਿ ਯਾਰਾ।
ਕਉਮਿ ਬਹਤਰਿ ਸੰਗਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਵੈਰੁ ਵਿਰੋਧੁ ਪਸਾਰਾ।
ਰੋਜੇ, ਈਦ ਨਿਮਾਜਿ ਕਰਿ ਕਰਮੀ ਬੰਦਿ ਕੀਆ ਸੰਸਾਰਾ।
ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰਿ ਅਉਲੀਏ ਗਉਸਿ ਕੁਤਬ ਬਹੁ ਭੇਖ ਸਵਾਰਾ।
ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ ਢਾਹਿ ਕੈ ਤਿਹਿ ਠਉੜੀ ਮਾਸੀਤਿ ਉਸਾਰਾ।
ਮਾਰਨਿ ਗਊ ਗਰੀਬ ਨੋ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਪਾਪੁ ਬਿਥਾਰਾ।
ਕਾਫਰਿ ਮੁਲਹਦਿ ਇਰਮਨੀ ਰੂਮੀ ਜੰਗੀ ਦੁਸਮਣਿ ਦਾਰਾ।
ਪਾਪੇ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਵਰਤਾਰਾ॥ ੨੦॥ (ਵਾਰ ੧/੨੦)

ਅਤੇ ਕੰਨ ਪਾਟੇ ਜੋਗੀ ਗੋਰਖ ਆਦਿ ਵੀ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਕੇ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਸਨ।

'ਪਾਪਿ ਗਿਰਾਸੀ ਪਿਰਥਮੀ ਧਉਲੁ ਖੜਾ ਧਰਿ ਹੇਠ ਪੁਕਾਰਾ।
ਸਿਧ ਛਪਿ ਬੈਠੇ ਪਰਬਤੀ ਕਉਣੁ ਜਗਤ੍ਰਿ ਕਉ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ।
ਜੋਗੀ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਿਆ ਨਿਸਦਿਨ ਅੰਗਿ ਲਗਾਇਨਿ ਛਾਰਾ।
ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਡੁਬਾ ਜਗੁ ਸਾਰਾ॥ ੨੯॥' (ਵਾਰ ੧/੨੯)

ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

'ਜਤੀ ਸਤੀ ਚਿਰੁਜੀਵਣੇ ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਨਾਥ ਗੁਰੁ ਚੇਲੇ।
ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਰਿਖੀਸੁਰਾ ਭੈਰਉ ਖੇਤ੍ਰਪਾਲਿ ਬਹੁ ਮੇਲੇ।
ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਅਪਸਰਾ ਕਿੰਨਰ ਜੱਖ ਚਲਿਤਿ ਬਹੁ ਖੇਲੇ।
ਰਾਕਸਿ ਦਾਨੋ ਦੈਤ ਲਖਿ ਅੰਦਰਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਦੁਹੇਲੇ।
ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭਿ ਕੋ ਡੁਬੇ ਗੁਰੂ ਸਣੇ ਬਹੁ ਚੇਲੇ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਇ ਨ ਦਿਸਈ ਢੂੰਡੇ ਤੀਰਥਿ ਜਾਤ੍ਰੀ ਮੇਲੇ।
ਡਿਠੇ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਿ ਸਭਿ ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰਿ ਕਉਮਿ ਕਤੇਲੇ।
ਅੰਧੀ ਅੰਧੇ ਖੂਹੇ ਠੇਲੇ॥ ੨੬॥' (ਵਾਰ ੧/੨੬)

ਇਹ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਭਏ ਬਿਅਦਲੀ ਪਾਤਸਾਹ, ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਉਮਰਾਇ ਕਸਾਈ।' (ਵਾਰ ੧/੭)

ਛੇ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ੁਲਮ ਭਰਿਆ ਰਾਜ ਰਿਹਾ, ੬੩ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗੇ ਜ਼ਾਲਮ ਤੋਂ ਜ਼ਾਲਮ ਹੋਏ। ਜੋ ਧਰਮੀ ਰਾਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਪੁਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਦੇ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਹਰੇਕ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਏਸ ਦੁਸ਼ਟ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘੋੜੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਚੰਗੇ ਬਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹਿਨ ਸਕਦਾ। ਸਿਰ ਤੇ ਤਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹਿਨ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖ ਸਕਦਾ। ਕਣਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾ ਸਕਦਾ। ਪੈਰੀਂ ਜੁੱਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਕਾਂਸੀ, ਪਿੱਤਲ ਆਦਿ ਦੇ ਬਰਤਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤ ਸਕਦਾ। ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਰਤਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। *ਕੁਨਾਲੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਆਟਾ ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪੀਕਦਾਨੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਖਾਨ ਨੇ ਥੁੱਕਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਥੁੱਕਦਾ। ਹਿੰਦੂ ਜੱਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ, ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ। ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਢਾਹ ਕੇ ਮਸੀਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। 'ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ ਢਾਹਿ ਕੈ, ਤਿਹਿ ਠਉੜੀ ਮਾਸੀਤ ਉਸਾਰਾ।

ਮਾਰਨਿ ਗਊ ਗਰੀਬ ਨੋ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਪਾਪੁ ਬਿਥਾਰਾ। (ਵਾਰ ੧/੨੦)

ਰਾਜੇ ਕਸਾਈ ਬਣ ਗਏ, ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ:—

'ਰਾਜੇ ਪਾਪੁ ਕਮਾਂਵਦੇ ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਕਉ ਖਾਈ।' (ਵਾਰ ੧/੩੦)
'ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥' (ਅੰਗ ੧੪੫)
'ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ॥ ਜਾਇ ਜਗਾਇਨਿ੍ ਬੈਠੇ ਸੁਤੇ॥

*ਕੁਨਾਲੀ ਮਿਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਚਾਕਰ ਨਹਦਾ ਪਾਇਨਿ੍ ਘਾਉ॥ ਰਤੁ ਪਿਤੁ ਕੁਤਿਹੋ ਚਟਿ ਜਾਹੁ॥' (ਅੰਗ ੧੨੮੮)

ਕੂੜ ਦੀ ਅਮੌਸਿਆ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੱਚ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਿਦੇ ਰੂਪੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ।

'ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥' (ਅੰਗ ੧੪੫)
'ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ॥' (ਅੰਗ ੪੬੮)
'ਕਲਜੁਗਿ ਰਥੁ ਅਗਨਿ ਕਾ ਕੂੜੁ ਅਗੈ ਰਥਵਾਹੁ॥' (ਅੰਗ ੪੭੦)

ਜ਼ੁਲਮ, ਅਗਿਆਨ, ਝੂਠ, ਭਰਮ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਦਾ ਐਨਾ ਭਾਰੀ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸੈਂਕੜੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ—

'ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਅੰਧੇਰੁ ਹੈ, ਖਹਿ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲੋਆ।
ਵਰਤਿਆ ਪਾਪੁ ਜਗਤ੍ਰਿ ਤੇ, ਧਉਲੁ ਉਡੀਣਾ ਨਿਸਿ ਦਿਨਿ ਰੋਆ।
ਥੰਮੇ ਕੋਇ ਨ ਸਾਧੁ ਬਿਨੁ, ਸਾਧੁ ਨ ਦਿਸੈ ਜਗਿ ਵਿਚਿ ਕੋਆ।'

(ਵਾਰ ੧/੨੨)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:—

ਯਥਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:—'ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ॥
ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆਂ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ॥' (ਅੰਗ ੪੬੩)

ਭਾਵੇਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ, ਗਊ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰਖਿਆ ਅਰਥ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਕਈ ਅਵਤਾਰ ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਜਪਾਇਆ।

॥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ॥

ਮਹਾਦੇਵ ਅਚੁੱਤ ਕਹਾਯੋ॥ ਬਿਸਨ ਆਪ ਹੀ ਕੋ ਠਹਿਰਾਯੋ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਖਾਨਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਾ॥ ੮॥
ਤਬ ਹਰਿ ਸਿੱਧ ਸਾਧ ਠਹਿਰਾਏ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਪਾਏ॥
ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਤ ਭਯੋ ਜਗਿ ਸਿਆਨਾ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੋ ਪੰਥੁ ਚਲਾਨਾ॥ ੧੪॥
ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਤਨਿਕ ਸਿੱਧ ਕੋ ਪਾਯੋ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨਾ ਰਾਹੁ ਚਲਾਯੋ॥
ਪਰਮੇਸਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ਮਮ ਉਚਾਰਤੇ ਭਯੋ ਦਿਵਾਨਾ॥ ੧੬॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਉਪਜਾਏ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ॥
ਮਹਾਦੀਨ ਤਬ ਪ੍ਰਭ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਅਰਬ ਦੇਸ ਕੋ ਕੀਨੋ ਰਾਜਾ॥ ੨੬॥

ਤਿਨ ਭੀ ਏਕ ਪੰਥ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਲਿੰਗ ਬਿਨਾ ਕੀਨੇ ਸਭ ਰਾਜਾ॥
ਸਭ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਯੋ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਾਹੂੰ ਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ॥ 27॥
ਸਭ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਉਰਝਾਨਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੂ ਨ ਪਛਾਨਾ॥
ਤਪ ਸਾਧਤ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ॥ ੨੮॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਧਿਆਇ ੬, ਅੰਗ ੫੫)

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ: —

'ਕਲਜੁਗ ਕਾਲਖ ਸਭ ਕੋ ਦਾਗੀ। ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਉ ਸੁਧ ਕੁਭਾਗੀ।
ਨਾਮੁ ਸਾਥ ਕੋ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਲਾਵੈ। ਅਨਕ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਦੁਖ ਪਾਵੈ॥ ੧੨॥
ਸੂਦ੍ਰ ਬਾਮਣੀ ਨਾਰੀ ਕੀਨੀ। ਬੈਸ ਛਤ੍ਰਨੀ ਕ੍ਰੀੜਾ ਚੀਨੀ।
ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ੍ਰਨੀ ਰੰਗ ਰਾਤੇ। ਛਤ੍ਰੀ ਬੈਸਾਣੀ ਮਦ ਮਾਤੇ॥ ੧੩॥
ਦੇਵ ਪਿਤ੍ਰ ਸਸ ਸੂਰ ਮੁਨੀਸ਼ਰ। ਅਪਣੀ ਦੇਹੀ ਮਾਨੈ ਈਸ਼ਰ।
ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਭਗਤਿ ਤਿਆਗੀ। ਆਪ ਅਪਣੀ ਪੂਜਾ ਜਾਗੀ॥ ੧੪॥
ਅਤਿ ਦੁਰਚਾਰ ਭਯੋ ਕਲਿ ਮਾਹੀ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਬਾਦ ਕਰਾਹੀ।
ਸਾਂਖ ਅਵਰਨ ਨਿਆਇ ਦੇ ਕੋਟੀ। ਬਿਸੇਖਕ ਮੀਮਾਂਸਾ ਨਹ ਜੋਟੀ॥ ੧੫॥
ਪਤੰਜਲ ਵਿਦਾਂਤ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦਾ। ਵੇਦ ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਖੇਦਾ।
ਸਭ ਦੁਨੀਆ ਨੇ ਧਰਮ ਤਿਆਗਾ। ਕਿਹ ਤਕ ਕਹੌਂ ਪਾਪ ਮਨ ਲਾਗਾ॥ ੧੬॥
ਘਰ ਕੀ ਨਾਰ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਕਰਹੀ। ਨਾਰ ਪਤੀ ਸੰਗ ਨੇਹੁ ਨ ਧਰਹੀ।
ਸਭ ਮਤ ਬਰਨ ਆਸ੍ਰਮ ਮਾਹੀ। ਸਾਚ ਧਰਮ ਕਹੂੰ ਪਾਈਅਤ ਨਾਹੀ॥ ੧੭॥
ਸਤੀ ਕਹਾਤ ਸੋਈ ਜਗ ਮਾਹੀ। ਬ੍ਰਿਛ ਬਣੈ ਨਰ ਸੰਗ ਬਹੁ ਚਾਹੀ॥ ੧੮॥
ਸਿਧ ਨਾਥ ਪੈਕੰਬਰ ਪੀਰਾ। ਗਊਸ ਕੁਤਬ ਅਉਲੀਏ ਮੀਰਾ।
ਅਧਰਮ ਫੈਲਿਉ ਸਭ ਕੇ ਮਾਹੀ। ਉਲਟੀ ਬਾੜ ਖੇਤ ਜਿਉਂ ਖਾਹੀ॥ ੧੯॥
ਪੁਰਾਣ ਭੇਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਫਾਹੀ। ਭੇਖੀ ਸਾਧ ਸਮ ਚੋਰ ਤਕਾਹੀ॥
ਇੱਲਾਂ ਕੂਕਰ ਬਾਉ ਜਠੇਰੇ। ਮਾਨੈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬਹੁਤੇਰੇ॥ ੨੦॥
ਪੀਏ ਤਮਾਕੂ ਚਰਸ ਸ਼ਰਾਬਾ। ਖਾਵੈ ਮਾਸ ਪਾਪ ਚਿਤ ਲਾਬਾ॥
ਕੰਨਿਆਂ, ਭੈਣ ਕਾ ਪੈਸਾ ਲੇਹੀ। ਗਊ ਗਰੀਬ ਮਾਰੈ ਦੁਖ ਦੇਹੀ॥ ੨੧॥
ਗੰਗਾ ਬਨਾਰਸ ਮੱਕੇ ਕਾਹੂੰ। ਪੂਜਾ ਸੁੰਨਤ ਛਾਪੇ ਲਾਹੂੰ।
ਕਿਸ ਕਿਸ ਭੇਖ ਪਾਖੰਡ ਬਖਾਨੋ। ਇਤਨੇ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਮਨ ਮਾਨੋ॥ ੨੨॥
ਜੋਰ ਸ਼ਰਾ ਕੇ ਹਿੰਦ ਦੁਖਾਨੀ। ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਲੁਕੇ ਡਰ ਮਾਨੀ।
ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਧੀਰ ਹਲ ਚਾਲੀ। ਸਭ ਬਿਭਚਾਰ ਫਸੇ ਰਿਦ ਖਾਲੀ॥ ੨੩॥
ਰਾਜੇ ਕਸਾਈ ਛੁਰੀ ਕੁਚਾਲੀ। ਦੇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਕੰਠ ਉਛਾਲੀ।

ਘਰ ਘਰ ਝੂਠ ਅਮੌਸਿਆ ਹੋਈ। ਸਾਚੁ ਚੰਦ ਕੀ ਜੋਤਿ ਨ ਲੋਈ॥ ੨੪॥
ਮਹਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਹਿੰਦ ਦੁਖਾਈ। ਬਹੁ ਲਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਤਲ ਕਰਾਈ।
ਕਾਸਮ ਮੁਹੰਮਦ ਕੁਤਬ ਦੀਨਾ। ਮੰਦਰ ਤੋੜ ਮਸੀਤਾਂ ਕੀਨਾ॥ ੨੫॥
ਫਿਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਹ ਅਲਾਉਦੀਨਾ। ਕੋਟ ਦਿਜ ਮਾਰੇ ਦੁਖ ਦੀਨਾ।
ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਿੰਦ ਕੀ ਨਾਰੀ। ਟਕੇ ਟਕੇ ਮੁਲ ਬੇਚੀ ਸਾਰੀ॥ ੨੬॥
ਅਜੁਧਿਆ ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦਿਜੋਤਮ। ਸਾੜੇ ਅਗਨੀ ਲਾਇ ਮਹੋਤਮ।
ਕਾਂਸੀ ਤੀਸ ਸਹੰਸਰ ਕਤਲਾ। ਇਉਂ ਹਿੰਦਵਾਨ ਨਾਸ ਕਰ ਸਕਲਾ॥ ੨੭॥
ਸ਼ਹਾਬੁਦੀਨ ਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ ਖਾਨੇ। ਲਾਖੋਂ ਹਿੰਦੂ ਕਤਲ ਕਰਾਨੇ।
ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਨਰ ਘਾਏ। ਲੋਧੀ ਸਿਕੰਦਰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਾਏ॥ ੨੮॥
ਜਲਾਲਦੀਨ ਗਊਆਂ ਬਹੁ ਮਾਰੇ। ਹਿੰਦਨ ਕੇ ਮੁਖ ਮਾਸ ਚੰਧਾਰੇ।
ਕੰਸ ਕੇਸ ਜੋ ਰਾਵਣ ਥੀਏ। ਇਤਨੇ ਪਾਪ ਸੁ ਕਰ ਨ ਸਕੀਏ॥ ੨੯॥
ਮਾਟੀ ਕੇ ਬਰਤਨਿ ਕਰ ਦੀਨੇ। ਘੋੜੇ ਅਸਵਾਰਿ ਖੋਹਿ ਸਭ ਲੀਨੇ।
ਆਮ ਕਤਲ ਕਰਤੇ ਮਤਿ ਮੰਦੇ। ਬਹੁਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਤ ਹੈ ਹਿੰਦੇ॥ ੩੦॥
ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਨਾਰੀ ਬਹੁ ਬਾਲਾ। ਪਕੜ ਤੁਰਕ ਕੀਨੇ ਤਤਕਾਲਾ।
ਬਸਤਰ ਭੂਖਨਿ ਰਹਿਣ ਨ ਦੇਈ। ਧਰਮੀ ਨਹ ਜੀਵਤ ਅਬ ਕੋਈ॥ ੩੧॥
ਰਾਜਪੂਤ ਡੋਲੇ ਲੈ ਮਿਲਹੀ। ਛਤ੍ਰੀ ਸਸਤ੍ਰ ਨਹਿ ਉਥਲਹੀ।
ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਭਏ ਅਧੀਨੀ। ਪ੍ਰਜਾ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਕੀਨੀ॥ ੩੨॥
ਹਿੰਦੂ ਅੰਧੇ ਭਾਉ ਨ ਗਿਆਨਾਂ। ਪੱਥਰ ਪੂਜਾ ਮੈਂ ਲਪਟਾਨਾ।
ਕਾਇਰ, ਸੂਰਮਤਾ ਸਭ ਨਾਸੀ। ਏਕ ਤਿਆਗ ਅਨੇਕ ਮਨਾਸੀ॥ ੩੩॥
ਜੋਗੀ ਕੰਨ ਪਾਟੇ ਸਭ ਜੇਤੇ। ਸਰੇਵੜੇ ਆਦਿ ਲੂਟੈਂ ਜਗ ਤੇਤੇ।
ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਰਖਿਆ ਕਰਹੀ। ਰੋਇ ਰੋਇ ਪੁਕਾਰ ਉਚਰਹੀ॥ ੩੪॥
ਸਭ ਅਵਤਾਰ ਮਨਾਇ ਸੁ ਥਾਕੇ। ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਨਹੀ ਬਹੁਤੇ ਆ ਕੇ।
ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਕੋ ਰਾਖਾ ਨਾਹੀ। ਕਿਸ ਕੀ ਸ਼ਰਣ ਗਹੋ ਮਨਮਾਹੀ॥ ੩੫॥
ਕਾਣੇ ਤੁਰਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਹੀਨੇ। ਸਭ ਮੇ ਅੱਲਾ ਨੂਰ ਨ ਚੀਨੇ।
ਤਰਸ ਗਰੀਬਾਂ ਪਰ ਨਹਿ ਕਰਹੀ। ਜੋਰ ਸੇ ਦੀਨ ਬਧਾਵਨਿ ਕਰਹੀ॥ ੩੬॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੧੩, ੧੪, ੧੫)

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਛਾਪਾ ਪੱਥਰ ਦੇ ਪੰਨਾ ੩੧ ਤੋਂ ੪੨ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਜਾਂ ਯਾਦ ਆਉਣ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਫਟਦੀ, ਨੇਤ੍ਰ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ, ਹੱਥ ਕੰਬਦੇ ਅਤੇ ਕਲਮ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਅੜ ਖੜੋਂਦੀ ਹੈ।

ਐਸੇ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਧਰਤੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਝੱਲਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਗਈ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਵੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ। ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ ਕਿ ਰਖਿਆ ਕਰੋ।

ਦੋਹਿਰਾ:—ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਬਿਹਬਲ ਭਏ, ਗਏ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸ।
ਅਜ ਕਹਿ ਹਮਰੇ ਵਸ ਨਹੀਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਚਲੋ ਅਵਾਸ॥ ੩੮॥

ਤਾਂ ਅਜ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਵਸ ਨਹੀਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਕੋਲ ਚੱਲੋ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਚਲਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ:—

'ਰੋਇ ਪੁਕਾਰ ਧਰ ਦੇਵਨ ਕੀਨੀ। ਜਾਗੇ ਬਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਗਟ ਦੇਹ ਚੀਨੀ।
ਸਭਹੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬੰਦਨ ਕੀਨੀ। ਕੋ ਦੁਖ ਹੋਆ ਕਹੋ ਪ੍ਰਬੀਨੀ॥ ੪੧॥
ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਅਜ ਨੈ ਅਲਾਯਾ। ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਤ ਕਲਿ ਮੈ ਸਮੁਦਾਯਾ।
ਤਿਸੈ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕੇ ਕਹੁ ਬੈਨਾ। ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਹੋਇ ਜਿਮ ਚੈਨਾ॥ ੪੨॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ)

ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ:—

'ਬਿਸ਼ਨ ਕਹਾ ਸੁਨੀਏ ਦਿਜਰਾਈ। ਤੇਈ ਅਉਤਾਰ ਧਰੇ ਭਵ ਜਾਈ।
ਮੈ ਚੌਬੀਸੋ ਕਰ ਅਵਤਾਰਾ। ਕਲਿ ਅੰਤੈ ਕਲਕੀ ਤਨ ਧਾਰਾ॥ ੪੩॥
ਤਵ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੌਂ ਬਨਾਈ। ਅਬ ਹਮਰੇ ਬਸ ਚਲਤ ਨ ਕਾਈ।
ਮੈ ਨਿਵਿਰਤ ਕਿਹਿ ਬਿਧਿ ਕਰੋਂ। ਇਤਨੋ ਬਲ ਅਪ ਮਧ ਨ ਨਿਹਰੋਂ॥ ੪੬॥
ਕਲਿ ਕਾ ਜੋਰ ਭਇਓ ਭਵ ਮਾਹੀ। ਬਿਨ ਅਕਾਲ ਕੋ ਰੱਖਕ ਨਾਹੀ।
ਤਿਸ ਆਗੇ ਬਿਨਤੀ ਹਮ ਕਰੀਏ। ਧਰਾ ਧਰਮ ਕੋ ਸੁਖੀ ਨਿਹਰੀਏ॥ ੪੭॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ)

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ:—

ਸ਼ਿਵ ਮਸਤਾਨੇ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ। ਹਮ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਾ।
ਅਵਰ ਅਕਾਲ ਕਉਨ ਹੈ ਠਉਰੀ। ਕਹੋ ਬਾਤ ਮੋਕਉ ਸਚ ਸਉਰੀ॥ ੪੮॥
ਬਿਸ਼ਨ ਹਸੇ ਕਹਿ ਸੁਨੋ ਮਹੇਸ਼ਾ। ਕੋਟਿ ਰਚੇ ਮੁਝ ਸੇ ਜਗਤੇਸ਼ਾ।
ਰੋਮ ਰੋਮ ਜਹ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਕੋਟਾ। ਸ਼ਿਵ ਅਜ ਰਚੇ ਬੇਅੰਤ ਅਤੋਟਾ॥ ੪੯॥

ਸਭ ਥਾਂ ਬਿਆਪਕ ਆਪਨਾ ਕਰਤਾ। ਸਭ ਕੋ ਦੇਖੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮੈ ਵਰਤਾ।
ਸ਼ਿਵ ਤਾਂ ਕੋ ਮਾਨੇ ਹੋਇ ਸ਼ਾਂਤਾ। ਜਪੇ ਨਾਮ ਤਾਂ ਹੋਇ ਬਿਖਿਆਤਾ॥ ੫੦॥
ਸ਼ਿਵ ਸੁਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕੋ ਮਾਨਾ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਰਧਾ ਮੈ ਲਪਟਾਨਾ।
ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈ ਮਗਨਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਖੰਡ ਸੁ ਲਗਨਾ॥ ੫੧॥
ਦੋਹਿਰਾ:—ਸਭ ਦੇਵਨ ਮਿਲ ਅਸ ਕਹਾ, ਕਰ ਜੋਰੇ ਧਰ ਧਿਆਨ।
ਵਿਸ਼ਨ ਕਰੌ ਅਰਦਾਸ ਤੁਮ, ਤੁਮ ਭੀ ਹੋਇ ਸਾਵਧਾਨ॥ ੫੪॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ)

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਧਰਤੀ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ—

'ਕਲਮਲਿ ਹੋਈ ਮੇਦਨੀ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਇ॥ (ਅੰਗ ੧੨੮੧)

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ:—

ਸ੍ਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਬਿਨਤੀ ਬਹੁ ਕਰਹੀ। ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਸਤਤਿ ਬਚ ਕਰਹੀ।
ਹੇ ਪ੍ਰਭ ! ਜਗ ਕੇ ਕਾਰਨ ਆਪੇ। ਸਰਬ ਰੂਪ ਜਗ ਮੈ ਤੁਮ ਥਾਪੇ॥ ੫੫॥
ਸਰਬ ਜਗ ਪਾਪਨਿ ਚਿਤ ਲਾਯੋ। ਧਰਮ ਧਰਾ ਸੰਤਨਿ ਦੁਖ ਪਾਯੋ।
ਹੇ ਗੁਰ ! ਤੁਮੀ ਤੋਹਿ ਰਜਧਾਨੀ। ਬਿਸ਼ਨ ਜੋਰ ਕਰ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ॥ ੬੩॥
ਦੋਹਿਰਾ:—ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਜਗ ਕੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ॥
ਸ਼ਿਵ ਅਜ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਰਣ ਹਮ, ਸਭ ਕੋ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰ॥ ੬੭॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਮਿਲ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ:—

ਯਥਾ:— ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ ਲੈ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ॥
ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ, ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੁਖੁ ਵੇਖਾਲਿਆ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ॥
ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਸੁਝਈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਬਖਸਣਹਾਰੁ॥ (ਅੰਗ ੮੫੩)

ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ—

"ਸਚੈ ਸੁਣਿਆ ਕੰਨੁ ਦੇ ਧੀਰਕ ਦੇਵੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ॥" (ਅੰਗ ੧੨੮੧)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਉਂ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ:—

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਸਦ ਸਾਚਾ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸੰਭੂ ਸੰਗ ਰਾਚਾ॥
ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਸਮਤ ਨਹ ਹੋਈ। ਚੰਦ੍ਰ ਨਖੱਤ੍ਰ ਕਿਆ ਸਮ ਲੋਈ॥ ੭੨॥
ਭਾਵਨਾ ਕੇ ਵਸ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵਾਂ। ਮਹਾ ਅਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁ ਜੋਵਾਂ।
ਤ੍ਰੈ ਦੇਵਨਿ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਕੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਸਰਗੁਨ ਹੋ ਧੁਨਿ ਕੈ॥ ੭੩॥

ਦੋਹਿਰਾ:—ਇਉਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜੀ, ਬਾਣੀ ਭਨੀ ਅਕਾਸ।
ਹਰਿਹੋ ਦੁਖ ਦਸ ਰੂਪ ਧਰ, ਸੁਨੌਂ ਬਿਸ਼ਨ ਮਮ ਦਾਸ॥ ੭੮॥
ਚੌਪਈ:—ਪ੍ਰਥਮ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵਾ। ਦੁਤੀਆ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਆਭੇਵਾ।
ਤੀਜਾ ਅਮਰ ਗੁਰੂ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ। ਚੌਥਾ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰ ਜੋਵਾਂ॥ ੭੯॥
ਪੰਚਮ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਸੁਖਦਾਏ। ਛੇਵਾਂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰ ਭਾਏ।
ਸਤਵਾਂ ਗੁਰ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਰੂਪਾ। ਅਸ਼ਟਮ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਨੂਪਾ॥ ੮੦॥
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਵਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਸਾਵਾਂ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੁਨਿ ਰਚਹੂੰ॥ ਗੁਰਤਾ ਅਪਨੀ ਦੇਵੇ ਸਚਹੂੰ॥ ੮੧॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੯)

ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ:—

'ਅਚਰਜ ਭਏ ਦੇਵਤੇ ਸਾਰੇ। ਆਗਿਆ ਭਈ ਨ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰੇ।
ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਆ ਸਾਚੇ ਕਰਤਾਰਾ। ਆਗਿਆ ਸਿਰ ਪਰ ਲੀਨੀ ਧਾਰਾ॥ ੯੯॥
ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ। ਧਰਾ ਧਰਮ ਭਰਵਾਸਾ ਧਾਰੇ।
ਵਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਸਮਾਧ ਲਗਾਈ। ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਬਿਅੰਤ ਬਿਅੰਤ ਸੋ ਗਾਈ॥ ੧੦੦॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੨੦)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ:—

'ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ।'
'ਕਲਿਜੁਗੁ ਬਾਬੇ ਤਾਰਿਆ ਸਤਿਨਾਮੁ ਪੜ੍ਹਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸੁਣਾਇਆ।
ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਇਆ॥ ੨੩॥' (ਵਾਰ ੧)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ:—

'ਰੋਮ ਰੋਮ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਜਾਸ, ਮਾਨਸ ਅਉਤਾਰ ਧਾਰਿ, ਦਰਸੁ ਦਿਖਾਇ ਹੈ।'

(ਸ੍ਵੈਯੇ ੩੫, ਭਾ: ਗੁ:)

'ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਗਟਿਆ, ਮਿਟੀ ਧੁੰਧੁ ਜਗਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ।
ਜਿਉ ਕਰਿ ਸੂਰਜੁ ਨਿਕਲਿਆ, ਤਾਰੇ ਛਪਿ ਅੰਧੇਰੁ ਪਲੋਆ।
ਸਿੰਘੁ ਬੁਕੇ ਮਿਰਗਾਵਲੀ, ਭੰਨੀ ਜਾਇ ਨ ਧੀਰਿ ਧਰੋਆ।
ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ।
ਸਿਧ ਆਸਣਿ ਸਭਿ ਜਗਤਿ ਦੇ ਨਾਨਕ ਆਦਿ ਮਤੇ ਜੇ ਕੋਆ।
ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ ਹੋਵੈ ਕੀਰਤਨੁ ਸਦਾ ਵਿਸੋਆ।
ਬਾਬੇ ਤਾਰੇ ਚਾਰਿ ਚਕਿ ਨਉ ਖੰਡਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਚਾ ਢੋਆ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਆ॥ ੨੭॥' (ਵਾਰ ੧)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਬਾਣੀ ਰੂਪੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਧੁੱਪ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਾਈ। ਅਗਿਆਨ, ਜ਼ੁਲਮ, ਭਰਮ ਤੇ ਵਹਿਮ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ, ਦਵੈਤ ਦੀ ਧੁੰਦ ਮੇਟੀ, ਦੰਭੀਆਂ, ਪਖੰਡੀਆਂ ਰੂਪੀ ਤਾਰੇ ਜੋ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਚਮਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਸਭ ਛਪ ਗਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਮੱਤਾਂ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਦਿਖਾਏ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ :— ਬੰਧਨ ਤੋੜੈ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤੁ॥ ਸੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਪੂਜਣ ਜੁਗਤੁ॥'

ਛਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—

"ਖਤ੍ਰੀ ਸੋ ਜੁ ਕਰਮਾ ਕਾ ਸੂਰੁ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੈ ਸਰੀਰੁ॥
ਖੇਤੁ ਪਛਾਣੈ ਬੀਜੈ ਦਾਨੁ॥ ਸੋ ਖਤ੍ਰੀ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਣੁ॥ (ਅੰਗ ੧੪੧੧)

ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ:— ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ ਸਰਮੁ ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਤੁ॥
ਨਾਮੁ ਬੀਜੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੁਹਾਗਾ ਰਖੁ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸੁ॥
ਭਾਉ ਕਰਮ ਕਰਿ ਜੰਮਸੀ ਸੇ ਘਰ ਭਾਗਠ ਦੇਖੁ॥
(ਅੰਗ ੫੯੫)

'ਹਲੁ ਹਲੀਮੀ ਹਾਲੀ ਚਿਤੁ ਚੇਤਾ ਵਤੁ ਵਖਤ ਸੰਜੋਗੁ॥
ਨਾਉ ਬੀਜੁ ਬਖਸੀਸ ਬੋਹਲ ਦੁਨੀਆ ਸਗਲ ਦਰੋਗ॥
ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿ ਸਗਲ ਵਿਜੋਗ॥'
(ਅੰਗ ੯੫੫)

ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ:— ਹਾਣੁ ਹਟੁ ਕਰਿ ਆਰਜਾ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਵਥੁ॥
ਸੁਰਤਿ ਸੋਚ ਕਰਿ ਭਾਂਡਸਾਲ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਤਿਸ ਨੋ ਰਖੁ॥
ਵਣਜਾਰਿਆ ਸਿਉ ਵਣਜੁ ਕਰਿ ਲੈ ਲਾਹਾ ਮਨ ਹਸੁ॥'
(ਅੰਗ ੫੯੫)

ਸੌਦਾਗਰ ਨੂੰ:— ਸੁਣਿ ਸਾਸਤ ਸਉਦਾਗਰੀ ਸਤੁ ਘੋੜੇ ਲੈ ਚਲੁ॥
ਖਰਚੁ ਬੰਨੁ ਚੰਗਿਆਈਆ ਮਤੁ ਮਨ ਜਾਣਹਿ ਕਲੁ॥
ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੈ ਦੇਸਿ ਜਾਹਿ ਤਾ ਸੁਖਿ ਲਹਹਿ ਮਹਲੁ॥
(ਅੰਗ ੫੯੫)

ਨੌਕਰੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ:— ਲਾਇ ਚਿਤੁ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ ਮੰਨਿ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਕੰਮੁ॥
ਬੰਨੁ ਬਦੀਆ ਕਰਿ ਧਾਵਣੀ ਤਾ ਕੋ ਆਖੈ ਧੰਨੁ॥
ਨਾਨਕ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਚੜੈ ਚਵਗਣ ਵੰਨੁ॥
(ਅੰਗ ੫੯੫-੬)

ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ:—ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ॥
ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ ਗੁਰ ਪੁਛਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ॥

(ਅੰਗ ੧੬)

ਵੈਦ ਨੂੰ:—ਵੈਦੁ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ ਪਕੜਿ ਢੰਢੋਲੇ ਬਾਂਹ॥
ਭੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ॥

(ਅੰਗ ੧੨੭੯)

ਜਨੇਊ ਵਾਲੇ ਨੂੰ:—ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ॥
ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ॥

(ਅੰਗ ੪੭੧)

ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ:—ਕਾਜੀ ਸੋ ਜੋ ਉਲਟੀ ਕਰੈ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ॥

(ਅੰਗ ੬੬੨)

ਮੁਸਲਮਾਣ ਨੂੰ:—ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਵਖਤ ਪੰਜਿ ਪੰਜਾ ਪੰਜੇ ਨਾਉ॥
ਪਹਿਲਾ ਸਚੁ ਹਲਾਲ ਦੁਇ, ਤੀਜਾ ਖੈਰ ਖੁਦਾਇ॥
ਚਉਥੀ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਮਨੁ ਪੰਜਵੀ ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ॥
ਕਰਣੀ ਕਲਮਾ ਆਖਿ ਕੈ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਸਦਾਇ॥

(ਅੰਗ ੧੪੧)

'ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ॥'

(ਅੰਗ ੧੦੮੪)

ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਾਹ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ:—
'ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਮੁ ਪਤੁ ਝੋਲੀ ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ॥

(ਅੰਗ ੬)

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼:—
'ਰਾਜੇ ਚੁਲੀ ਨਿਆਵ ਕੀ ਪੜਿਆ ਸਚੁ ਧਿਆਨੁ॥'

(ਅੰਗ ੧੨੪੦)

ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:—
'ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ॥'

(ਅੰਗ ੧੪੧)

'ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ॥''

(ਅੰਗ ੯੪੨)

'ਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਤਿਆਗਹੁ ਮਨਹੁ ਗੁਮਾਨੀ॥'

(ਅੰਗ ੨੧੬)

ਆਦਿਕ ਇਹ ਰਾਹ ਵਿਖਾਏ ਹਨ। ਪਾਖੰਡੀ ਅਤੇ ਨਿੰਦਕ ਉੱਲੂਆਂ ਵਾਂਗ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪੀ ਚਕਵੀਆਂ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਰੂਪ ਚਕਵੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਗਿਆਨ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਾਗ ਪਏ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਚੋਰ ਭੱਜ ਪਏ। ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ ਪਾਪ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਦਾ ਤੇਜ ਫਿਕਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੰਭ ਪਖੰਡ ਦੇ ਤਾਰੇ ਜੋ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਚਮਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਛਪ ਗਏ। ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਧੀਆਂ ਰੂਪੀ ਕਲੀਆਂ ਮੁਰਝਾ ਗਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ।

'ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸੁਖਾਲਾ॥ ੩੧॥' *(ਵਾਰ ੧/੩੧)*

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:- ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ?

ਉੱਤਰ:- ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ।

੧. ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ੨. ਮੁਖ ਭਗਤੀ ੩. ਵਰਤਣ ਵੈਰਾਗ।

ਗਿਆਨ:— 'ਜਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟੰਤੁ॥'

(ਅੰਗ ੭੯੧)

ਵੈਰਾਗ:— ਜੇ ਧਰਤੀ ਸਭ ਕੰਚਨੁ ਕਰਿ ਦੀਜੈ,
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਇਆ ਰਾਮ॥'

(ਅੰਗ ੪੪੪)

ਭਗਤੀ:- ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਮਨ ਮੀਤ॥ *(ਅੰਗ ੨੮੮)*
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ॥' *(ਅੰਗ ੯੪੨)*

ਅਥਵਾ:- ਨਾਨਕੁ ਕਹਤੌ ਇਹੁ ਬੀਚਾਰਾ ਜਿ ਕਮਾਵੈ ਸੁ ਪਾਰ ਗਰਾਮੀ॥
ਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਅਰੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਤਿਆਗਹੁ ਮਨਹੁ ਗੁਮਾਨੀ॥

(ਅੰਗ ੨੧੬)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਦਸਾਂ ਨੌਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਛਕਣਾ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਦਸਵੰਧ ਦੇਣਾ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਜੁੜਨਾ।

'ਮਾਰਿਆ ਸਿਕਾ ਜਗਤਿ ਵਿਚਿ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਆ।'

(ਵਾਰ ੧/੪੫)

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ॥
ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ॥

(ਅੰਗ ੫੨੨)

ਗੁਰਸਿਖੀ ਪੰਥ ਤੋਰਿਆ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ।

'ਜਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਹ ਸਤਸੰਗਤਿ ਬਣਾਈ॥' (ਅੰਗ ੧੬੦)

'ਕਲਿਜੁਗੁ ਉਧਾਰਿਆ ਗੁਰਦੇਵ॥
ਮਲ ਮੂਤ ਮੂੜ ਜਿ ਮੁਘਦ ਹੋਤੇ ਸਭਿ ਲਗੇ ਤੇਰੀ ਸੇਵ॥'
(ਅੰਗ ੪੦੬)

ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਤਿ ਦੀ ਗਲਿਆਨੀ ਭਾਵ ਨਫਰਤ ਚੱਕ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਪੰਗਤ ਦੀ ਸਾਂਝ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ, ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ, ਨਾਮ ਜਪਣ, ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਦ ਮੇਟਿਆ। ਸਭ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਭ ਵਿਚੋਂ ਪਖੰਡ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਨਾਨ੍ਹਾ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਛੁਡਾ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਈ—

'ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ॥' (ਅੰਗ ੧੪੧)

ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਤੇ ਮਨੂੰ ਰਾਜਾ ਆਦਿਕ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਦੂਜਾ ਸਰੂਪ ਸਥਾਪਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦਸ ਸਰੂਪ ਧਾਰੇ।

'ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ॥' (ਅੰਗ ੯੬੬)

ਮਗਰੋਂ ਸਦਾ ਅਚੱਲ ਗੁਰਗੱਦੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚੱਲਿਆ ਰਹੇ ਤੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ।

ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਗੁਰ ਆਵਨ ਕਾ ਸੁਨੀਏ। ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਸੁਖ ਭਨੀਏ।
ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਜਗ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟਾਵਨ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅਕਾਲ ਉਪਾਵਨ॥ ੪੪॥
ਨਾਮ ਜਪਾਵਨ ਕੇ ਜੀਵਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਨਿ ਰਾਖ ਮਨ ਨੀਵਾ।
ਦੁਸ਼ਟ ਖਪਾਵਨ ਸੰਤਨ ਰੱਛਾ। ਭਗਤੀ ਭਗਤ ਕੈ ਰਾਖਨ ਪੱਛਾ॥ ੪੫॥
ਨਾਮੁ ਲਿਵ ਦਾਨੀ ਗੁਰ ਪੂਰੇ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਿਆ ਚਲਾਈ ਰੂਰੇ।
ਲੰਗਰ ਅਤੁਟ ਬਿਨ ਲੋਭ ਚਲਾਯੋ। ਕੀਰਤਨ ਸਦਾ ਧਾਮ ਪ੍ਰਗਟਾਯੋ॥ ੪੬॥
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਓ ਭਵ ਸੇਤਾ। ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਰਾਜੇ ਕਰ ਹੇਤਾ।
ਰੰਕ ਭੂਪਾਲ ਕਰਾਏ ਆਈ। ਗੁੰਗੇ ਪੰਡਤ ਕੀਨ ਗੁਸਾਈਂ॥ ੪੭॥

ਹਿੰਦ ਲਾਜ ਰਾਖੀ ਦੇ ਸੀਸਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤੇ ਧਰਮ ਰਖੀਸਾ।
ਅੰਤ ਨ ਆਵੇ ਗਿਣ ਉਪਕਾਰਾ। ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਲਿਆਣ ਸੰਸਾਰਾ॥ ੪੮॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੬੭੮)

ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਸਨ? ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਕੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ?

ਉੱਤਰ:– ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਸ੍ਵੈ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸਨ। ਯਥਾ:—

'ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਕਹਾਯਉ॥' (ਅੰਗ ੧੪੦੮)

ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਭ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਨ।

ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਅਵਤਾਰ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਪਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸ਼ੈਵ, ਵੈਸ਼ਨੋ, ਸ਼ਾਕਤ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾਤਰ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਜ਼੍ਹਬ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਪਦ ਦੇ ਜੋੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹਨ।

ਇਹ (ਜਗਤ ਗੁਰੂ) ਪਦ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿਤਨੇ ਆਚਾਰੀਯ, ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਤਥਾ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਦਾ। ਜੈਸੇ ਕਿ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ, ਸੁਰੇਸ਼ਵਰਾਚਾਰਯ, ਮਾਧਵਾਚਾਰਯ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਚਾਰਯ ਪਦ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਸਾਂ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਸਰੂਪ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਪਖੰਡ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੱਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ', ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਿੱਛੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ।

ਰਿਖੀ:— ਪਰਾਸ਼ਰ ਰਿਸ਼ੀ, ਅਤ੍ਰੀ, ਅੰਗਰੈ ਆਦਿਕ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਰਿਸ਼ੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਮੁਨੀ:— ਜੋ ਮੁਨੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਪਲ ਮੁਨੀ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਭਗਤ:— ਜੋ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਕਬੀਰ ਜੀ, ਸਧਨਾ ਜੀ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਭੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਦੇਵਤੇ:— ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ, ਕੁਬੇਰ, ਬ੍ਰਿਹਸਪਤ ਆਦਿਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਜੋ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇ ਆਦਿਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤੇ ਜੜ੍ਹ ਭਰਥ ਆਦਿ ਅਵਧੂਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਅਵਧੂਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਵਿਦਵਾਨ, ਪੰਡਿਤ, ਗਿਆਨੀ, ਪਰਮਹੰਸ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਭ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿੰਤੂ ਜਗਤ ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਦਿ ਦਸੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤਿ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਉਸਤਤ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਮੱਕੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੀਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਉਪਰ ਜਦੋਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ। ਤਾਹੀਓਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਜਾਹਰ ਪੀਰ ਜਗਤ ਗੁਰ ਬਾਬਾ' ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਧੁਰ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਅਤੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸਨ। ਅਵਤਾਰ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:- ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ?

ਉਤਰ:- ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੀਤਾ ਜੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ।

ਯਥਾ: ਯਦਾ ਯਦਾ ਹੀ ਧਰਮੱਸਯ ਗਿਲਾਨੀਰ ਭਵਤੀ ਭਾਰਤ॥
ਅਭਯੁਤਥਾਲਮ ਅਧਰਮੱਸਯ ਤਦ ਆਤਮਨੰ ਸਿਰਜਾਮੀ ਹਮ॥ ੨॥

ਪਰੀਤ੍ਰਾਣਾਇ ਸਾਧੂਨਾ ਵਿਨਾਸ਼ਾਯ ਚ ਦੁਸ਼ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਧਰਮ।
ਸੰਸਥਾਪਨਾ ਅਰਥਾਇ ਸਮਭਵਾਨੀ ਜੁਗੇ ਜੁਗੇ॥ ੩॥

ਅਰਥ:- ਹੇ ਭਰਤ ਅਰਜਨ ! ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਲੋਕੀ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਵੱਧਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਲਈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਯੁਗਾਂ ਯੁਗਾਂ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਦਸਮ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਭੀ ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ: —

'ਜਬ ਜਬ ਅਰਿਸਟਿ ਹੋਤ ਸੰਸਾਰਾ॥ ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ॥'

(ਦਸਮ ੧੫੫)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ॥ ਚੌਪਈ॥

'ਮੈ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜਾ॥
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ॥ ਕਬੁਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ॥ ੨੯॥

ਕਬਿ ਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥

ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਿਆਇ॥
ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ॥ ੩੦॥

ਚੌਪਈ: —

ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਤਬ ਮੈ ਜਗਤ ਜਨਮ ਧਰਿ ਆਯੋ॥
ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ॥
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ॥ ਦੁਸਟ ਦੋਖੀਅਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ॥ ੪੨॥
ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ॥ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ॥
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥ ੪੩॥

(ਦਸਮ ੫੭)

ਜੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਕਰੇ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਚਖੰਡ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀਓ!

ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ੧ੴ ਤੋਂ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੱਕ। ਸੋ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੋਏ।

ਇਸ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

'ਹਰਿ ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਏਕਾ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਰ ਭਾਇਆ॥'

(ਅੰਗ ੧੦੪੩)

ਹਰੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਗੁਰੂ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

'ਬਲਿਓ ਚਰਾਗੁ ਅੰਧ੍ਯਾਰ ਮਹਿ ਸਭ ਕਲਿ ਉਧਰੀ ਇਕ ਨਾਮ ਧਰਮ॥
ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਗਲ ਹਰਿ ਭਵਨ ਮਹਿ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ॥'

(ਅੰਗ ੧੩੮੭)

'ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਮਿਲਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤੇਰਿਆ ਚਰਣਾ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰਾ॥'

(ਅੰਗ ੭੪੭)

ਤਤੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ਸੋਹੰ ਭੇਦੁ ਨ ਕੋਈ ਜੀਉ॥
ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ॥'

(ਅੰਗ ੫੯੯)

'ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ਗੁਰ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਨਾਰਾਇਣਹ॥'

(ਅੰਗ ੭੧੦)

'ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸੰਸਾਰ ਹਭਾ ਹੂੰ ਬਾਹਰਾ॥
ਨਾਨਕ ਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਦਿਸੈ ਜਾਹਰਾ॥

(ਅੰਗ ੩੯੭)

'ਗੁਰ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਈ॥' *(ਅੰਗ ੩੫੬)*
'ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਮੇਰਾ॥' *(ਅੰਗ ੮੮੪)*

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਸੀ? ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੱਸਿਆ। ਤੇ ਤੇਤੀ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਸਤਾਰਵਾਂ ਸਵੈਯਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

'ਕੌਟਕ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੇ ਜਿਹ ਕੇ ਕਈ ਕੋਟਿ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਬਨਾਇ ਖਪਾਯੋ॥
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ੍ਰ ਧਰਾਧਰ ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਹਿ ਜਾਤ ਗਨਾਯੋ॥
ਆਜ ਲਗੇ ਤਪੁ ਸਾਧਤ ਹੈ ਸਿਵਊ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਭੇਦ ਨ ਲਖਯੋ ਜਿਹ, ਸੋਊ ਗੁਰੂ, ਗੁਰ ਮੋਹਿ ਬਤਾਯੋ॥ (੧੭)

(ਦਸਮ ੭੧੪)

ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ: —

'ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥'

(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਲਕੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ— *'ਜੋ ਗੁਰੁ ਗੋਪੇ ਆਪਣਾ ਸੁ ਭਲਾ ਨਾਹੀ ਪੰਚਹੁ*
ਓਨਿ ਲਾਹਾ ਮੂਲੁ ਸਭੁ ਗਵਾਇਆ॥' *(ਅੰਗ ੩੦੪)*

ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ੫੨੩ ਵਾਰ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਜੀ ਦੇ ਵਿੱਚ *'ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।'* ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ ਭਾਵ *'ੴ'* ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਜੋ (ਪ੍ਰਸਾਦਿ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ *'ਏਕੰਕਾਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਚੁ ਹੋਇ॥'* *(ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਗ ੨)*

ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

'ਸਚਖੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਬਖਸ਼ਿਆ।'

'ਜੀਵ ਉਧਾਰਣ ਕਾਰਣ ਕਲਿ ਮੈ, ਪ੍ਰਗਟੇ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਦੁਆਰ।
ਤਬ ਤੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਾ ਸਤਿਗੁਰ, ਹੋਯੋ ਆਪ ਹਰੀ ਕਰਤਾਰ।
ਯਾਹੀ ਤੇ ਗੁਰ ਆਦਿ, ਆਪ ਬਾਨੀ ਮੈ, ਆਪਨਾ ਗੁਰ ਹਰਿ ਗਾਯਾ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਏਕਾ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਰ ਭਾਇਆ।'

(ਲਾਹੌਰ ਐਡੀਸ਼ਨ ਪੰਨਾ ੬੧, ੬੨)

'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਆਪ ਅਕਾਲੰ। ਏਕੋ ਰੂਪ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਲੰ।
ਆਪ ਨਰਾਇਣ ਕਲਾ ਸੋ ਧਾਰੀ। ਸਰਗੁਣ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ॥ ੩੭॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੬੭੭)

ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਈਆਂ ਨੇ ਝੂਠ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਰੇਣ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸੰਤ ਰੇਣ ਸੀ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚਖੰਡ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ 'ਉਤਰਾਰਧ ਖੰਡ' ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਸਾਧੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ।

ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਰੇਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਝੂਠ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਬਤ 'ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਇਸ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰਸਦ ਦੇ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਤ ਰੇਣ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ। ਜਾਉ, ਸਾਧੂ ਆਪੇ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਛਕ ਲੈਣਗੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਬੜਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਸੰਤ ਰੇਣ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

'ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਰੇਨ ਮਾਗਉ ਮੇਰੋ ਮਨੁ ਪਾਵੈ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥'' (ਅੰਗ ੭੧੩)

ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਤਾਂ ਉਚਾਰੀ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜਿ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਏਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੇਹ-ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ। ਇਹ ਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਰਾਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਹ ! ਤੇਰੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇਗੀ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਹੀ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨਗੇ।

ਯਥਾ:-ਨਾਨਕ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸੋ ਕਿਰਤੁ ਨ ਮਿਟਈ ਰਾਮ॥ ੨੬॥
ਬੰਤਰ ਕੀ ਸੈਨਾ ਸੇਵੀਐ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜੁਝੁ ਅਪਾਰੁ॥
ਸੀਤਾ ਲੈ ਗਇਆ ਦਹਸਿਰੋ ਲਛਮਣੁ ਮੂਓ ਸਰਾਪਿ॥

(ਅੰਗ ੧੪੧੨)

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਜੀਵ-ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰਬੱਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵ ਕੋਟੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ?

ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੰਦੀਪਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਬਤ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਨਕ ਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰਨ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ਭੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਵਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਕੋਟੀ ਦੇ ਸੰਦੀਪਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਬਾਣੀ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿੱਚ ਪਰਪੱਕ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਭੀ—

'ਗੁਰਮਤਿ ਪੰਚ ਸਖੇ ਗੁਰ ਭਾਈ॥' (ਅੰਗ ੧੦੪੧)

ਹਨ, ਆਪੇ ਵਿਚੀ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਯਥਾ:—

"ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ॥
ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ॥" (ਅੰਗ ੯੮੨)

ਜੋ ਹੋਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭਟਕਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਤੋਂ ਹਿੱਲੇ ਹੋਏ ਡੋਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇਹ-ਧਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ। ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੇਹ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਧਾਰਨਾ ਸੀ? ਸਗੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ, ਪੰਡਿਤ, ਮੌਲਾਣੇ, ਸਿਧ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਆਦਿ ਅਤੇ ਭਗਤ ਵੀ ਜਿੰਨੇ ਸਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਤੇ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਅੱਡ ਅੱਡ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:- ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੇਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੁਧ ਹੈ? ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਵੇਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਫੇਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਸਤਿਕ ਮੱਤ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਆਸਤਿਕ ਮਤ ਹੈ? ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਭੀ ਬਥੇਰੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ?

ਉੱਤਰ:- ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਆਸਤਿਕ ਮੱਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮੱਤ ਭੀ ਆਸਤਿਕ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਨਾਨ੍ਹਾ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ, ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕੋ ਹੀ ਕਰਮ ਦਾ ਮੰਡਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਥਾਵੇਂ ਉਸੇ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਵਰਣਨਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਯਥਾ:—

"ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਬੀਚਾਰੀਐ ਸੰਕਾ ਸੁਨਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ॥

ਸੰਸਾ ਸਦ ਹਿਰਦੈ ਬਸੈ ਕਉਨੁ ਹਿਰੈ ਅਭਿਮਾਨੁ॥" (ਅੰਗ ੩੪੬)

'ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਇਫਤਰਾ ਭਾਈ ਦਿਲ ਕਾ ਫਿਕਰੁ ਨ ਜਾਇ॥' (ਅੰਗ ੭੨੭)

'ਸਹਸਾ ਮਨਹੁ ਨ ਚੁਕਈ ਕਰਮਾਂ ਅੰਦਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵੈ।
ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ਜਗਤ ਵਿਚਿ ਕਰਮ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਆਵੈ ਜਾਵੈ।'

(ਵਾਰ ੧/੧੦)

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਸਭ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਯਥਾ:— 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ॥' (ਅੰਗ ੬੨੮)

ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਰਤੀ ਕੇਵਲ ਨਾਨ੍ਹਾ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਖੰਡ ਪੂਰਬਕ ਕਰਮ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ।

ਯਥਾ:- "ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ॥"

(ਅੰਗ ੭੪੭)

ਵੇਦ ਬਹੁਲਤਾ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ।

ਯਥਾ:-'ਆਪੁ ਪੁਜਾਇ ਜਗਤ ਵਿਚਿ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਾ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਇਆ।
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੀ ਵੇਦਿ ਮਥਿ ਅਗਨੀ ਅੰਦਰਿ ਤਪਤਿ ਤਪਾਇਆ।
ਮਾਇਆ ਡੰਡ ਨ ਉਤਰੇ ਜਮ ਡੰਡੈ ਬਹੁ ਦੁਖਿ ਰੂਆਇਆ।'

(ਵਾਰ ੧/੧੧)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ।

ਯਥਾ:— 'ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸੁਨਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਆਗਾਸ ਪਾਤਾਲ॥ ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲ ਆਕਾਰ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਪੁਰੀਆ ਸਭ ਭਵਨ॥ ਨਾਮ ਕੈ ਸੰਗਿ ਉਧਰੇ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨ॥

(ਅੰਗ ੨੮੪)

ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ। ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਬੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਨ। ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਪੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਯਥਾ:— "ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ॥" (ਅੰਗ ੨੭੩)

ਸੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਵੇਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ

ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਪੰਡਿਤੋ ! ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਰਤੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਭਾਉ ਭਗਤੀ, ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ: —

"ਜੈਸੀ ਧਰਤੀ ਊਪਰਿ ਮੇਘੁਲਾ ਬਰਸਤੁ ਹੈ ਕਿਆ ਧਰਤੀ ਮਧੇ ਪਾਣੀ ਨਾਹੀ॥
ਜੈਸੇ ਧਰਤੀ ਮਧੇ ਪਾਣੀ ਪਰਗਾਸਿਆ, ਬਿਨੁ ਪਗਾ ਵਰਸਤ ਫਿਰਾਹੀ॥

(ਅੰਗ ੧੬੨)

ਭਾਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਪਰ ਵਰਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੇਤੀਆਂ, ਬਾਗ, ਬੂਟੇ ਬਨਾਸਪਤੀ ਹਰੇ ਭਰੇ ਸਰਸਬਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੀਂਹ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਸੁੱਕ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੀਂਹ ਦੀ ਲੋੜ ਐਨੀ ਕਿਉਂ? ਕੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ? ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਪਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੇਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਯਥਾ: — "ਜੈਸੇ ਧਰਤੀ ਮਧੇ ਪਾਣੀ ਪਰਗਾਸਿਆ", ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮਾਰਵਾੜ ਵਰਗੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਹੈ, ਜੇ ਨਿਕਲ ਭੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਪਗਾਂ, ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਭਾਵ ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਾਣੀ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੂਹ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੱਦਲ ਦਾ ਮੀਂਹ ਸਭ ਥਾਈਂ (ਵਰਸਤ ਫਿਰਾਹੀ) ਵਰਸਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ 'ਜੈਸੇ ਧਰਤੀ ਮਧੇ ਪਾਣੀ' ਮਾਰਵਾੜ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵੇਦ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਵੇਦ ਦੇ ਛੇ ਅੰਗ ਸਿਖਿਆ, ਕਲਪ, ਨਿਰੁਕਤ, ਜੋਤਸ਼, ਪਿੰਗਲ, ਵਿਆਕਰਣ ਪੜ੍ਹੇ। ਫੇਰ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹੇ, ਉਹ ਵੀ ਜੇ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਹੋਈ ਤਾਂ (ਪਰਗਾਸਿਆ) ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਲਗੇਗੀ। ਫੇਰ ਉਹ (ਬਿਨੁ ਪਗਾ) ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਖੱਤਰੀ ਕੇਵਲ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸੁਣ ਲੈਣ ਤਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਕਾ ਢਾਲ ਕੇ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜੇ ਜ਼ਬਾਨੋ ਪੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਮੇਖ

ਠੋਕਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਉਂ ਇਹ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਸੀਮਤ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਭੀ ਲਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਔਖਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਜਾਂ ਵਕਤੇ ਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸਮਝਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਤਾਹੀਏਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਬੱਦਲ ਰੂਪ ਹੋ ਕਰਕੇ 'ਘਨੁ ਗਰਜਤ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ' ਵਰਸਤ ਵਿਰਾਹੀ ਸੁਖਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਯਥਾ:— 'ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ॥'

(ਅੰਗ ੭੪੮)

'ਚਹੁ ਜੁਗਾ ਕਾ ਹੁਣਿ ਨਿਬੇੜਾ ਨਰ ਮਨੁਖਾ ਨੋ ਏਕੁ ਨਿਧਾਨਾ॥' (੭੯੭)

'ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਜਪੈ ਜਨੁ ਕੋਇ॥ ਜੋ ਜਾਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ॥'

(ਪੰਨਾ ੧੧੫੦)

'ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਬੈਸੁ ਉਧਰੈ ਸਿਮਰਿ ਚੰਡਾਲ॥' (ਅੰਗ ੩੦੦)

ਜਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ, ਗੰਦੇ ਚੰਗੇ ਸਭ ਥਾਈਂ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਯਥਾ:— 'ਸਿਧਿ ਬੋਲਨਿ ਸੁਣਿ ਬਚਨਿ ਧਨੁ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਵਡੀ ਕਮਾਈ।'

(ਵਾਰ ੧/ ੪੪)

ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਤੇ ਭੀ ਮਿਹਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਨੀਵੇਂ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਤੇ ਵੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਮੰਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਕਬਾਬੀ, ਚੋਰ, ਯਾਰ, ਠੱਗ ਅਤੇ ਪਾਪੀ ਭੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਤਾਰੇ। ਚੰਗੇ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉੱਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਭੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕੀ, ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਬਹੁਤੀ ਹੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਅੱਗੇ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਸਰਬ ਜੀਆਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ, ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਤੇ ਮੁਗਧਾਂ ਦੀ ਕਲਿਅਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਚਵਰ ਤਖ਼ਤ ਛਤ੍ਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਇਆ। ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਝੁਕਾ ਕੇ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:— ਗੁਰਮੁਖੀ ਔਖਰ ਕਿੱਥੋਂ ਚੱਲੇ?

ਉੱਤਰ:— ਗੁਰਮੁਖੀ ਔਖਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਘੜੇ, ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ

ਸ਼ਕਲਾਂ ਬਣਾਈਆਂ, ਅਵਾਜ਼ਾਂ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ, ਮਾਤ੍ਰਾ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਹੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ:—

'ਸਸੈ ਸੋਇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਜਿਨਿ ਸਾਜੀ, ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ਭਇਆ॥' (੪੩੨)

'ਪਟੀ ਲਿਖੀ' ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਚਾਚਾ ਲਾਲੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ। ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਈ! ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਬੁਲਾਓ ਜਿਹੜਾ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੋਨੋਂ ਅੱਖਰ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦੇਵੇ:—

"ਸਹਸਕ੍ਰਿਤ ਅੱਛਰ ਜਬ ਚੀਨੇ। ਤਬ ਅੰਗਦ ਜੀ ਬਚਨ ਸੁ ਕੀਨੇ।
ਇਨ ਅਛਰਨ ਕੋ ਜੋਊ ਜਾਨੈ। ਸੋ ਯਾ ਕੋ ਪਢ ਅਰਥ ਬਖਾਨੈ।
ਗੁਰਮੁਖੀ ਚਾਹੀਏ ਕਰਵਾਈ। ਪਢਹਿ ਸੁਨਹਿ ਸਿਖ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈ।"

ਸੋਰਠਾ:- 'ਸਤਿਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਗ ਬਿਦਤ ਜਬ।
ਸੰਗਤ ਕੀਨ ਮਹਾਨ, ਜਾਨੀ ਬਿਦਿਆ ਤਬ।' (ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਪੈੜੇ ਮੋਖੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ। ਉਦੋਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖੀ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਰਚੇ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੋਂ ਲਿਖਾਣ, ਪੜ੍ਹਾਣ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਰਚੇ ਹਨ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਹਨ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖਾਈ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:- ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਦ੍ਵੈਤ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਅਦ੍ਵੈਤ ਮੱਤ ਹੈ?

ਉੱਤਰ:- ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਦ੍ਵੈਤ ਮੱਤ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਆਦਿ ਵਿਚ (੧) ਏਕਾ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਤ ਅਦ੍ਵੈਤ ਜਣਾਇਆ। ਇਸ ਦਾ '੧ੴ' ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ। (ੴ) ਦੇ ੬੩ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਦ ਸਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਮੱਤਾਂ ਦੇ। ਸਭ ਦਾ ਝਗੜਾ ਏਕਾ ਲਿਖ ਕੇ ਨਿਬੇੜਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਇਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਇਕ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਇਕ ਦੀ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਤੇ ਜਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ:—ਏਕੋ ਜਪਿ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੋ ਮਨ ਆਹਿ॥
ਏਕਸ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ਅਨੰਤ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਾਪਿ ਏਕ ਭਗਵੰਤ॥
ਏਕੋ ਏਕੁ ਏਕੁ ਹਰਿ ਆਪਿ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਆਪਿ॥
ਅਨਿਕ ਬਿਸਥਾਰ ਏਕ ਤੇ ਭਏ॥ ਏਕੁ ਅਰਾਧਿ ਪਰਾਛਤ ਗਏ॥
ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਏਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਤਾ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਜਾਤਾ॥
(ਅੰਗ ੨੮੯)

'ਇਕੁ ਸੇਵੀ ਇਕੁ ਸੰਮਲਾ ਹਰਿ ਇਕਸੁ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ॥' (ਅੰਗ ੭੧੦)
'ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥' (ਜਪੁਜੀ)
'ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕੁ ਗੁਰੁ ਇਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ।' (ਅੰਗ ੬੪੬)
'ਕਿਸ ਹੀ ਕੋਈ ਕੋਇ ਮੰਞੁ ਨਿਮਾਣੀ ਇਕੁ ਤੂ॥' (ਅੰਗ ੭੯੧)
'ਹਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਪਿਆਰੇ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਲੋਭ ਮੋਹ ਮਹਾ ਭਉਜਲੁ ਤਾਰੇ॥' (ਅੰਗ ੬੭੯)

ਦ੍ਵੈਤ ਮੱਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ:—

ਯਥਾ:— 'ਅਵਰੁ ਦੂਜਾ ਕਿਉ ਸੇਵੀਐ ਜੰਮੈ ਤੈ ਮਰਿ ਜਾਇ॥
ਨਿਹਫਲੁ ਤਿਨ ਕਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿ ਖਸਮੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਆਪਣਾ
ਅਵਰੀ ਕਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਏਵ ਨ ਜਾਪਈ ਕਰਤਾ ਕੇਤੀ ਦੇਇ ਸਜਾਇ॥'
(ਅੰਗ ੫੦੯)

ਮੁਖਵਾਕ:— 'ਦੂਜੀ ਛੋਡਿ ਕੁਵਾਟੜੀ ਇਕਸ ਸਉ ਚਿਤ ਲਾਇ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਵੀਂ ਨਾਨਕਾ ਵਹਣਿ ਲੁੜ੍ਹੰਦੜੀ ਜਾਇ॥' (ਅੰਗ ੧੪੨੬)
'ਜੇ ਤੂ ਤੁਠਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਨਾ ਦੂਜਾ ਵੇਖਾਲਿ॥' (ਅੰਗ ੭੬੧)
'ਏਕ ਹੀ ਕੇ ਸੇਵ, ਸਭ ਕੌ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ। ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ॥'
(ਦਸਮ ੧੯)

ਸੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਅਦ੍ਵੈਤ ਮੱਤ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਕਾ ਲਿਖ ਕੇ ਅਦ੍ਵੈਤ ਮੱਤ ਜਣਾਇਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ:- ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਕਿਥੋਂ ਚਲੀ ਤੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੋਰੀ?

ਉੱਤਰ:- ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਅਤੇ ਅਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਚੱਲੀ ਹੈ।

ਦਸਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੰਘ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੱਡੇ ਤੜਕੇ ਉਠ ਕੇ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਾ ਪਾਠ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ 'ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ' ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਬੰਗਲੇ ਵਿੱਚ ਸਜੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਪੰਗਤੀ—

'ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਣੈ ਕੈ ਜਾਣੈ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ॥' (ਅੰਗ ੯੩੦)

ਆਈ ਤਾਂ 'ਕੈ' ਦੀ ਥਾਂ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਦੋ ਵਾਰੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ 'ਭਾਈ ਸਿੰਘਾ ! ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰ। ਸਿੰਘ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੀ ਆਵਾਜ਼ ਨ ਸੁਣੀ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਭੇਜ ਕੇ ਤਾੜਨਾ ਕਰਵਾਈ, ਚਾਂਟਾਂ ਮਰਵਾਈਆਂ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ, ਉਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਜੀ! ਆਪ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਤਮਾਚੇ ਵਜਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕਲਿਆਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ? ਤੁਹਾਡੇ ਡਿਉਢੀਦਾਰ ਨੇ ਮਾਰ ਪਵਾਈ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਿੰਘਾ ! 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਡੇ ਅੰਗ ਹਨ, ਤੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ' ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਖੇਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਚਪੇੜਾਂ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਘਟੀ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ, "ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਮੈਂ ਕਿੱਥੋਂ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ 'ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ' ਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ 'ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਣੈ, ਕੈ ਜਾਣੈ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ' ਦੁਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹ। ਤਾਂ ਉਸਨੇ 'ਕੈ' ਥਾਂ 'ਕੇ' ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅੱਖਰ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਰਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤੇ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਕੈ) ਅਥਵਾ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸੂਰਮੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਪਰ 'ਕੇ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਕੀ', ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੂਰਮੇ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਅਰਥ ਬਣ ਗਿਆ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੂਰਮੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਰਜਾਦਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਜਾਣੇਗਾ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

"ਐਸੇ ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ, ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੋਹਿ ਤਾਰੈ।' (ਅੰਗ ੧੩੦੧)

ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਤੇ ਚਿਤ ਲਗਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਮੁਖੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਆਪ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਥਾਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ, ਅਸ਼ੁੱਧੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਾਵਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੰਗਾਂ, ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ, ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਟੁਟੀ ਗੰਢ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਾਓ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਧੀਰਮੱਲ ਪਾਸ ਜਾਓ। ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੀੜ ਰਚੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਰੂਪ ਲੈ ਆਵੋ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਛੱਡੀ ਹੋਈਹੈ। ਨਾਲੇ ਬਾਣੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਈਏ ਨਾਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰਥ ਕਰਾਵਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ੨੫ ਸਿੰਘ ਧੀਰਮੱਲ ਕੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਧੀਰਮੱਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਆਪ ਕੰਠ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਚ ਲੈਂਦੇ? ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਉਂ ਖੋਂਹਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਖਾਲੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਧੀਰਮੱਲ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਆਪ ਸਾਰਾ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਸਰੂਪ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਖਾਰੀ ਬਣਾਇਆ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ। ਮੈਂ ਲਿਖਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ! ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਣ ਲੱਗੋ, ਅਗੰਮੀ ਕਲਮ ਚਲੇਗੀ। ਫਿਰ ਐਸੀ ਅਗੰਮੀ ਕਲਮ ਚੱਲੀ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਰਾਸ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲੇ ਤੱਕ ਬਾਣੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਿੰਨੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖਵਾਉਂਦੇ, ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਉਨੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਵਾਉਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੯ ਮਹੀਨੇ ੯ ਦਿਨ ਵਿਚ ੧੭੬੨ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ੧੭੬੩ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ੨੩ ਸਾਵਣ ਤੱਕ ਅਰਥ ਕਰਾਏ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ੧ੴ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ' ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਭੀ ਲਗ, ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਫਰਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।

ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਰਚੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ 'ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸਰੂਪ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ 'ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਨੌ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਵਾਏ ਹਨ। ਦੋਨਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਭੋਗ 'ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ' ਤੇ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ੧ੴ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ' ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਇਕੋ ਲਿਖਾਰੀ, ਇਕੋ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ, ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਸਿਆਹੀ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ' ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਏਥੇ ਜੋ ਬੈਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਛੇਤੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੋ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਕਲਮਾਂ ਆਦਿ ਬਚੀਆਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟੀਆਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਸ੍ਰੀ ਲਿਖਣਸਰ' ਰੱਖਿਆ। 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਭੰਗੂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਯਥਾ:-ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਨੌ ਦਿਨੇ ਤਲਵੰਡੀ ਰਹੈ ਮੁਕਾਮ॥
ਡੇਰਾ ਤੋਰਾ ਰੁਖ ਦਖਣ ਛਡ ਤੁਰਕਨ ਬਡ ਥਾਨ॥ (ਪੰਨਾ ੭੨)
ਤਥਾ:-ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠ ਸੁ ਦਮਦਮੈ ਲਿਖਨ ਘੜ ਸੁਟ ਦੇ॥
ਹਮਾਰੀ ਕਾਸ਼ੀ ਯਹ ਭਈ, ਆਇ ਮੂਰਖ ਈਹਾਂ ਪੜ੍ਹੇ॥

(ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ: ੧੦, ਕ੍ਰਿਤ ਕਵੀ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ ੪੮੯)

'ਸੁਨ ਕੇ ਹਮ ਤਾਹੀ ਕੇ ਬੈਨਨ ਕੌ, ਦਮਦਮਾ ਸੋ ਮਾਲਵੇ ਬੀਚ ਸਵਾਰੋ।
ਵਿਗ ਤਾਹੀ ਤਲਵੰਡੀ ਕੇ ਕਾਂਸੀ ਰਚੋ, ਜਾ ਬੈਲ ਪੜ੍ਹੈ ਹੋਇ ਬੁਧ ਉਦਾਰੋ।
ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਤਹਾਂ ਬੈਠ ਕੇ, ਬੀੜ ਸੋਊ ਜਗ ਮਾਹਿ ਬਿਥਾਰੋ।
ਅੱਖਰ ਏਕ ਕੋ ਭੇਦ ਧਰੋ ਨਹਿ, ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰ ਸੰਮੁਖ ਬਿਚਾਰੋ।'

(ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬)

ਏਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਧੀਰਮੱਲ ਨੇ ਤਾਨ੍ਹਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਸਰੂਪ ਰਚ ਲੈਣ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕਿਉਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਰੀਤ ਥਾਪੀ ਕਿ ਇਕ ਪਹਿਰ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਜੱਗ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਅਤਿਅੰਤ ਭਾਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਕਾਲਗਯਾਤਾ (ਜੋ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਰਲੱਭ ਸੀ) ਦੇਖ, ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਹੱਕੀ ਬੱਕੀ ਰਹਿ ਗਈ।

(ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੦੬੨)

ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੪੮ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ—

੧. ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ, ੨. ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩. ਗਿਆਨੀ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪. ਗਿਆਨੀ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੫. ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ, ੬. ਗਿ. ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ, ੭. ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਜੀ, ੮. ਗਿਆਨੀ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੯. ਭਾਈ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੦. ਭਾਈ ਛਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੧. ਭਾਈ

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੨. ਭਾਈ ਭੀਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਬਠਿੰਡਾ), ੧੩. ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੪. ਭਾਈ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੫. ਭਾਈ ਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੬. ਭਾ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੭. ਭਾਈ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੮. ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੧੯. ਭਾਈ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੦. ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੧. ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੨. ਭਾਈ ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੩. ਭਾਈ ਹਰਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੪. ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੫. ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਾਲੇ, ੨੬. ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੭. ਭਾਈ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੮. ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੨੯. ਭਾਈ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੦. ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੧. ਭਾਈ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੨. ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੩. ਭਾਈ ਅਕਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੪. ਭਾਈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੫. ਭਾਈ ਦਇਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੬. ਭਾਈ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੋਢੀ, ੩੭. ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੮. ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੩੯. ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੦. ਭਾਈ ਅਚੱਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੧. ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸਵਾਈ', ੪੨. ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੩. ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੪. ਭਾਈ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੫. ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੬. ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੭. ਭਾ. ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ, ੪੮. ਭਾਈ ਮਲਿਆਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ।

'ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਿਯਮ'

ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਬਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਨਾਮ ਜਪਾਣਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣਾ ਸਿਖਾਇਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਾਏ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਟਕਸਾਲ ਚਲਾਈ।

'ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥
ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ॥' (ਅੰਗ ੧੩੯੫)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ, ਬਦਫੈਲੀਆਂ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ, ਦੰਭਾਂ-ਪਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਓਟ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੪੮ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਯਮ ਰਖਾਏ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਨਿਯਮ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਦਾ, ਕਥਾ ਸਿੱਖਦਾ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

'ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ॥
ਆਪਾ ਮਧੇ ਆਪੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ॥' (ਅੰਗ ੧੩੨੯)

੧. ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾ ਮੰਨੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਵੇ, ਗਾਤਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਧਾਰੀ, ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਚਾਰ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕੰਠ ਹੋਣ ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਨਿਯਮੀ ਹੋਵੇ, ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਆਦਿ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ।

੨. ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਹੋਵੇ।

੩. ਮਨ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਲੜਾਕਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।

੪. ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ। ਰਾਗ, ਦਵੈਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕ ਰਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਵੇ।

੫. ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਾਣੇ ਅਤੇ ਪੰਥ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪੰਥ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ, ਸੂਰਬੀਰ, ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਸੀਸ ਤੱਕ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਕਾਇਰ ਨਾ ਹੋਵੇ।

੬. ਆਦਿ ਅਤੇ ਦਸਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ੁਧ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਰਥ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

੭. ਆਦਿ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਜੀ ਨੂੰ ੧ਓ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ' ਤੱਕ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਭਾਵਨਾ ਕਰੇ।

੮. ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ।

੯. ਸਾਰੀ ਦਸਮ ਦੀ ਬੀੜ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹੇ।

੧੦. ਹੋਰਾਂ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ, ਯੋਗ ਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਆਦਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ।

੧੧. ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਵੇ। ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਸਤਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਯਥਾ ਸ਼ਕਤ ਲੰਗਰ, ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮੀ ਹੋਵੇ।

੧੨. ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੱਤ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਬਿਆਪਕ ਜਾਣ ਕੇ ਹਿਤ ਕਰੇ, ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਖਾਲਸੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੋਵੇ।

੧੩. ਮਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ, ਮੁੱਖ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕਰੇ।

੧੪. ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ, ਪਰਾਏ ਦੇ ਔਗੁਣ ਨਾ ਕਹੇ। ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸੇਵੀ ਹੋਵੇ।

੧੫. ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਨੰਨ ਭਗਤ ਹੋਵੇ, ਗੁਰਸਿਖੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਜਾਣੇ। ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਸਮ ਚਿਤ ਰਹੇ। ਬਾਹਜਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰੇ। ਸਭ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲੋਂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸਦਾ ਜਪੇ। ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰੇ।

੧੬. 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਲਿਵ ਲਗੀ ਹੋਵੇ।

੧੭. ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਾ ਵਰਤਦਾ ਹੋਵੇ। ਹਠ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ। ਕਾਮ ਆਦਿ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਰਹੇ।

੧੮. ਅਲਪ ਅਹਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੌਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੋਲਦਾ, ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੋਵੇ।

੧੯. ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇ, ਕੁਤਰਕੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਚਤਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਲਸਹੀਨ ਹੋਵੇ।

੨੦. ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਰਖੇ, ਪਖੰਡੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਾ ਕਰੇ। ਬਕਤੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪਕਾਵੇ।

੨੧. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣ ਵਾਲਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਨਿਯਮੀ ਹੋਵੇ, ਸੰਗਤ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹੋਵੇ।

੨੨. ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਦੀ ਮੇਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇ।

੨੩. ਆਪ ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅੱਗੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਵੇ, ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰੇ।

੨੪. ਠੱਗੀ ਨਾ ਮਾਰੇ, ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰੀ ਸਿੱਖੀ ਨਾ ਤਿਆਗੇ, ਨਾਸਤਿਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਨ, ਬਾਣੀ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗ ਸੰਗ ਜਾਣੇ।

੨੫. ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਕੇ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਾਵੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਪਾਵੇ।

ਇਹ ਨਿਯਮ ਦੋ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਖਾਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਦਾ ਵਿਚਰੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ

'ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ, ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ॥ (ਅੰਗ ੬੭)

'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ॥' (ਅੰਗ ੯੮੨)

ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਦੀ ਰਖਿਆ, ਈਰਖਾ, ਵਿਕਾਰਾਂ, ਗਰਭ ਅਤੇ ਨਰਕ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੇ, ਤਪ ਰਹੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠਾਰਨ, ਸੁੱਕੇ, ਮੁਰਝਾਏ ਤੇ ਕੁਮਲਾਏ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੜੇ, ਹਰੇ ਬਾਗ ਕਰਨ, ਵਿਛੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲਣ ਪਸ਼ੂ, ਪ੍ਰੇਮ, ਮੁਗਧ, ਪੱਥਰ ਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ, ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ 'ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ, ਸਦਾ ਲਈ ਚਵਰ, ਛਤ੍ਰ ਤਖਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ-

'ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥' *(ਅੰਗ ੯੪੩)*

ਦੇ ਮੁਖਬਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਨੀਂ ਪਾਇਆ। ਸਭ ਚਿੰਤਾ, ਸੋਗ ਮੇਟਣ ਨੂੰ

'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥" *(ਅੰਗ ੬੨੮)*

ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ:—

"ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੋ ॥ *(ਅੰਗ ੧੩੦੯)*

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

'ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣੀਐ ॥' *(ਅੰਗ ੩੦੪)*

ਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

'ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥
ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥' *(ਅੰਗ ੯੩੫)*

ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰ ਬਾਣੀ, ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

੧. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਗੋਸ਼ਟ ਸਮੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ—

'ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ ॥' *(ਅੰਗ ੯੪੨)*

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ,

"ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥' *(ਅੰਗ ੯੪੩)*

੨. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ:—

'ਨਾਨਕਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾਨੵਉ, ਕੀਨੀ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਅੰਗ ਸੰਗਿ ਭਯੋ ਸਾਇਰੁ, ਤਿਨਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕੀ ਨੀਵ ਰਖਾਈ ॥ *(ਅੰਗ ੧੪੦੬)*

੩. ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:-

'ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥

ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ, ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਾ ਸਮਾਣੀ॥' (ਅੰਗ ੯੨੦)
'ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ, ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ॥ (ਅੰਗ ੬੭)

ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮੋਹਨ ਜੀ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੀਂ ਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਵੀਂ। ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ 'ਦੋਹਿਤਾ, ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ।' ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ ਕਿਹਾ:—

'ਗੁਰੂ ਜਹਾਜੁ ਖੇਵਟੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤਰਿਆ ਨ ਕੋਇ॥ (ਅੰਗ ੧੪੦੧)

੪. ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:—

'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ॥' (ਅੰਗ ੯੮੨)

੫. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪੋਥੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਪੋਥੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਪਾਲਕੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੇ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੇ, ਸਗੋਂ ਨੰਗੇ ਚਰਨੀ ਚੌਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ।

ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚੌਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਟਿਕਾ, ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਟਿਕਾ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬੀੜ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਆਪ ਗੱਦੀ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਜੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

"ਮੰਦਰਿ ਭਾਗੁ ਜੁਗਤਿ ਸਿਵ ਰਹਤਾ॥' (ਅੰਗ ੧੪੦੭)

ਕੋਠੜੀ ਸਾਹਿਬ ਜਿੱਥੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਖਆਸਣ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਆਪ ਉਸ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬਿਰਾਜਦੇ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਤੱਕ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਜੀ ਦੇ ਪਲੰਘੇ ਥੱਲੇ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਯਾਦਗਾਰ ਵੱਜੋਂ ਵਿਛਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੬. ਦਲਿ ਭੰਜਨ ਗੁਰੁ ਸੂਰਮਾ ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ। (ਵਾਰ ੧/੪੮)

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਦਾ ਜੰਗ ਫਤਹ ਕਰਕੇ, ਭਾਈ ਗੋਪਾਲੇ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ ਤੱਕ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ।

੭. ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਆਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਪਲੰਘੇ ਤੋਂ ਉੱਠੇ। ਬਾਹੀ ਨਾਲ ਗੋਡਾ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਚੋਟ ਲੱਗ ਗਈ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁਛਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ'

ਆਪ ਐਨੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਉਠੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਭਾਈ! ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਛੇਤੀ ਉੱਠੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ ਨਹੀਂ ਰੱਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਰੱਖੇਗਾ? ਬਚਨ ਕੀਤਾ:-

'ਜਿਨ ਭੈ ਅਦਬ ਨ ਬਾਣੀ ਧਾਰਾ। ਜਾਨਹੁ ਸੋ ਸਿਖ ਨਹੀ ਹਮਾਰਾ॥

(ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਰਾਸ ੧੦, ਅੰਸੂ ੨੧)

ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਚਤੁਰ ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਰਾਇ, ਜਿਸਨੂੰ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਵਸਾਂਗੇ, ਜੋ ਕਹੇਂਗਾ ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਨੌਰੰਗੇ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ। ਹਰ ਰੋਜ ਇਸ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਅੱਧਾ ਅੱਖਰ ਬਦਲਿਆ, 'ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਮਿਟੀ ਬੇਈਮਾਨ ਕੀ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਜਿੱਧਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਹੈ, ਉਧਰ ਚਲਾ ਜਾਏ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਉਸਨੂੰ ਪੂਜਾ, ਭੇਟਾ ਆਦਿ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

੮. ਅਠਵੇਂ ਅਤੇ ਨੌਂਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਦਬ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ।

੯. ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ 'ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ 'ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਣੈ, 'ਕੈ' ਜਾਣੈ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ' ਵਿੱਚ 'ਕੈ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਕੇ' ਪੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਚਪੇੜਾਂ ਮਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਿੰਘਾ ਤੂੰ ਪੰਗਤੀ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਹੀ ਅੰਗ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ, ਅੱਖਰ ਸਾਡੇ ਅੰਗ ਅਤੇ ਲੱਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਸਾਡੇ ਰੋਮ ਹਨ।

'ਦੂਸਰ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਜਾਨੋਂ। ਆਪਨ ਅੰਗ ਮੇਰੇ ਕਰ ਮਾਨੋਂ।
ਰੋਮ ਰੋਮ ਅੱਖਰ ਮੁਹਿ ਲਹੌਂ। ਬਾਤ ਯਥਾਰਥ ਤੁਮ ਸੋਂ ਕਹੌਂ।

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ)

ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਦਬ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਭੈ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਦਬ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁ ਨਿਯਮ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਰੂਰੀ ਹਨ:—

ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜੋੜੇ ਵਾਲੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜੁਰਾਬਾਂ ਅਤੇ ਦਸਤਾਨੇ

ਪਹਿਨਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਪਵਿਤਰਤਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਣੇਂ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਧੋਤੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਕੇ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਤਾਬਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੂੰਹ, ਪੈਰ, ਕਛਹਿਰੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਜਾਂ ਖਾਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ, ਪੋਥੀ ਤੇ ਗੁਟਕੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤਾਬਿਆ ਬੈਠਿਆਂ, ਇਲਾਇਚੀ, ਮਿਸ਼ਰੀ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਆਪਣੇ ਥੱਲੇ ਗੱਦੀ ਨਹੀਂ ਵਿਛਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਪੱਤਰਾ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਗਿੱਲੇ, ਮੈਲੇ ਤੇ ਥਿੰਧੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੂਹਣੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸਹਾਰੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ, ਇਕ ਚੰਦੋਆ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਕ ਉਪਰ ਹੋਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਵਰ, ਛਤਰ, ਤਖਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜੋ ਹੋਏ। ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਾਂ ਸੁਖਆਸਣ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਮੰਜਾ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਡਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੇਵਲ ਭੂਮੀ ਤੇ ਆਸਣ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ, ਗੁਟਕੇ, ਦਸਮ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋਣ ਸਭ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ, ਸੋਹਣੇ ਰੁਮਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤੋਖ ਕੇ ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ, ਪਵਿੱਤਰ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੋਥੀ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਗਰ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪੈਰੀਂ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਕੇ, ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ ਅਤੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਕਦੇ ਪੋਥੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ ਆਵੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋੜਾ ਉਤਾਰ ਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਠ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੋਥੀ ਜਾਂ ਗੁਟਕੇ ਤੋਂ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕੱਪੜਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਉਪਰ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਨੇੜੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਜਾਂ ਥੱਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਥਿਆ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਵੱਲ ਜਾਂ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਨਾ ਬੈਠੇ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ ਕਿਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸਵਾਰੀ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਹੋਣ, ਇਕ ਸਿੰਘ ਚੌਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਜਲ ਛਿੜਕਦਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਟਰੰਕ ਵਿੱਚ ਪੋਥੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਲਾ ਬਸਤਰ, ਕਛਹਿਰਾ, ਖੜਾਵਾਂ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਗਜ ਜਾਂ ਧਾਗੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੇ ਚੌਰ ਕਰਨੀ, ਅਤਰ ਛਿੜਕਣਾ, ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣੇ, ਧੂਪ ਧੁਖਾਉਣੀ, ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਰਾਜ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਪਾਠ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:—

ਅੰਨ ਕੋ ਬੰਧੇਜ ਬਾਂਧ, ਆਸਨ ਕੈ ਸਾਧ ਬੇਸ਼, ਗਾਤ੍ਰ ਕੌ ਅਲੌਲ ਸੂਧ, ਏਕ ਚਾਲ ਲੀਜਿਯੇ।
ਚੀਤ ਕੋ ਨਿਰੋਧ ਕੈ, ਪ੍ਰਬੋਧ ਕੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ, ਗਾਦੀ ਨ ਬਿਛਾਇ, ਨਾ ਪ੍ਰਿਯੰਕ ਹਾਥ ਦੀਜਿਯੇ।
ਖਾਂਸੀ, ਕ੍ਰੋਧ, ਵਾਰਤਾ, ਜੰਭਾਈ ਔ ਡਕਾਰ ਛੀਕ, ਹਾਸੀ, ਸੀਢ, ਮੰਦ ਪੌਨ, ਥੂਕ ਨ ਕਰੀਜਿਯੇ।
ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਸੁਭਾਵ ਸੋ, ਅਕਾਲ ਕੋ ਲਗਾਇ ਧਯਾਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੇ ਪਾਠ ਪਯਾਰੇ, ਐਸੀ ਭਾਂਤ ਕੀਜਿਯੇ।

(ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਭਾਗ ਦੂਜਾ ਅੰਕ ੪੨੧)

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖ ਰੇਡੀਓ ਜਾਂ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੇਡੀਓ ਆਦਿ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉੱਚੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕੇ, ਅਦਬ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਤੇ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨਗੇ।

'ਯਯੇ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਯਯੇ ਅੱਖਰ ਵਾਲੇ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ	ਉਚਾਰਣ	ਅਰਥ
ਦੁਯਾ	ਦੁਇਆ	ਦੂਜਾ
ਦਯੁ	ਦਈਉ	ਪ੍ਰੇਰਕ ਜਾਂ ਦਿਆਲੂ
ਦੁਯੈ	ਦੁਇਐ	ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ
ਭਯਾ	ਭਈਆ	ਭਾਈ, ਭਰਾ
ਰਯਤਿ	ਰਈਅਤਿ	ਪਰਜਾ
ਦਯਿ	ਦਈਇ	ਪ੍ਰੇਰਕ ਜਾਂ ਦਿਆਲੂ
ਮੁਯੇ	ਮੁਈਏ	ਪਿਆਰੀਏ
ਪਾਯੰ	ਪਾਇਐਂ	ਪਾਉਣਾ
ਰਮਯੇ	ਰਮਈਏ	ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ
ਅਯੋ	ਅਇਓ	ਆਇਆ
ਦੁਯੀ	ਦੁਇਈ	ਦੂਜੀ

ਅਯਾਨਾ	ਅਇਆਨਾ	ਬਾਲਕ, ਅਞਾਣਾ
ਕਾਯਾ	ਕਾਇਅਓ	ਦੇਹ, ਸਰੀਰ
ਪਯਾ	ਪਇਆ	ਪਈ, ਲਿਖਤ
ਕਾਯਉ	ਕਾਇਆ	ਦੇਹ, ਸਰੀਰ
ਭੈਯਾਨ	ਭੈ-ਇਆਨ	ਭੈ-ਦਾਇਕ
ਤੁਯੰ	ਤੁਇਐਂ	ਤੇਰੀ, ਤੇਰੇ ਤੇ
ਮਯਹ	ਮਇਅਹ	ਸਰੂਪ
ਧਾਯੰਤੇ	ਧਾਇਅੰਤੇ	ਧਾਵਾ ਕਰਨਾ
ਰਮਣੀਯ	ਰਮਣੀਅ	ਸੁੰਦਰ
ਪਯਾਲ	ਪਇਆਲ	ਪਤਾਲ
ਦ੍ਰਿੜੰਤਣਃ	ਦ੍ਰਿੜੰਤਣਹ	ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨਾ
ਮਯ	ਮੈ	ਸਰੂਪ
ਚਾਯ	ਚਾਇ	ਉਤਸ਼ਾਹ
ਨਯਣਿ	ਨੈਣ	ਨੇਤ੍ਰ, ਅੱਖਾਂ
ਬਯਣਿ	ਬੈਣ	ਬਚਨ
ਜਯੋ	ਜਇਓ	ਜੈ-ਜੈਕਾਰ
ਜਯ	ਜੈ	ਜੈ-ਜੈਕਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਛਕੌਣ ਦੀ ਵਿਧੀ

ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਵਾਚ ॥ ਦੋਹਿਰਾ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੬੯੭)

ਜਗ ਤਾਰਕ ਗੁਰਦੁਆਰ ਮੇਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਹਜ਼ੂਰ॥
ਹੋਇ ਤਿਆਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਕਲ, ਤੌ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਹੂਰ॥ ੫॥
ਦੋਹਿਰਾ:—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਨੇਂ ਯੋਗ ਨਰ, ਪੰਚ ਕਕਾਰਨ ਧਾਰ॥
ਖਰੇ ਹੋਇ ਮੁਖ ਤੇ ਰਰੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਖ ਸਾਰ॥ ੬॥
ਰਹਿਤ ਕਹਿਤ ਕੇ ਸਹਿਤ ਜੋ, ਸਿੰਘ ਪਿਆਰੇ ਪੰਚ॥
ਬੈਠਹਿ ਆਇ ਹਜੂਰ ਗੁਰ, ਸੋਜ ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚ॥ ੭॥
ਲੈ ਆਗਿਆ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ, ਕਰ ਗੁਰ ਚਰਨਨਿ ਪਿਆਰ॥
ਯਥਾ ਰੀਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰ, ਕਰੈ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ॥ ੮॥

ਸਰਬ ਲੌਹ ਕੇ ਪਾਤ੍ਰ ਮੇਂ, ਵਾਰ (ਪਾਣੀ) ਪਤਾਸੇ ਪਾਇ।
ਖੰਡਾ ਦਾਹਿਨ ਹਾਥ ਸੇ, ਫੇਰੇ ਸਿੰਘ ਬਨਾਇ॥ ੯॥
ਕ੍ਰਮ ਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਢੈ, ਨੰਬਰਵਾਰ ਸੋ ਪੰਚ।
ਤੇਜ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਹਿ ਸੁਧਾ ਮੇ, ਯਾ ਮੇਂ ਸੰਸ ਨ ਰੰਚ॥ ੧੦॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਚਨਾ ਕੇ ਸਮੇਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਾਖੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋਤ ਹੈ, ਹ੍ਵੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਬ੍ਰਿਸਟ॥ ੧੧॥
ਸਵੈਯਾ:— ਪਾਠ ਪਢੈ ਪਹਿਲੈ ਜਪੁ, ਜਾਪਹਿ, ਸ੍ਵੈਯਨ ਸ੍ਰਾਵਗ, ਪਾਠ ਉਚਾਰੈ।
ਚੌਪਈ ਬੇਨਤੀ ਕੋ ਉਚਰੈ, ਤੀਰ ਸਤੁਦ੍ਰੱਵ ਤੀਰ ਵਿਚਾਰੈ।
ਪੰਚਮ ਪਾਠ ਅਨੰਦੁ ਸੋ ਸਾਰੋ ਹੀ, ਚਾਲੀ ਪੌੜੀਆਂ ਕੋ ਉਰਧਾਰੈ॥
ਗਿਆਨੰ ਕੋ ਜਪੁ, ਜਾਪੁ ਸੋ ਉਸਤਤਿ, ਸ੍ਵੈਯੇ ਵਿਰਾਗ ਕੋ ਦੇਤ ਸਵਾਰੈ॥ ੧੨॥
ਦੋਹਿਰਾ:— ਚੌਪਈ ਰਖਿਆ ਹੇਤ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਅਨੰਦੁ।
ਰੀਤ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਪੰਥ ਕੀ, ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਸੁਖ ਵੰਦ॥ ੧੩॥
ਏਕ ਚੁਲੇ ਕੇ ਸੰਗ ਇਕ, ਫਤੇ ਬੁਲਾਵੇ ਮੀਤ।
ਪਹਿਲੇ ਚੁਲਾ ਪਿਲਾਇ ਕੇ, ਫੇਰ ਫਤੇ ਕੀ ਰੀਤ॥ ੧੪॥
ਪਾਂਚ ਚੁਲੇ ਤਬ ਸਿੰਘ ਕੋ, ਦੇਵੈ ਸਿੰਘ ਛਕਾਇ॥
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਟਿਕਾਵੈ ਗੁਰੂ ਮੇ, ਇਤ ਉਤ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾਇ॥ ੧੫॥
ਦੋਹਿਰਾ:— ਪਾਂਚ ਬੇਰ ਛੀਟੇ ਦ੍ਰਿਗਨ, ਦੇਵੈ ਸਿੰਘ ਅਮੋਲ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਫਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲ॥ ੧੬॥
ਪਾਂਚ ਚੁਲੇ ਫਿਰ ਸੀਸ ਮੇ, ਡਾਰੇ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ।
ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋ, ਪੜੈ ਪ੍ਰੇਮ ਧਿਆਨ॥ ੧੭॥
ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਪ੍ਰਥਮ, ਜਪੁਜੀ ਕੀ ਪਠਵਾਇ॥
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਸਰੂਪ ਕੇ, ਸਤਿ ਚੇਤਨ ਬਿਗਸਾਇ॥ ੧੮॥
ਦੋਹਿਰਾ:— ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਅਰੁ ਜਾਪ ਜੀ, ਦਸਮ ਸ੍ਵਯੈ ਜਾਨ॥
ਚੌਪਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਜੀਏ, ਅਨੰਦੁ ਸੋ ਸਾਰਾ ਮਾਨ॥ ੨੩॥
ਬਾਣੀ ਪਾਂਚ ਸਵੇਰ ਕੀ, ਸੋਦਰੁ ਸ਼ਾਮ ਅਲਾਇ॥
ਸੋਹਿਲਾ ਸੁਪਤਨ ਕੇ ਸਮੇਂ, ਪੜ੍ਹਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾਇ॥ ੨੪॥
ਬਾਣੀ ਸਭ ਹੀ ਚਾਹੀਏ, ਸਿਖਨ ਕੰਠ ਜਰੂਰ।
ਜੋ ਨਿਤ ਚਿਤ ਹਿਤ ਕਰ ਪਢੈ, ਹੋਇ ਸਿੰਘ ਸੋ ਪੂਰ॥ ੨੫॥
ਮਿਲੈ ਸਿੰਘ ਜਬ ਸਿੰਘ ਕੋ, ਸਤਿਗੁਰ ਫਤੇ ਬੁਲਾਇ।
ਕਰੈ ਸੇਵ ਤਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਸੋ ਧਰ ਚਿਤ ਚਾਇ॥ ੨੬॥
ਫੇਰ ਕੁਮੇਲਨ (ਤਿਆਗ) ਪਾਂਚ ਕੇ, ਨਾਮ ਬਤਾਵੈ ਤਾਹਿ॥

ਇਨ ਸੈ ਮੇਲ ਨ ਕੀਜੀਏ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਾਹਿ॥ ੨੭॥
ਮੀਣੇ ਔਰ ਮਸੰਦੀਏ, ਧੀਰ ਮੱਲੀਏ ਜਾਨ।
ਰਾਮ ਰਈਅਨ ਕੋ ਜਾਣ ਜੀਅ, ਫਿਰ ਸਿਰ ਗੁੰਮ ਪਛਾਨ॥ ੨੮॥
ਪਰ ਨਾਰੀ ਮੇਲਾ ਬੁਰਾ, ਬੁਰੀ ਕੇਸ ਕੀ ਕਾਟਿ।
ਕੁੱਠੇ ਕਾ ਖਾਣਾ ਬੁਰਾ, ਬੁਰੀ ਤਮਾਖੂ ਠਾਟਿ॥ ੨੯॥
ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋਇ ਕੈ, ਕਰੈ ਚਾਰ ਇਨ ਮਾਹਿ॥
ਪਤਿਤ ਸਿਖੀ ਤੇ ਹੋਇ ਕੈ, ਪਰੈ ਨਰਕ ਕੀ ਭਾਹਿ॥ ੩੦॥
ਜੋ ਬਖਸ਼ਾਵਨ ਕੋ ਚਹੈ, ਸੁਧਾ ਅਚੈ ਪੁਨ ਸੋਇ॥
ਰਹਿਣੀ ਮੇ ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈ, ਸਿੰਘ ਸੁਧ ਫਿਰ ਹੋਇ॥ ੩੧॥

ਛਪੈ ਛੰਦ:—

ਕਹਿਤ ਕੜਾ ਕੜ ਰਹੋ, ਧਰਮ ਅਤਿ ਨਿਜ ਹਠ ਕਰ ਕੈ॥
ਕਹਿਤ ਕਾਛ ਮੁਹਿ ਕਾਛ, ਰਹੋ ਸਦ ਜਤ ਸਤ ਧਰ ਕੈ॥
ਕਹਿਤ ਕੇਸ ਧਰ ਭੇਸ, ਗੁਰੂ ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ ਗਹਿਓ॥
ਕਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮੋਹਿ ਧਾਰ, ਪਾਨ ਸੂਰਮਤਾ ਗਹਿਓ॥
ਪੁਨਿ ਕੰਘਾ ਸਭਸਨ ਇਉ ਕਹੈ, ਉਰਭ ਗੁਰਜ ਦਿਲ ਦੇਹੁ ਤਜ।
ਕਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਹੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਨਾਮ ਭਜ॥ ੩੩॥

ੴ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ

ੴ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਇਸਨੂੰ 'ਇਕ ਓਅੰ' ਅਤੇ ਕਈ 'ਏਕੰਕਾਰ ਉਅੰਕਾਰ' ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦਕਿ 'ੴ' ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ 'ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਿਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੂਜਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਅਨੁਭਵ।

੧. ਪ੍ਰਮਾਣ:- ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜੋ 'ੴ' ਨੂੰ 'ਇਕ ਓਅੰ' ਜਾਂ 'ਏਕੰਕਾਰ ਉਅੰਕਾਰ' ਉਚਾਰਨ ਦਸੇ। 'ੴ' ਨੂੰ 'ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ' ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਨ।

ਯਥਾ:- ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ—

'ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥ (ਅੰਗ ੯੨੯)
ਓਅੰਕਾਰ ਆਦਿ॥ ਕਥਨੀ ਅਨਾਦਿ॥'

(ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ—

"ਓਅੰਕਾਰੁ ਅਕਾਰੁ ਕਰਿ ਇਕੁ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਕਰਾਇਆ॥"

(ਵਾਰ ੩੯/੨)

ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ ਚਲਿਤੁ ਰਚਾਇਆ॥ (ਵਾਰ ੨੨/੧)

ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ:- 'ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ ਬਿਥਾਰ ਕੋ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ,
ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਮਾਵਹੀ॥" (ਕਬਿੱਤ ੧੯੫ਵਾਂ)

'ਜਾਂ ਕੈ ਓਅੰਕਾਰ ਕੈ ਅਕਾਰ ਹੈ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ,
ਕੀਰਤਨ ਸਮੈ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਸੋ ਲਗਨ ਹੈ।"

(ਕਬਿੱਤ ੩੦੨ਵਾਂ)

"ਅਨਿਕ ਅਕਾਰ ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ, ਬਿਥਾਰੇ ਜਾਂਹਿ,
ਤਾਹਿ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਕਹੇ ਕਉਨ ਸੋਭਤਾਈ ਹੈ॥'

(ਕਬਿੱਤ ੫੫੫ਵਾਂ)

ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਣ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਏਹੋ ਉਚਾਰਨ ਹੈ।

੨. ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ:- ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੀਨੇ ਬਸੀਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੀ ਆਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਹੈ।

ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਕਈ ਦੂਜੇ ਮਤਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਨੇਕਾਂ ਗਲਤ ਪਾਠ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਸੁਧ ਉਚਾਰਨ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਜਾਣੂ ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ ਪਾਠ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਟਕਸਾਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਜੋ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸੀਨੇ ਬਸੀਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਵਿਚ 'ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ' ਪਾਠ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩. ਅਨੁਭਵ (ਦਲੀਲ): '੧ੴ' ਨੂੰ ਪਦ-ਛੇਦ ਕਰਨ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

੧(ਇਕ)+(ਓ) ਉਅੰ (⌒) ਕਾਰ।

ਓ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੈ ਓ ਅੰ। ਅੱਗੇ ਜੋ ਲਕੀਰ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਕਾਰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਯਥਾ:-"ਦੇ ਕੈ ਚਉਕਾ ਕਢੀ ਕਾਰ॥" (ਅੰਗ ੪੭੨)

'ਕਾਰੀ ਕਢੀ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜਾਂ ਚਾਰੇ ਬੈਠੀਆ ਨਾਲਿ॥' (ਅੰਗ ੯੧)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ੴ' ਦਾ ਸਾਰਾ ਉਚਾਰਨ 'ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ' ਸਿਧ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ (⌒) ਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕੱਲਾ ਓ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ੧, ੨, ੩, ੪, ੫ ਆਦਿ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:-

੧.	ਰਾਗੁ ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ (੧)	(ਅੰਗ ੧੪)
	ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੩ ਤੀਜਾ	(ਅੰਗ ੧੧੬੯)
	ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੩ ਤੀਜਾ	(ਅੰਗ ੫੮੨)
	ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੪ ਚਉਥਾ	(ਅੰਗ ੬੦੫) ਆਦਿ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ, ਦੂਜਾ, ਤੀਜਾ, ਚੌਥਾ, ਪੰਜਵਾਂ ਅਤੇ ਨੌਵਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ, ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ 'ੴ' ਦਾ ਸ਼ੁਧ ਉਚਾਰਨ 'ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ' ਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਸੰਕੇਤ (ਨਿਯਮ) ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ 'ਉਅੰਕਾਰ' ਦੇ ਉਪਰ ਜੋ ਕਾਰ ਪਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਨਿਯਮ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰ 'ਓ' ਦੀ ਕਾਰਨ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰ ਦਾ 'ਓ' ਪਦ ਕਾਰਜ ਹੈ। 'ਓ' ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰ ਚੇਤਨ ਸ਼ੁੱਧ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਾਚਕ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਦਾ ਫਲ

ਸੁਨਿ ਕਲਗੀਧਰ ਉਚਰਯੋ ਨੀਕੋ। ਜਾਨਹੁ ਪਰਮ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪੁ ਜੀ ਕੋ।
ਅਹੈਂ ਮਾਨਸੀ ਪੰਚੀ ਅੱਛਰ। ਬਾਂਛਿਤ ਦੇ ਸਿਮਰਯੋ ਜਿਨ ਰਿਦ ਧਰਿ॥ ੨੪॥
ਤਿਸ ਕੋ ਅਰਥ ਕਰਯੋ ਗੁਰਦਯਾਲ। ਹਿਤ ਸਿੱਖਨਿ ਕੇ ਕਰਤ ਨਿਹਾਲ।
ਬਰਨ ਪਰੀਹ ਅਜੱਪਾ ਜਪੈ। ਕੈ ਰਸਨਾ ਰਸ ਤੇ ਮਨ ਰਪੈ॥ ੨੫॥
ਤਿਸ ਤੇ ਦੂਖਨ, ਦੁਖ, ਰੁਜ ਤੀਨ। ਬਾਤ ਪਿੱਤ ਕਫ ਕਰਤਾ ਹੀਨ।
ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਉੱਤਮ ਪਦ ਪਾਵੈ। ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਨਹਿ ਅਵਗਤਿ ਜਾਵੈ॥ ੨੬॥
ਜੋ ਭੋਜਨ ਪਰ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰਨਿ। ਵਧੈ ਰਿਧਿ ਹੁਇ ਅੰਨ ਬਿਕਾਰਨ॥
ਸੁਖ ਸੋ ਪਚੈ, ਨ ਰੁਜ ਉਪਜਾਵੈ। ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਹੋਇ ਦੋਖ ਮਿਟਾਵੈ॥ ੨੭॥
ਦਰਬ ਲਾਭ ਮਹਿ ਧਰਮ ਮਝਾਰਾ। ਬੀਜ ਉਦਾਸੀ ਕੋ ਸੁਖਕਾਰਾ।
ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਯਾਹਨਿ ਸੁਤ ਉਪਜੰਤੇ। ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਕੋ ਗਮਨੰਤੇ॥ ੨੮॥

ਜੁੱਧ ਚਢਨ ਮਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ। ਹੈਨਿ ਅਰੂਢਨ ਬਾਜੀ ਬਾਰਨ॥ ੨੯॥
ਸਦਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨਿ ਬਾਹਰ ਜਾਨ। ਇਤਿਆਦਿਕ ਜੇ ਕਾਜ ਮਹਾਨ॥ •
ਮਸਤਕ ਨੰਮ੍ਰਿ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਆਗੇ। ਦ੍ਰਿੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਸਿਮਰਨ ਲਾਗੇ॥ ੩੦॥
ਦੇ ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਕਉ ਸਿੱਖ। ਕਰਨ ਕਰਾਹ ਕਰਹਿ ਸੁ ਭਵਿੱਖ।
ਦਾਨ ਦੇਨ ਲੇਨੇ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਹਿ। ਅਤਿ ਸੁਭਾਵ ਕੀ ਪਲਟਨ ਮਾਂਹਿ॥ ੩੧॥
ਭੂਤ ਕਿ ਪ੍ਰੇਤ ਡਾਕਨੀ ਡੀਠ। ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਪਠਹਿ ਦਿਢ ਨੀਠ॥ ੩੨॥
ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਗੁਰ ਸਾਚੇ। ਲਿਖਵਾਏ ਸ੍ਰੀ ਬਚਨ ਉਬਾਚੇ।
ਆਗੇ ਲਾਗੇ ਲਿਖਨਿ ਲਿਖਾਰੀ। ਜਿਮ ਮਹਿਮਾ ਬਿਧਿ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰੀ॥ ੩੩॥

ਦੋਹਰਾ:—ਚਲਨ ਸਮੈ ਸੰਗ੍ਰਹਣ ਮਹਿ, ਦਾਨ ਦੇਨਿ ਐ ਲੇਨਿ।
ਅਤਿ ਸੁਭਾਵ ਕੀ ਪਲਟ ਮਹਿ ਭੂਤ ਡਾਕਨੀ ਸੇਨਿ॥ ੩੪॥
ਮਨ ਜੀਤਨ, ਰਣ ਮਹਿੰ, ਧਰਾ, ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੁਖਦਾਹਿ॥
ਮਿਲਨੇ ਗਿਲਨੇ ਬੰਧੁ ਮਹਿ, ਰਾਜ ਜੋਗ ਉਤਸਾਹਿ॥ ੩੫॥
ਇਨ ਕਾਰਜ ਕੀ ਕਟਕ ਮਹਿ ਪੰਚ ਪਚੀਸਾ ਜਾਪ।
ਛੱਤੀ ਅਠਤੀ ਜਾਪ ਕਰਿ ਲਾਖ ਅਰਧ ਤੇ ਲਾਖ॥ ੩੬॥
ਬਰਣ ਪੰਚ ਪਚੀਸ ਕੈ ਅਥਵਾ ਛੱਤੀ ਹੋਇ।
ਜਪ ਹਜ਼ਾਰ ਸਮ ਵਰਣ ਹੈ ਪਾਠ ਕਰੇ ਨਰ ਜੋਇ॥ ੩੭॥
ਕਰੈ ਹੋਮ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਕੈ ਸਕਲ ਬਿਘਨ ਕੋ ਖਾਪ।
ਕਾਰਜ ਹੋਇ ਬੰਧਨ ਤੁਟੈਂ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ॥ ੩੮॥
ਗਿਆਨੀ, ਧਿਆਨੀ, ਜੋਗਧਰਿ, ਕਰਮੀ, ਸੁੰਕ੍ਰਿਤ ਮੱਧ।
ਉਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਸਹੀ, ਜੋ ਗੁਰ ਸ਼ਰਧਾ ਸਿੱਧ॥ ੩੯॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਲਗ ਮੁਕਤਿਮਧ, ਪੰਚ ਗਿਆਨ ਕੇ ਜੋਗ।
ਹ੍ਰਿਦੇ ਸੋਧਨ ਸੰਗ੍ਰਹ ਮੈਂ, ਪੱਚੀ ਲਗਿ ਸੰਜੋਗ॥ ੪੦॥
ਪ੍ਰਥਮ ਮਹਾਤਮ ਮੰਤ੍ਰ ਇਹ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਦਾਇ॥ ੪੧॥

ਦੋਹਰਾ:—ਅੱਖਰ ਛਤੀਸ ਪੰਚ ਧੁਨ, ਪੱਚੀ ਤੱਤ ਸੁਜਾਨ।
ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਢਿ ਅੱਗ੍ਰ ਲਖਹੁ, ਸਿੱਖ ਬੁਧਿਵਾਨ॥ ੪੨॥
ਅਰੁ ਲਿਖਿਬੇ ਮੈਂ ਬਰਨ ਅਠ, ਪਾਂਚ ਪ੍ਰਾਣ ਕੇ ਮਾਝ।
ਪੱਚੀ ਸਭ ਬਿਵਹਾਰ ਮੇ, ਛੱਤੀਸ ਲਖ ਗੁਨ ਸਾਂਝ॥ ੪੩॥
ਛੱਤੀਸ ਲਾਖ ਆਹੁਤਿ ਦੇ, ਮੁਕਤ ਹੋਇ ਤਤਕਾਲ।
ਜਪ ਤੇ ਆਤਮ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਇ, ਮਾਰਜਨ ਦੂਖਨ ਟਾਲ॥ ੪੪॥

(ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ)

(ਇਸਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਨ ਲਈ ਸੁਣੋ ਕੈਸੇਟ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹਾਤਮ)

ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਪ

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਪ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ

੧. ਵਾਚਿਕ ੨. ਉਪਾਂਸ ੩. ਮਾਨਸ

੧. ਵਾਚਿਕ:— ਵਾਚਿਕ ਉਸ ਜਾਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਸਰੋਤਾ ਸਮਝ ਸਕੇ।

੨. ਉਪਾਂਸ:— ਉਪਾਂਸ ਉਹ ਜਾਪ ਹੈ ਜੋ ਹੋਠਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ ਅਵਾਜ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸਨੂੰ ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ।

੩. ਮਾਨਸ:— ਮਾਨਸ ਉਹ ਜਾਪ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਪ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸਮਗ੍ਰੀ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਫਲ ਅਨੇਕ ਜਾਪਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਜਪ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਰੂਰੀ ਸਾਧਨ

'ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮਨ ਤਨ ਮੋਨ ਬਾਣੀ, ਸੰਤੋਖ ਹਾਜ਼ਰਿ ਜਾਨਿ॥
ਇਕਾਂਤ ਹੈ ਕਾਮ ਤਿਆਗ, ਨਿਸਚਾ ਅਭਿਆਸ ਠਾਨਿ॥'

੧. ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ੨. ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ

੩. ਬਾਣੀ ਦੀ ਮੋਨਤਾ, ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣ ਵੱਲੋਂ।

੪. ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਣਾ 'ਯਥਾ ਲਾਭ ਤਥਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ।'

੫. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਨਾ।

੬. ਇਕਾਂਤ ਦੇਸ ਜਾਪ ਕਰਨਾ

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ, ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ॥' *(ਜਪੁਜੀ)*

੭. ਹੰਗਤਾ ਅਤੇ ਅਪੱਣਤ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰਨਾ।

੮. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਣਾ।

੯. ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਚਿਰਕਾਲ ਤੱਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ।

ਚਿੱਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਆਇਆ। ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਵ ਬਹੁਤਾ ਪੇਟ ਭਰਕੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਲਸੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਯਥਾ:—

'ਪੇਟੁ ਭਰਿਓ ਪਸੂਆ ਜਿਉ ਸੋਇਓ ਮਨੁਖੁ ਜਨਮੁ ਹੈ ਹਾਰਿਓ॥

(ਅੰਗ ੧੧੦੫)

'ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈਂ, ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚੋ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ॥
ਓਨ੍ਹੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ, ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ॥
ਓਨ੍ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ, ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ॥'

(ਅੰਗ ੪੬੭)

'ਥੋੜਾ ਸਵਣਾ ਖਾਵਣਾ ਥੋੜਾ ਬੋਲਨੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ।

(ਵਾਰ ੨੮/੧੫)

ਆਲਸ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

'ਵੰਞੁ ਮੇਰੇ ਆਲਸਾ, ਹਰਿ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀ॥
ਰਾਵਉ ਸਹੁ ਆਪਨੜਾ, ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਿ ਸੋਹੰਤੀ॥ (ਅੰਗ ੪੬੦)

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਭੁਖਾ ਅਤੇ ਉਨੀਂਦਰਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ :—

'ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ, ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ॥

(ਅੰਗ ੫੫੪)

ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਖਿਆਤ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹਾਤਮ (ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ)

ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

'ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋਇ ਗਇਓ, ਜਪੁਜੀ ਕੰਠ ਨ ਕੀਨ।
ਤੰਦੁਲ ਬਿਨ ਤੁਖ ਕਾਮ ਕੇ, ਤੈਸੇ ਸੁਖ ਕੋ ਚੀਨ।'

ਜਿਵੇਂ ਚੌਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੂਸ, ਪਰਾਲੀ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੰਠ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਹਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ

ਜੀ ਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਦਸਦਿਆਂ ਇਉਂ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਹਨ :—

'ਅਰਥ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਹਿ ਉਰ ਮਾਂਹੀ॥ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਸੋ ਸੰਸੇ ਨਾਂਹੀ।
ਜਪੁਜੀ ਸੇਵਨ ਪ੍ਰੀਤ ਸੁ ਜਾਂਹੀ॥ ਮਮ ਸਮੀਪ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਤਾਂਹੀ॥ ੯੭॥
ਧਰਹਿ ਕਾਮਨਾ ਪਢਿ ਹੈ ਇਕ ਮਨ॥ ਹੋਹਿ ਸਪੂਰਨ ਤਿਹਕੀ ਤਤਛਿਨ॥
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪੁਨ ਤੰਤ੍ਰ ਮਹਾਨਾ॥ ਭੂਤ ਜਿ ਪ੍ਰੇਤ ਦੈਤ ਬਲਵਾਨਾ॥ ੯੮॥
ਤਿਨ ਸਮੀਪ ਨਹਿਂ ਆਵੈ ਕੋਈ॥ ਪਠਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਤ ਨਰ ਜਿਹ ਹੋਈ॥
ਮਾਨੁਖ ਦੇਹਿ ਜੀਵ ਜਿਨ ਪਾਈ॥ 'ਜਪੁ' ਬਿਹੀਨ ਹ੍ਵੈ ਬਾਦ ਗਵਾਈ॥ ੯੯॥
ਸਿਖਨ ਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਕੇਰਾ॥ ਇਤ ਉਤ ਨਿਤ ਸੁਖ ਦੇਤ ਘਨੇਰਾ॥
ਹੋਇ ਸਿੱਖ 'ਜਪੁ' ਕੰਠ ਨ ਕੀਨੋ॥ ਨਾਉਂ ਧਾਰੀਕ ਭੇਖ ਧਰਿ ਲੀਨੋ॥ ੧੦੦॥
ਇਸ ਤੇ ਔਰ ਨ ਕੋ ਬਿਧਿ ਊਚੀ॥ ਜਪੁ ਸੇਵਨ ਇਕ ਮਨ ਹੋਇ ਸੂਚੀ॥
ਕਾਮਧੇਨੁ ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਸੁਰਤਰੁ॥ ਕਰਿ ਨਹਿਂ ਸਕੇ ਆਧ ਤਿਲ ਸਮਸਰ॥ ੧੦੧॥
ਜਪੁਜੀ ਸੇਵ ਕਟਹਿ ਜਮ ਫਾਸੀ॥ ਬਹੁਰ ਮਿਲਹਿ ਪਦਵੀ ਅਬਨਾਸੀ॥
ਅਸ ਸੰਜੋਗ ਚਹਿਤ ਹੈ ਸੋਇ॥ ਤੁਮ ਕਉ ਤਉ ਸਭਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥ ੧੦੪॥
ਐਸ ਸਮੈ ਤੇ ਜੋ ਚੂਕ ਜਾਈ॥ ਚਤਿ ਕਰਿ ਮੇਰੁ ਰਸਾਤਲਿ ਪਾਈ॥
ਜਪੁਜੀ ਕੰਠ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰੈ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਲਮਲ ਕਟੈ॥ ੧੦੭॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤ੍ਰਾਰਧ ਧਿਆ ੫੨)

ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਤੀਰਥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਚੌਰਾਸੀ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਰਚਿਆ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ—

'ਗੋਬਿੰਦ ਵਾਲੁ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੀ ਸਮ ਜਲ੍ਹਨ ਤੀਰਿ ਬਿਪਾਸ ਬਨਾਯਉ॥ (ਅੰਗ ੧੪੦੦)

ਇਸ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਦਸਦਿਆਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਰ ਸਣੇ ਕੇਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਣੇ ਕੇਸੀਂ ਟੁੱਭਾ ਲਾ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਚਿਤ ਟਿਕਾ ਕੇ ਕਰੇ। ਫਿਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਦੂਸਰੀ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ। ਇਉਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ। ਪਾਠ ਪਉੜੀ ਤੇ ਹੀ ਅਰੰਭੇ ਅਤੇ ਓਥੇ ਹੀ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਫਿਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਜਾਵੇ। ਇਉਂ ਨਿਰਵਿਘਨਤਾ ਸਹਿਤ ੮੪ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ '੮੪' ਵਾਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਚਿਤ ਟਿਕਾ ਕੇ ਕਰੇ, ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਤਾਂ ੮੪ ਦਾ ਗੇੜਾ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਮਹਾਤਮ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਇਹ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਈਆਂ, ਬੇਅੰਤ ਮੁਕਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਯਥਾ:—ਦੋਹਰਾ॥ ਭਗਤਿ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖੁਲਿ ਰਹਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਦਰਬਾਰ।
ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਸੰਗਤਿਹਿ, ਦੇਤਿ ਲਗਤਿ ਨਹਿ ਬਾਰ॥ ੧॥
ਚੌਪਈ:—ਤੀਰਥ ਪਰਮ ਰਚਯੋ ਬਡ ਪੁੰਨਯ॥ ਸੇਵਕ ਭਏ ਪੁਰਖ ਸੇ ਧੰਨਯ॥
ਮਹਾਂ ਮਹਾਤਮ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇਰਾ॥ ਜਿਸ ਮੱਜੈ ਫਲ ਲਹੈ ਘਨੇਰਾ॥ ੨॥
ਸੁੰਦਰ, ਸੀਤਲ, ਨਿਰਮਲ ਪਰੋ॥ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਨੀਰ ਜਿਹ ਭਰੋ॥
ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ ਮਹਿ ਝਰਨਾ ਬਹਯੋ॥ ਸੁਰਸਰਿ ਕੌ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤਹਿ ਲਹਯੋ॥ ੩॥
ਰਚੀ ਚੌਰਾਸੀ ਜਿਹ ਸੋਪਾਨ॥ ਗਿਨਿ ਜਬਿ ਦੇਖੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ॥
ਮੁਖ ਤੇ ਬਾਕ ਕਹਯੋ ਤਿਸਿ ਕਾਲ। ਜੋ ਸਿਖ ਦਰਸਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਸਾਲ॥ ੪॥
ਬਾਰਿ ਚੁਰਾਸੀ ਕਰਹਿ ਸ਼ਨਾਨ॥ ਇਤਨੇ ਜਪੁਜੀ ਪਾਠ ਬਖਾਨਿ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਧਯਾਨ॥ ਮਿਟਹਿ ਚੁਰਾਸੀ ਆਵਨਿ ਜਾਨਿ॥
ਜਯੋਂ ਕਯੋਂ ਪਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰ ਕੇਰੀ॥ ਮਿਟਹਿ ਜੂਨ ਤਿਹ ਭ੍ਰਮਨ ਕੁਫੇਰੀ॥

(ਰਾਸ ੧, ਅੰਸੂ ੫੮, ਸ੍ਰੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਗ੍ਰੰ:)

ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪਾਠ ਕਰਵਾਏ। ਫੇਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਸਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ, ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਦੀ ਰਖਿਆ, ਧਰਮ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਲਾਦ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਤਾਂਹ ਚੁਕਾਂਗੇ ਫਿਰ ਤੇਗ ਚਲੌਣੀ।

'ਤਬਹਿ ਪਿੰਜਰੇ ਦ੍ਵਾਰ ਉਘਾਰਾ। ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਬਿਗਯਾਨ ਉਦਾਰਾ॥ ੩੧॥
ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਿੰਦ ਤੁਰਕ ਸਮੁਦਾਏ। ਖਰੇ ਬਜ਼ਾਰ ਬਿਓ ਬਿਸਮਾਏ॥
ਨਿਕਟਿ ਕੂਪ ਲਘੁ, ਤਿਸ ਥਲ ਗਏ। ਜਲ ਨਿਕਸਾਯੋ ਮੱਜਨ ਕਿਏ॥ ੩੩॥
ਜਪੁਜੀ ਪਾਠ ਕਰਨ ਪੁਨ ਲਾਗੇ। ਬੈਠੇ, ਹੁਤੈ ਬਿਰਛ ਤਿਸ ਆਗੇ॥
ਕਹਯੋ 'ਜਬਹਿ ਹਮ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ'। ਤਬ ਦੇਖਹੁ ਤੁਮ ਤੇਗ ਚਲਾਇ'॥ ੩੪॥
ਚਰਯੋ ਦੁਪਹਿਰਾ ਜਬ ਇਕ ਘਰੀ। ਜਪੁਜੀ ਪਠਤਿ ਸੁ ਪੂਰੀ ਕਰੀ॥
ਭੋਗ ਪਾਇ ਜਬ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ। ਪੁਨ ਊਪਰ ਕੋ ਜਬਹਿ ਉਠਾਯੋ॥ ੩੭॥
ਸਈਯਦ ਤਬਿ ਕਰਿ ਕੈ ਬਾਹੂ॥ ਤੇਗ ਪ੍ਰਹਾਰਿ ਤਾਕਿ ਗਰ ਮਾਂਹੂ॥
ਕਰੀ ਚਲਾਵਨਿ ਗਈ ਨ ਤਹਿ ਲੌ॥ ਧਰ ਤੇ ਸਿਰ ਉਤਰਯੋ ਗੁਰ ਪਹਿਲੌਂ॥ ੩੮॥

(ਰਾਸ ੧੨, ਅੰਸੂ ੬੫)

ਫੇਰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ: —

"ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰ ਸਾਚੇ। ਇਹੁ ਬਤਾਇ ਸੰਸੈ ਚਿਤ ਰਾਚੇ॥ ੧੩॥
ਲੇਤਿ ਮੁਕਤਿ ਜਪੁ ਪਾਠਕ ਜੋਇ? ਕੈ ਸਰੀਰ ਕੀ ਰਛਾ ਹੋਇ?
ਇਹ ਨਿਰਣੈ ਹਮ ਪਾਵਹਿ ਜੈਸੇ। ਸਿਖਨ ਹੇਤ ਉਚਾਰਹੁ ਤੈਸੇ॥ ੧੪॥

ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ: —

'ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨ ਕੀਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਕਿਸਹੂੰ ਕਰ ਲੀਨ।
ਜੋ ਅਚ ਲੇਹਿ ਅਮਰ ਹੁਇ ਜਾਹਿ। ਭੁਖ ਤ੍ਰਿਖਾ ਭੀ ਦੁਖ ਬਿਨਸਾਇ॥ ੧੫॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਜਿਮ ਦੋਨੋ ਕਰੇ। ਤਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਜਪੁਜੀ ਜੁਗ ਧਰੇ।'
ਤਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥ। ਦੇ ਦੋਨੋ ਕੋ ਸਦਾ ਸਕਾਰਥ॥ ੧੬॥
ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਉਤਮ ਪਦ ਪਾਵੈ। ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਨਹਿ ਅਵਗਤ ਜਾਵੈ॥ ੨੬॥

(ਰਿਤੂ ਪਵੀਂ ਅੰਸੂ ੨੭)

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਪੁ ਜਾਪੁ ਕਿਯੇ ਅਘ ਕੋਟ ਹਰੈ, ਨਿਤ ਦਾਨ ਵਧੈ, ਬੁਧਿ ਸਾਰ ਧਰੈ।
ਮਨ ਭਾਵ ਵਧੈ, ਸੁਖ ਕਾਮ ਸਧੈ, ਸੁਰ ਸਾਧਨ ਮੈ ਤਮ ਪੁੰਜ ਖਹਰੈ॥
ਧਨ ਮੈ, ਤਨ ਮੈ, ਘਰ ਮੈ, ਸੁਤ ਮੈ, ਅਰੁ ਨਾਰਿ ਬਿਖੈ ਸਭ ਦੋਖ ਟਰੈ॥
ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਤਿਸ ਕੋ ਦੇਹਿ ਸੁ ਦੋਖ ਕਰੈ॥ ੨੨॥
ਜਪੇ ਜਾਪ ਤਨ ਤਾਪ ਖਪੁ, ਆਰਬਲਾ ਵਧ ਜਾਇ॥
ਕਰਹਿ ਕਾਮਨਾ ਜਥਾ ਉਰ, ਤਥਾ ਜਾਪ ਤੇ ਪਾਇ॥ ੩੫॥
ਅਬ ਸੁਨੀਏ ਇਕ ਜਪ ਪੜ੍ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਿੱਖ ਕੇ ਸੰਗ।
ਭੁਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਬਖਸ਼ੀ ਗੁਰੂ, ਦਰਗਹ ਜਾਹਿ ਨਿਸੰਗ॥ ੩੮॥
ਸਭਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੇ ਅੰਤ ਮਹਿ, ਕਹਿੰ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸਾਹੁ।
ਕਰਯੋ ਨੇਮ ਨਿਤ ਜਪ ਪੜ੍ਹੇ, ਸਭਿ ਬਯ ਲਗ ਨਿਰਬਾਹੁ॥ ੩੯॥
ਆਤਮਦਰਸੀ ਕੀ ਗਤੀ, ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਤਿਸ ਕੋ ਹੋਇ॥
ਰਹੈ ਸੰਗ ਤਿਹ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਪਾਹਿ ਸਹਾਇਕ ਸੋਇ॥ ੪੦॥
ਜਿਉਂ ਧੰਨੇ ਕੀ ਧੇਨੁ ਕੋ, ਠਾਕੁਰ ਚਾਰੇ ਨਿਤ।
ਕਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਿਤ ਜਪ ਪੜੇ, ਤਿਮ ਤਿਹ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਤ॥ ੪੧॥
ਪੜੈ ਸੁਨੈ ਚਿਤ ਲਾਇ ਕੈ, ਜੋ ਲਿਖਿ ਦੇਯ ਸਪ੍ਰੀਤ॥

ਮਨ ਚਿੰਤਤ ਫਲ ਪਾਇ ਕੈ, ਤਰਿ ਹੈ ਸੁਖ ਭੈ-ਭੀਤ॥ ੪੨॥
ਭੇਟਾ ਕਰਿ ਉਪਦੇਸ ਗੁਰ, ਤਬੀ ਫਲੈ ਗੁਰਸਿਖ।
ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਜਪ ਕੋ ਜਪੈ, ਸਿਧ ਹੋਇ ਗੁਰਮੁਖ॥ ੪੩॥

(ਰਿਤੁ ਪਹੀ, ਅੰਸੂ ੨੭)

ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਚਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

'ਬਿਨ ਜਪੁ ਜਾਪੁ ਜਪੇ ਬਿਨਾਂ, ਜੋ ਜੇਵੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸੋ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਕਿਰਮ ਹੋਇ, ਜਨਮ ਗਵਾਇਓ ਬਾਦਿ॥'

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੁਨ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁ ਜਾਪ॥ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨ ਪੜੇ ਜਪ ਜਾਪ॥
ਸੰਧਯਾ ਸਮੈ ਸੁਨੈ ਰਹਿਰਾਸ॥ ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਸੁਨੇ ਹਰਿ ਜਾਸ॥
ਇਨ ਪੈ ਨੇਮ ਜੁ ਏਕ ਕਰਾਇ॥ ਸੋ ਸਿਖ ਅਮਰਪੁਰੀ ਮਹਿ ਜਾਇ॥'

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ)

'ਇਹ ਜਪੁ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਾ ਸਚ ਨਾਨਕ ਕੀਆ ਬਖਾਣ॥
ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਕਾਰਨੇ ਧੁਰੋਂ ਹੋਆ ਫੁਰਮਾਣ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚ ਨਾਮ ਜਪੁ ਪੜੀਐ ਕਰ ਇਸਨਾਨ॥
ਹਿਤ ਚਿਤ ਕਰ ਜੋ ਜਪ ਪੜੇ, ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਨ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ

੧. ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ। ੮੪ ਲੱਖ ਜੂਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

'ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥' (ਅੰਗ ੧੨)

੨. ਕਿਸ਼ੋਰ (ਬਾਲਕ) ਅਵਸਥਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਭੁਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਹਾਲੇ ਪਏ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧ੍ਰੂਅ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

੩. ਜੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ:—

ਭਵ ਸਾਗਰ ਕੇ ਤਰਨ ਕੌ ਤਰਨ ਅਵਸਥਾ ਆਹਿ॥' (ਅੰਗ ੪੦੬)

੪. ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

੫. ਚਹੁੰ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਲਯੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ।

ਯਥਾ:-'ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਤੇਤਾ ਜਗੀ ਦੁਆਪਰਿ ਪੂਜਾਚਾਰ॥
ਤੀਨੌ ਜੁਗ ਤੀਨੌ ਦਿੜੇ ਕਲਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅਧਾਰ॥'' (ਅੰਗ ੩੪੬)

'ਅਬ ਕਲੂ ਆਇਓ ਰੇ॥ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਬੋਵਹੁ ਬੋਵਹੁ॥
ਅਨ ਰੂਤਿ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ॥ ਮਤੁ ਭਰਮਿ ਭੂਲਹੁ ਭੂਲਹੁ॥' (ਅੰਗ ੧੧੮੫)

'ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ॥
ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ॥' (ਅੰਗ ੭੪੭)

ਏਸੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ—

'ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਕੋ ਸੁਣੈ ਕੋਈ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ॥
ਕੋ ਉਪਦੇਸੈ ਕੋ ਦ੍ਰਿੜੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ॥'
(ਅੰਗ ੩੦੦)

'ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਕੋ ਸੁਣੈ ਕੋ ਉਚਰਿ ਸੁਨਾਵੈ॥
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਵੈ॥
ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਮੇਟੀਐ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ॥
ਆਪਿ ਤਰਹਿ ਸੰਗੀ ਤਰਾਹਿ ਸਭ ਕੁਟੰਬੁ ਤਰਾਵੈ।
(ਅੰਗ ੧੩੧੮)

'ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਉਧਰੈ ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ॥
(ਅੰਗ ੭੪੮)

੬. ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ।

੭. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ।

੮. ਪ੍ਰਤੱਖ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ :—

'ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ॥
(ਅੰਗ ੯੧੮)

'ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ॥
ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ॥
(ਵਾਰ ੪੧/੧)

ਗਿਆਨੀ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ

